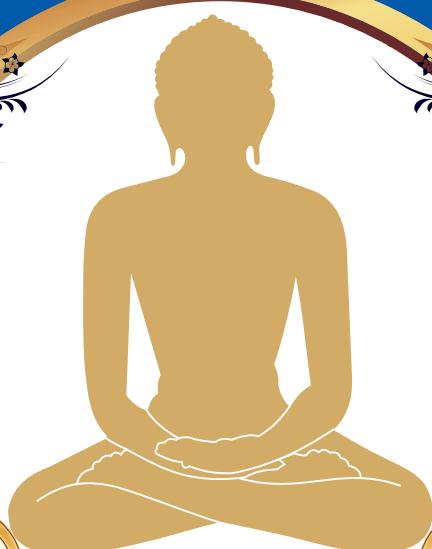

॥ चरम तीर्थाधिपति श्री महावीर स्वामीने नमः ॥

॥ अनंत लक्ष्मिनिधान श्री गौतम स्वामीने नमः ॥

॥ॐ ह्रीं नमो नाशस्स ॥

जैन विज्ञान

जैन विज्ञान

भाग-२

પ્રકાશકની કલમે....

જ્ય જિનેન્દ્ર ! પ્રણામ !! અત્યંત હર્ષની લાગણીઓ સાથે જૈનમૂ જ્યતિ શાસનમૂ વોટસએપ ચુપમાં દૈનિક ધોરણે પ્રકાશિત થયેલા જૈન વિજ્ઞાન લેખ નં. ૧૦૧ થી ૨૦૦ સુધીના લેખના સંગ્રહ પુસ્તક સ્વરૂપે જૈન વિજ્ઞાન : ભાગ-૨ રજૂ કરી રહ્યા છીએ. દરેક વાચકોનો બહોળો પ્રતિસાદ જૈન વિજ્ઞાનના લેખ બાબતે અમને મળતો રહે છે. ઘણાં લોકોની અમને વિનંતી હોય છે કે, જૈન વિજ્ઞાન શિર્ષક હેઠળ પ્રકાશિત થતાં દરેક લેખનું ડિજિટલ કોપી પુસ્તક સ્વરૂપે રજૂઆત કરો જેથી જ્યારે-જ્યારે પણ જરૂરત પડે ત્યારે ફરી-ફરી વાંચન સરળતાથી થતું રહે !

જૈનમૂ જ્યતિ શાસનમૂ જૈનોના વિવિધ સંપ્રદાયને એક છત્ર હેઠળ સમાવેશ કરી, કોઈની ભાવના અને શ્રદ્ધાને ઠેસ ન પહોંચે તેનું વિશેષ ધ્યાન રાખીએ છીએ. જૈન દર્શન અને કાંતવાદને માન્ય કરે છે તેમજ તારક તીર્થકર પરમાત્મા દ્વારા સ્વીકૃત છે. દરેક સંપ્રદાયનું લક્ષ્ય મોકા છે. દરેક જીવ સ્વકૃત કર્માનો કષ્ય કરી મોકા પ્રાપ્તિ કરે છે.

જૈનમૂ જ્યતિ શાસનમૂ વોટસએપ ચુપમાં દૈનિક વિવિધ વિષયો ઉપર લેખો આપ સમક્ષ રજૂ કરીએ ત્યારે એક જ શુભ ભાવના હોય છે લોક કલ્યાણ ! ચરમ તીર્થાધિપતિ શ્રી મહાવીર સ્વામીનું શાસન ચાલે છે અને પાંચમાં આરાના અંત સુધી અવિરત પણો ચાલતું રહેશે. આપણો હજુ એટલાં પણ પુણ્યશાળી નથી કે સાક્ષાત તીર્થકર પરમાભાની વાણી સમવસરણામાં પ્રયક્ષ સાંભળી શકીએ ! પરંતુ, તેમની જિનવાણી આજે પણ આપણી સમક્ષ આગમ સ્વરૂપે ઉપલબ્ધ છે. વર્તમાનમાં આચાર્ય ભગવંતો, સાધુ-સાધ્વી ભગવંતોના શ્રીમુખે ધર્મ શ્રવણ કરતાં રહીએ છીએ.

જૈનમૂ જ્યતિ શાસનમૂ વોટસએપ ચુપમાં સારી સંખ્યામાં લોકો દૈનિક ધોરણે ચુપમાં જોડાતા રહે છે. આજે જૈનમૂ જ્યતિ શાસનમૂ ચુપ એક વિજ્ઞાન વટવૃક્ષ બની ચૂક્યું છે. જેથી અમારો ઉત્સાહ પણ વધતો રહે છે. જેમને પણ વોટસએપ ચુપમાં જોડાવું હોય તેઓ વોટસએપ ચુપમાં અમને વોટસએપ નં. ૮૮૯૮૭૭૬૬૭૭ ઉપર મેસેજ કરશો, અમે આપને જોઇન ચુપ લિંક મોકલાવીશું જેથી આપ સ્વયંમેવ ચુપમાં આવી જશો. સવી જીવ કરું શાસન રસીની તીર્થકર પરમાત્માની લોક કલ્યાણની ભાવનાને કોટિશઃ વંદન સાથે ફરી એકવાર આપને હદ્યપૂર્વક ધન્યવાદ ! જિનાજ્ઞા વિરાધના થઇ હોય તો ત્રિવિધે ત્રિવિધે કરી મિથ્યામિ દુક્કડમુ !!!

લિ. જૈનમૂ જ્યતિ શાસનમૂ ચુપ - સંસ્થાપક

પ્રક્ષાવના : હંદ્ય સ્પંદન

જિને શરદેવના શ્રીમુખે નીકળેલી વાણી એટલે જિનવાણી, જિને શરદેવ દ્વારા રજૂ થયેલ અહિંસા ધર્મ એ જ જૈન ધર્મ. જ્યાં સુધી હિંસા બંધ ન થાય ત્યાં સુધી જીવની મુક્તિ શક્ય જ નથી. જીવ સવાર ઉઠે છે અને રાત્રીએ સૂવે છે ત્યાં સુધી સતત હિંસા સાથે આત્મા અને કર્મના સંબંધ દૂધ-પાણીની જેમ એકમેવ થઇ જોડાઈ રહે છે. એટલું જ નહીં! પરંતુ, રાત્રે નિદ્રામાં પણ હિંસાજનક પ્રવૃત્તિઓમાં સતત જોડાયેલો રહે છે. તો પછી જીવની મુક્તિ ક્યારે?

ચરમતીર્થધીપતિ શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાન સહુ પ્રથમ જીવના પ્રકાર અને તેની હિંસા જણાવી છે. પ્રથમ આગમ આચારાંગ સૂત્રના શસ્ત્રપરિજ્ઞામાં જ ગંભીર ચેતવણી આપી હિંસાને સમજી હિંસાજનક કર્મ કરતાં બચવા જણાવ્યું છે. જ્યાં સુધી હિંસા નથી અટકતી ત્યાં સુધી જ્ઞાન પણ દૂર્લભ છે. જીવ પોતાનું પતન નિશ્ચિત પણો કરે છે સાથે સંસાર પરિબ્રમણ ખૂબ વધારે છે. સંસારમાં જણાતાં વિવિધ દુઃખો, જીવે કરેલ સ્વકૃત કર્મને જ કારણે છે. સુખ-દુઃખનો કર્તા પોતે જ છે. અજ્ઞાનતાવશ બીજાને દોષ આપતો રહે છે.

જૈન વિજ્ઞાનના લેખોમાં શાસ્ત્રોનું જ આલંબન લઇ પ્રસિદ્ધ થતાં દરેક લેખોને રસપ્રદ રીતે રજૂ કરવામાં આવે છે. જૈન વિજ્ઞાનમાં મુખ્ય વૈજ્ઞાનિક જિને શરદેવ છે. કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થતાં તારક તીર્થકર પરમાત્મા પ્રત્યેક જીવ-અજીવ, સુષ્મ-બાદર, લોક-અલોક, કર્મ-નોકર્મ, નિગોદ-સિદ્ધ, ઉર્ધ્વલોક-મધ્યલોક અને અધોલોકમાં એવો કોઈ જીવ કે પુદ્ગલો નહીં હોય કે જેના વિશે કહ્યું ન હોય! હું દ્રઢતા સાથે જણાવું છું કે, આપણું વર્તમાન આયુષ્ય ઓછું પડે તેને સમજવા માટે. શ્રી રામ બળદેવ સુવર્ણ લંકાનગરી જવા માટે પ્રયાણ કરતાં સમુદ્ર માર્ગે રામસેતુ નિર્માણમાં જેટલી વાનર સેનાએ મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો હતો તે જ પ્રમાણે વર્તમાનમાં સમસ્ત શ્રમણ-શ્રમણીભગવંતો સતત પ્રયત્નશીલ રહી જિનવાણી લોક સમક્ષ રજૂ કરી અહિંસા માર્ગ જીવને સુરક્ષિત મૂકે છે. અહિંસાથી સુરક્ષિત જીવ, પૂર્વ આદરેલ અશુભ કર્માનો ક્ષય તપ દ્વારા

કરી નિશ્ચિત પણો મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરી લે છે.

જૈન વિજ્ઞાન લેખમાં પ્રભુના જ પગલે-પગલે જીવને સહૃ પ્રથમ ઓળખીએ. જ્યાં સુધી જીવ અને તેના પ્રકાર ન સમજાય ત્યાં સુધી હિંસા અવિરતપણો ચાલતી જ રહેશે. પાંચમો આરો વક્બુદ્ધિનો છે ! જૈન વિજ્ઞાન લેખ મારફતે લોકોને જીવની સુક્ષ્મ - અતિસુક્ષ્મ માહિત સરળતાથી સમજાય એ જ દ્રષ્ટિકોણથી નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય, દેવ અને સિદ્ધના જીવને સહૃ પ્રથમ ટૂંકમાં અને પછી વિસ્તારમાં સમજાવવાનો મારો પ્રયાસ રહેશે. આપની જિજ્ઞાસાને સંતોષવી, પ્રભુ પ્રરૂપિત ધર્મને આપની સમક્ષ વિસ્તાર પૂર્વક રજૂ કરી તારક તીર્થકર પરમાત્માના સેવક બની હું એક દૂતનું કાર્ય કરી રહ્યો છું.

જૈનમૂ જ્યતિ શાસનમૂ શુપના સંસ્થાપક-સંચાલક શ્રી ચેતન લહેરચંદ નાગડા મારા કલ્યાણ મિત્ર છે. તેઓ મારા દરેક લેખોને જૈનમૂ જ્યતિ શાસનમૂ વોટસએપ શુપમાં પ્રકાશિત કરે છે તે બદલ હું હદ્યપૂર્વક આભાર માનું છું તેમજ તેમનો ઋણી છું. તેઓ આપની અને મારી વચ્ચે સેતુ બન્યા છે. કર્યું, કરાવવું અને અનુમોદવું જે કર્મ વૃદ્ધિનો સેતુ છે. જૈન વિજ્ઞાનના લેખ મારફતે કચાંય શાબ્દ ગૂટિ રહી હોય, કોઈની ભાવના-શ્રદ્ધાને ઠેસ પહોંચી હોય તો મને જરૂરથી ક્ષમા કરશોજુ. ફરી એકવાર આપશ્રી વાચકોનો હદ્યપૂર્વક આભાર સહઅનુમોદના !

જિનાજ્ઞા વિરાધના થઇ હોય તો ત્રિવિધે ત્રિવિધે કરી મિશ્છામિ દુક્કડમૂ !

લિ. જીશોશ ચંદ્રકાન્ત હંસરાજ લોડાયા (વારાપધર-ડૉબિવલી)

મનુષ્ય જીવ-૨૬ : તીર્થકર પરમાત્મા (પૂર્વભવનું નામ)

તીર્થકર પરમાત્મા અનંત પૂજ્યના સ્વામિ હોય છે. સંભવત: પૂર્વ ભવમાં કરેલ મહાન તપ તેમજ શુભ કર્મના કારણે તેમને દેવગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. લગ્નભગ તીર્થકર પરમાત્માની માતા ૧૪ મહાસ્વભોગમાં દેવવિમાન નું સ્વખન જુઓ છે એનો એક અર્થ સામાન્યપણો સુચ્યવે છે કે તીર્થકર પરમાત્માનો જીવ દેવગતિથી અવન (મરણ) થઈ ને જ માતાના ગર્ભમાં આવે છે. દેવવિમાનના સ્થાને ભવનનું સ્વખન આવે તો તીર્થકર પરમાત્માનો જીવ અધોલોકથી મરણ થઈ ને જ માતાના ગર્ભમાં આવે છે. (દા. ત. ભાવિ તીર્થકર અમમસ્વામી - અત્યારે ત્રીજી નરક - પૂર્વ મનુષ્યભવ - વાસુદેવ કૃષ્ણા)

અહીં ઉધ્વ દેવલોક (વैમાનિક, નવ ગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુતત) અને અધોલોક (નીચેના લોક : નરક, ભવનપતિ, વ્યંતર અને વાણવ્યંતર દેવલોક)માં થયેલા અંતિમ ભવની નહીં પરંતુ પૂર્વભવમાં અંતિમ મનુષ્ય (તીર્થકર ભવથી પહેલા) ભવના નામ તરીકે ગડાના આપી છે.

- ૧) શ્રી ઋષભદેવ (આદિનાથ દાદા) : વજનાભ (ચક્રવર્તી)
- ૨) શ્રી અજિતનાથ : વિમલ
- ૩) શ્રી સંભવનાથ : વિમલવાહન
- ૪) શ્રી અભિનંદન સ્વામી : ધર્મસિંહ
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ : સુમિત્ર
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી : ધર્મમિત્ર
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ : સુંદરબાહુ
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામી : દીર્ઘબાહુ
- ૯) શ્રી સુવિધિનાથ (પુષ્પદંત) : યુગબાહુ
- ૧૦) શ્રી શીતલનાથ : લષ્ણબાહુ

- ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ : દિન્ન
- ૧૨) શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી : ઈન્દ્રદત્ત
- ૧૩) શ્રી વિમલનાથ : સુંદર
- ૧૪) શ્રી અનંતનાથ : માહેન્દ્ર
- ૧૫) શ્રી ધર્મનાથ : સિંહરથ
- ૧૬) શ્રી શાંતિનાથ : મેઘરથ
- ૧૭) શ્રી કુંથુનાથ : રુક્મી
- ૧૮) શ્રી અરનાથ : સુદર્શન
- ૧૯) શ્રી ભલ્લીનાથ : નંદન
- ૨૦) શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી : સિંહગિરિ
- ૨૧) શ્રી નમિનાથ : અદીનશત્રુ
- ૨૨) શ્રી નેમિનાથ (નેમનાથ) : શંખ
- ૨૩) શ્રી પાર્વતનાથ : સુદર્શન
- ૨૪) શ્રી મહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) : નંદન

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૦૨

મનુષ્ય જીવ-૨૭ : તીર્થકર પરમાત્મા (દેહ પ્રમાણા)

દેહ પ્રમાણ એટલે શરીરનું માપ. વર્તમાનમાં માપ માટે સેન્ટિમીટર અને હંચ બે પ્રકારના માપ પ્રયોગિત છે. આપડી ઉંચાઈને માપવા હુટ, હંચ અથવા સેન્ટિમીટરમાં લઇએ છીએ.

વર્તમાનમાં જિનશાસન, શ્રી મહાવીરસ્વામીનું ચાલે છે. આગમ અને ઉપાંગ શ્રી મહાવીરસ્વામીના પ્રથમ પદ્ધતિ ગાણધર ભગવંત શ્રી સુધર્મસ્વામી દ્વારા મૌખિક રચાયું. તે સમયે દેશી પદ્ધતિથી જ માપ લેવાતું હતું. તે સમયે પ્રયોગિત માપ અંગુલ, વેંત, હાથ, ધનુષ્ય, ગાવ, કોશ, યોજન હતું. (ધનુષ્ય = ૪ હાથ, ૧ હાથ = ૨ વેંત, ૧ વેંત = ૨૪ અંગુલ). તે પણ સમયતુરસ્ય સંસ્થાન અથવા સમમાણ શરીરના ઉંચાઈવાળા મનુષ્યનું જ ગણાવું).

નોંધ: ૨૫૦૦ વર્ષ અગાઉના મનુષ્યના હાથ અને વર્તમાન મનુષ્યના હાથમાં ઘણો જ ફેર આવે એટલે આપણા હાથથી ૨૪ તીર્થકર પરમાત્માના દેહપ્રમાણની ગણતરી શક્ય જ નથી)

તીર્થકર પરમાત્મા - દેહનું માપ

- ૧) શ્રી ઋષભદેવ (આદિનાથ દાદા) : ૫૦૦ ધનુષ્ય
- ૨) શ્રી અજિતનાથ : ૪૫૦ ધનુષ્ય
- ૩) શ્રી સંભવનાથ : ૪૦૦ ધનુષ્ય
- ૪) શ્રી અભિનંદન સ્વામી : ૩૫૦ ધનુષ્ય
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ : ૩૦૦ ધનુષ્ય
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી : ૨૫૦ ધનુષ્ય
- ૭) શ્રી સુપાર્વનાથ : ૨૦૦ ધનુષ્ય
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામી : ૧૫૦ ધનુષ્ય

- ૬) શ્રીસુવિધિનાથ (પુષ્પદંત) : ૧૦૦ ધનુષ્ય
- ૭) શ્રીશીતલનાથ : ૮૦ ધનુષ્ય
- ૮) શ્રીશ્રેયાંસનાથ : ૮૦ ધનુષ્ય
- ૯) શ્રીવાસુપૂજ્ય સ્વામી : ૭૦ ધનુષ્ય
- ૧૦) શ્રીવિમલનાથ : ૬૦ ધનુષ્ય
- ૧૧) શ્રીઅનંતનાથ : ૫૦ ધનુષ્ય
- ૧૨) શ્રીધર્મનાથ : ૪૫ ધનુષ્ય
- ૧૩) શ્રીશાંતિનાથ : ૪૦ ધનુષ્ય
- ૧૪) શ્રીકુંથુનાથ : ૩૫ ધનુષ્ય
- ૧૫) શ્રીઅરનાથ : ૩૦ ધનુષ્ય
- ૧૬) શ્રીમહીનાથ : ૨૫ ધનુષ્ય
- ૧૭) શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી : ૨૦ ધનુષ્ય
- ૧૮) શ્રીનમિનાથ : ૧૫ ધનુષ્ય
- ૧૯) શ્રીનેમિનાથ (નેમનાથ) : ૧૦ ધનુષ્ય
- ૨૦) શ્રીપાર્વ્ણનાથ : ૮ હાથ
- ૨૧) શ્રીમહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) : ૭ હાથ

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૦૩

મનુષ્ય જીવ-૨૮ : તીર્થકર પરમાત્મા (દીક્ષા શિબિકા)

દીક્ષા શિબિકા એટલે દીક્ષાની પાલખી. શિબિકામાં બેસી તીર્થકર પરમાત્મા નગરની બહારવન-ઉપવનમાં દીક્ષા ગ્રહણ કરે. શિબિકા વિજ્ઞાળ હોય છે. સર્વ જગત કલ્યાણકારી જિને શરની શિબિકા સર્વ ઋતુઓમાં સુખ આપનારી, ઉત્તમ અને શુભ કાંતિથી યુક્ત હોય છે.

તીર્થકર પરમાત્માની આ શિબિકામાં સૌથી પહેલા હર્ષથી ભાવવિભોર બની મનુષ્યો પોતાના ખભા ઉપર ઉઠાવીને લદ જાય છે. પદ્ધી, અસુરેન્દ્ર, સુરેન્દ્ર અને નાગેન્દ્ર શિબિકાને લઇને ચાલે છે. આ શિબિકાને પૂર્વદિશામાં દેવો (જ્યોતિષી દેવો અને વૈમાનિક દેવો), દક્ષિણ દિશામાં નાગકુમાર દેવો, પશ્ચિમ દિશામાં અસૂરકુમાર દેવો અને ઉત્તર દિશામાં ગરુડકુમાર દેવો વહન કરે છે.

તીર્થકર પરમાત્માનું નામ - દીક્ષા શિબિકાનું નામ:

- ૧) શ્રી ઋષભદેવ (આદ્યનાથ દાદા) - સુદર્શના
- ૨) શ્રી અજિતનાથ - સુપ્રભા
- ૩) શ્રી સંભવનાથ - સિદ્ધાર્થ
- ૪) શ્રી અભિનંદન સ્વામી - સુપ્રસિદ્ધા
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ - વિજ્યા
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી - વૈજ્યંતિ
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ - જયંતિ
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામી - અપરાજિતા
- ૯) શ્રી સુવિધિનાથ (પુષ્પદંત) - અરુણપ્રભા
- ૧૦) શ્રી શીતલનાથ - ચંદ્રપ્રભા

-
- ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ - સૂર્યપ્રભા
 - ૧૨) શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી - અર્જિનપ્રભા
 - ૧૩) શ્રી વિમલનાથ - સુપ્રભા
 - ૧૪) શ્રી અનંતનાથ - વિમલા
 - ૧૫) શ્રી ધર્મનાથ - પંચવળ્ણા
 - ૧૬) શ્રી શાંતિનાથ - સાગરદટ્ઠા
 - ૧૭) શ્રી કુંથુનાથ - નાગદટ્ઠા
 - ૧૮) શ્રી અરનાથ - અભયકરા
 - ૧૯) શ્રી ભલ્લીનાથ - નિવૃત્તિકરા
 - ૨૦) શ્રી મુનિસૂત્રતસ્વામી - મનોરમા
 - ૨૧) શ્રી નમિનાથ - મનોહરા
 - ૨૨) શ્રી નેમિનાથ (નેમનાથ) - દેવકુરા
 - ૨૩) શ્રી પાર્વતનાથ - ઉત્તરકુરા
 - ૨૪) શ્રી મહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) - ચંદ્રપ્રભા
-

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૦૪

મનુષ્ય જીવ-૨૬ : તીર્થકર પરમાત્મા (સહદીક્ષિત સંખ્યા)

તીર્થકર પરમાત્મા સ્વયંબુદ્ધ હોય છે. તીર્થકર પરમાત્માને કોઇપણ ગુરુદેવ દ્વારા દીક્ષા લેવાની જરૂરત નથી હોતી. તેઓ સ્વયં શ્રુતજ્ઞાની, મતિજ્ઞાની અને અવિજ્ઞાની હોય છે. સંપૂર્ણ વિઘિવત દીક્ષા પ્રક્રિયા પોતે સંપન્ન કરે છે. તેમની દરેક પ્રક્રિયામાં સૌધર્મન્દ્ર સહપરિવાર દીક્ષા સામગ્રીઓ સાથે સેવામાં તત્પર હોય છે.

તીર્થકર પરમાત્મા સાથે દીક્ષા લેવા માટે સાધન સંપન્ન, સુખમાં આળોટનાર, ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત પરિવારજનો, દેશ-પ્રદેશના રાજાઓ, ભિન્નો, વેપારીઓ વગેરે સંસાર ત્યાગની ભાવના ધરાવનારા મનુષ્યો પણ પ્રભુ સાથે દીક્ષિત થાય છે. દીક્ષાર્થીઓ કેટલા મહાન હોય છે કે તેઓ પ્રભુ સાથે દીક્ષિત થાય છે અને કર્મક્ષય કરવા, શાશ્વત સુખને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્નશીલ થાય છે.

તીર્થકર પરમાત્મા - તીર્થકર પરમાત્મા સાથે દીક્ષા લેનાર મહાપુરુષોની સંખ્યા:

- ૧) શ્રી ઋષભદેવ (આદિનાથ દાદા) - ૪૦૦૦ ઉગ્ર, ભોગ, રાજન્ય અને ક્ષત્રિયજનોના પરિવાર સહિત
- ૨) શ્રી અજિતનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
- ૩) શ્રી સંભવનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
- ૪) શ્રી અભિનંદન સ્વામી - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામી - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
- ૯) શ્રી સુવિધિનાથ (પુરુષદંત) - ૧૦૦૦ દીક્ષિત

-
- ૧૦) શ્રી શીતલનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
 - ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
 - ૧૨) શ્રી વાસુપૂર્જ્ય સ્વામી - ૬૦૦ દીક્ષિત
 - ૧૩) શ્રી વિમલનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
 - ૧૪) શ્રી અનંતનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
 - ૧૫) શ્રી ધર્મનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
 - ૧૬) શ્રી શાંતિનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
 - ૧૭) શ્રી કુંથુનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
 - ૧૮) શ્રી અરનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
 - ૧૯) શ્રી મહીનાથ - ૩૦૦ દીક્ષિત
 - ૨૦) શ્રી મુનિસુત્રતસ્વામી - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
 - ૨૧) શ્રી નમિનાથ - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
 - ૨૨) શ્રી નેમિનાથ (નેમનાથ) - ૧૦૦૦ દીક્ષિત
 - ૨૩) શ્રી પાર્શ્વનાથ - ૩૦૦ દીક્ષિત
 - ૨૪) શ્રી મહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) - સ્વયં (એક જ પોતે)
-

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૦૫

મનુષ્ય જીવ-૩૦ : તીર્થકર પરમાત્મા (દીક્ષા તપ)

તીર્થકર પરમાત્મા સંસારમાં રહી વીતરાગ ભાવમાં જ હોય છે. તેઓ જાણો છે સાંસારિક ભોગાવલી કર્મનો ક્ષય થાય તો જ દીક્ષા લઈ શકાય ! પરંતુ સંસારમાં રહી તપની આરાધના તો તેમની ચાલુ જ હોય છે. કોઇપણ શુભ કાર્ય કે સફળતા માટે તપ આવશ્યક હોય છે. તપથી જ કર્મ નિર્જરા (ક્ષય) થાય છે. દીક્ષાપૂર્વ નિર્ધારિત તપ તેમની ધારણામાં અવશ્ય હોય છે. વર્તમાનમાં પણ દીક્ષા લેનારા મુમુક્ષુઓ આ જ પ્રક્રિયાનું આલંબન લઈ તપ આદરી દીક્ષા લેતા હોય છે. દીક્ષા વખતે તારક તીર્થકર પરમાત્માનું દીક્ષા તપ જાણીએ....

તીર્થકર પરમાત્મા - દીક્ષા વખતે તપ:

- ૧) શ્રી ઋષભદેવ (આદિનાથ દાદા) - ૨ ઉપવાસ (છણ તપ)
- ૨) શ્રી અજિતનાથ - ૨ ઉપવાસ (છણ તપ)
- ૩) શ્રી સંભવનાથ - ૨ ઉપવાસ (છણ તપ)
- ૪) શ્રી અત્િનંદન સ્વામી - ૨ ઉપવાસ (છણ તપ)
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ - નિત્યભક્ત (નિયમિત ભોજન)
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી - ૨ ઉપવાસ (છણ તપ)
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ - ૨ ઉપવાસ (છણ તપ)
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામી - ૨ ઉપવાસ (છણ તપ)
- ૯) શ્રી સુવિધિનાથ (પુર્ણદંત) - ૨ ઉપવાસ (છણ તપ)
- ૧૦) શ્રી શીતલનાથ - ૨ ઉપવાસ (છણ તપ)
- ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ - ૨ ઉપવાસ (છણ તપ)
- ૧૨) શ્રી વાસુપૂર્જ્ય સ્વામી - ૧ ઉપવાસ

-
- ૧૩) શ્રીવિમલનાથ - ૨ ઉપવાસ (ઇંગ્રેડ)
 - ૧૪) શ્રીઅનંતનાથ - ૨ ઉપવાસ (ઇંગ્રેડ)
 - ૧૫) શ્રીધર્મનાથ - ૨ ઉપવાસ (ઇંગ્રેડ)
 - ૧૬) શ્રીશાંતિનાથ - ૨ ઉપવાસ (ઇંગ્રેડ)
 - ૧૭) શ્રીકુંઘુનાથ - ૨ ઉપવાસ (ઇંગ્રેડ)
 - ૧૮) શ્રીઅરનાથ - ૨ ઉપવાસ (ઇંગ્રેડ)
 - ૧૯) શ્રીમહલ્લીનાથ - ૩ ઉપવાસ (અંગ્રેડ)
 - ૨૦) શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી - ૨ ઉપવાસ (ઇંગ્રેડ)
 - ૨૧) શ્રીનમિનાથ - ૨ ઉપવાસ (ઇંગ્રેડ)
 - ૨૨) શ્રીનેમિનાથ (નેમનાથ) - ૨ ઉપવાસ (ઇંગ્રેડ)
 - ૨૩) શ્રીપાર્વનાથ - ૩ ઉપવાસ (અંગ્રેડ)
 - ૨૪) શ્રીમહાવીરસ્વામી(વર્ધમાન) - ૨ ઉપવાસ (ઇંગ્રેડ)

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૦૬

મનુષ્ય જીવ-ઉ ૧ : દીક્ષા તપ બાદ પારણાંમાં પ્રાપ્ત ગોચરી

તીર્થકર પરમાત્મા દીક્ષા વખતે લીધેલ તપના પ્રથમ પારણા વખતે નિર્દ્દેખ ગોચરી ગ્રહણ કરે છે. સ્વાભાવિક પ્રક્રિયા થાય કે, પ્રભુને પારણા વખતે શું પ્રાપ્ત થયું હશે? નિર્દ્દેખ ગોચરી ન હોય તો પ્રભુ તેને ન સ્વીકારે! પ્રથમ તીર્થકર શ્રી ઋષભદેવના સમયે લોકોને નિર્દ્દેખ ગોચરીની સમજ ન હતી. કોઇ રાજ્યપાટ આપે, કોઇ સોનામહોર-જવેરાત, કોઇ સેવક, દાસ-દાસી, કોઇ વસ્ત્રો, કોઇ પોતાના દૂધાળા પશુઓ આપે, કોઇ ભૌતિક સુખની સામગ્રીઓ ભીક્ષામાં આપવા તત્પર હોય! પ્રભુને આવી ગોચરીની કોઇ જ આવશ્યકતા જ ન હતી. તેમને માત્ર નિર્દ્દેખ (પોતાના નિમિત્તે ન બનેલ હોય તેવું, ઉર પ્રકારના દોષ રહિત ભોજન) ભોજન! પ્રભુને દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા બાદ પ્રથમ પારણાં વખતે કેવી ગોચરી પ્રાપ્ત થઈ તે જાણીએ:

તીર્થકર પરમાત્મા - પ્રથમ પારણો પ્રાપ્ત થયેલ ગોચરી:

- ૧) શ્રી ઋષભદેવ (આદ્ધિનાથ દાદા) - છક્ષુરસ (શેરડીનો રસ)
- ૨) શ્રી અજિતનાથ - પરમાનન (ખીર)
- ૩) શ્રી સંભવનાથ - પરમાનન (ખીર)
- ૪) શ્રી અભિનંદન સ્વામી - પરમાનન (ખીર)
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ - પરમાનન (ખીર)
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી - પરમાનન (ખીર)
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ - પરમાનન (ખીર)
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામી - પરમાનન (ખીર)
- ૯) શ્રી સુવિધિનાથ (પુષ્પદંત) - પરમાનન (ખીર)
- ૧૦) શ્રી શીતલનાથ - પરમાનન (ખીર)

-
- ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૧૨) શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૧૩) શ્રી વિમલનાથ - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૧૪) શ્રી અનંતનાથ - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૧૫) શ્રી ધર્મનાથ - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૧૬) શ્રી શાંતિનાથ - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૧૭) શ્રી કુંથુનાથ - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૧૮) શ્રી અરનાથ - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૧૯) શ્રી ભલ્લીનાથ - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૨૦) શ્રી મુનિસૂત્રતસ્વામી - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૨૧) શ્રી નમિનાથ - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૨૨) શ્રી નેમિનાથ (નેમનાથ) - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૨૩) શ્રી પાર્વનાથ - પરમાન્ન (ખીર)
 - ૨૪) શ્રી મહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) - પરમાન્ન (ખીર)

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૦૭

મનુષ્ય જીવ-ઉર : દીક્ષા પણી તીર્થકર પરમાત્માનું પ્રથમ પારણું

શરીરને ટકાવવા ભોજન આવશ્યક હોય છે. ભોજન કેવું હોય ? નિર્દ્દિષ ! એટલે એખણા, ગવેખણા અને ઉદ્ગમના ઉર દોષ રહિત ગોચરી. પ્રાયઃ તીર્થકર પરમાત્માને તપ પૂર્ણાંહુતિના બીજા દિવસે પારણું હોય છે. આ અવસર્પણી કાળમાં પ્રથમ તીર્થકર શ્રી ઋષભદેવને બીજા દિવસે પારણાં માટે જતાં સાંસારિક ભૌતિક સુખ સામગ્રીઓ લોકો ક્ષોચાવતા ! પ્રભુને આવી સામગ્રીઓની કોઇ જ આવશ્યકતા ન હતી. પારણાં માટે નિયમિત ગોચરીના સમયે ગોચરી માટે જતાં પણ ક્યારેય ભોજન પ્રાપ્ત થતું નહીં અને ઉપવાસ થઇ જતો. આવું સતત ૪૦૦ દિવસ સુધી ચાલ્યું અને ૪૦૦ ચૌવિહાર ઉપવાસ થયાં. પૂર્વ બળદોને થયેલ ભોજનાંતરાય કર્મનો પ્રબળ ઉદ્ય હતો ! જે તેમને ઉદ્યમાં આવ્યું.

તીર્થકર પરમાત્મા - દીક્ષા તપ બાદ પ્રથમ પારણાંનો દિવસ:

- ૧) શ્રી ઋષભદેવ (આદિનાથ દાદા) - ૪૦૦ દિવસ (એક વર્ષથી અધિક)
- ૨) શ્રી અજિતનાથ - બીજા દિવસે
- ૩) શ્રી સંભવનાથ - બીજા દિવસે
- ૪) શ્રી અભિનંદન સ્વામી - બીજા દિવસે
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ - બીજા દિવસે
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી - બીજા દિવસે
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ - બીજા દિવસે
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામી - બીજા દિવસે
- ૯) શ્રી સુવિધિનાથ (પુષ્પદંત) - બીજા દિવસે
- ૧૦) શ્રી શીતલનાથ - બીજા દિવસે

-
- ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ - બીજા દિવસે
 - ૧૨) શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામી - બીજા દિવસે
 - ૧૩) શ્રી વિમલનાથ - બીજા દિવસે
 - ૧૪) શ્રી અનંતનાથ - બીજા દિવસે
 - ૧૫) શ્રી ધર્મનાથ - બીજા દિવસે
 - ૧૬) શ્રી શાંતિનાથ - બીજા દિવસે
 - ૧૭) શ્રી કુંથુનાથ - બીજા દિવસે
 - ૧૮) શ્રી અરનાથ - બીજા દિવસે
 - ૧૯) શ્રી મહીનાથ - બીજા દિવસે
 - ૨૦) શ્રી મુનિસુત્રતસ્વામી - બીજા દિવસે
 - ૨૧) શ્રી નમિનાથ - બીજા દિવસે
 - ૨૨) શ્રી નેમિનાથ (નેમનાથ) - બીજા દિવસે
 - ૨૩) શ્રી પાર્વનાથ - બીજા દિવસે
 - ૨૪) શ્રી મહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) - બીજા દિવસે
-

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૦૮

**મનુષ્ય જીવ-ઉત્ત : તીર્થકર પરમાત્માને પારણું કરાવનાર
પ્રથમ ભીક્ષાદાતા**

સુપાત્ર દાનનો મહિમા અપરંપાર ! આપને ઘર આંગણો પધારનાર ભીખારી, યાચક, જરૂરીયાતમંદ ગરીબો માટે અનુકૂળાદાન અને પશુઓ, ફૂતરાં, રખડતા પાળતું જાનવરો વગેરે માટે જીવદયા. પરતું આપના દ્વારે જૈન મહાત્મા નિર્દોષ ગોચરી માટે પધારે તો, સુપાત્રદાન ! કલ્યના કરો કે, જેમના ઘરે ભીક્ષા (ગોચરી) માટે તારક તીર્થકર પધાર્યા હશે તે વ્યક્તિ કેટલો પુણ્યશાળી જીવ હશે ! પ્રભુને પારણું કરાવતાં તેનો ભવ તરી જાય છે, એશર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે તેમજ મહાન પુણ્યરાશી તેના ભાગ્યમાં નોંધાય છે. વિશેષ એ પુણ્યશાળી જીવ બહુજ ઓછા ભવે મોક્ષમાં જનાર હોય છે.

તીર્થકર પરમાત્મા - પ્રથમ ભીક્ષા દાતાઃ

- ૧) શ્રી ઋષભદેવ (આદિનાથ દાદા) - શ્રેયાંસ
- ૨) શ્રી અજિતનાથ - બ્રહ્મદત્ત
- ૩) શ્રી સંભવનાથ - સુરેન્દ્રદત્ત
- ૪) શ્રી અભિનંદન સ્વામી - ધન્દ્રદત્ત
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ - પદ્મ
- ૬) શ્રી પદ્મમભ સ્વામી - સોમદેવ
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ - માહેન્દ્ર
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રમભ સ્વામી - સોમદત્ત
- ૯) શ્રી સુવિધિનાથ (પુર્ણદંત) - પુર્ણ
- ૧૦) શ્રી શીતલનાથ - પુનર્વસુ

-
- ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ - પૂર્ણિંદ
 - ૧૨) શ્રી વાસુપૂર્જ્ય સ્વામી - સુનંદ
 - ૧૩) શ્રી વિમલનાથ - જ્ય
 - ૧૪) શ્રી અનંતનાથ - વિજ્ય
 - ૧૫) શ્રી ધર્મનાથ - ધર્મસિંહ
 - ૧૬) શ્રી શાંતિનાથ - સુમિત્ર
 - ૧૭) શ્રી કુંથુનાથ - ધર્મભિત્ર
 - ૧૮) શ્રી અરનાથ - અપરાજિત
 - ૧૯) શ્રી મહીનાથ - વિશ્વસેન
 - ૨૦) શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી - ઋષભસેન
 - ૨૧) શ્રી નમિનાથ - દત્ત
 - ૨૨) શ્રી નેમિનાથ (નેમનાથ) - વરદત્ત
 - ૨૩) શ્રી પાર્વનાથ - ધનદત્ત
 - ૨૪) શ્રી મહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) - બહુલ

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૦૬

**મનુષ્ય જીવ-૩૪ : તીર્થકર પરમાત્માના ભીક્ષા દાતાને
પ્રાપ્ત થયેલ વસુધારા (સોનેયા)ની વૃષ્ટિનું પ્રમાણા**

સુપાત્રદાનનો મહિમા અપરંપાર ! જિન સાધુ-સાધ્વી ભગવંતોને ગોચરી છોરાવતા અનંત ઘણું પુણ્ય બંધાય છે. કલ્યાન કરો ! કેટલો પુણ્યશાળી એ જીવ હશે જેમના દ્વારે તારક તીર્થકર પધાર્યા હશે. નિર્દોષ ગોચરી છોરાવતા અનંત ઘણું પુણ્ય બંધાયું સાથે દેવો વિશાળ પરિવાર દ્વારા અહો દાનમૂર્જ્ય ! અહો દાનમૂર્જ્ય !! અહો દાનમૂર્જ્ય !!! અનુમોદના સ્વરૂપે પ્રમુના દેહની ઉંચાઈ પ્રમાણાનો વસુધારા (સુવર્ણ)નો વૃષ્ટિ (વરસાદ) ભીક્ષાદાતાની કેટકેટલી પેઢીઓ તરી જાય તેટલું સુવર્ણની ભેટ !

તીર્થકર પરમાત્મા - વસુધારા (સોનેયા)નું માપ :

- ૧) શ્રી ઋષભદેવ (આદિનાથ દાદા) : ૫૦૦ ધનુષ્ય
- ૨) શ્રી અજિતનાથ : ૪૫૦ ધનુષ્ય
- ૩) શ્રી સંભવનાથ : ૪૦૦ ધનુષ્ય
- ૪) શ્રી અભિનંદન સ્વામી : ૩૫૦ ધનુષ્ય
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ : ૩૦૦ ધનુષ્ય
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી : ૨૫૦ ધનુષ્ય
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ : ૨૦૦ ધનુષ્ય
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામી : ૧૫૦ ધનુષ્ય
- ૯) શ્રી સુવિધિનાથ (પુષ્પદંત) : ૧૦૦ ધનુષ્ય
- ૧૦) શ્રી શીતલનાથ : ૮૦ ધનુષ્ય
- ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ : ૮૦ ધનુષ્ય
- ૧૨) શ્રી વાસુપૂર્જ્ય સ્વામી : ૭૦ ધનુષ્ય

- ૧૩) શ્રીવિમલનાથ : ૬૦ ધનુષ્ય
- ૧૪) શ્રીઅનંતનાથ : ૫૦ ધનુષ્ય
- ૧૫) શ્રીધર્મનાથ : ૪૫ ધનુષ્ય
- ૧૬) શ્રીશાંતિનાથ : ૪૦ ધનુષ્ય
- ૧૭) શ્રીકુંઘુનાથ : ૩૫ ધનુષ્ય
- ૧૮) શ્રીઅરનાથ : ૩૦ ધનુષ્ય
- ૧૯) શ્રીમહલ્લીનાથ : ૨૫ ધનુષ્ય
- ૨૦) શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી : ૨૦ ધનુષ્ય
- ૨૧) શ્રીનમિનાથ : ૧૫ ધનુષ્ય
- ૨૨) શ્રીનેમિનાથ (નેમનાથ) : ૧૦ ધનુષ્ય
- ૨૩) શ્રીપાર્વનાથ : ૮ હાથ
- ૨૪) શ્રીમહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) : ૭ હાથ

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૧૦

મનુષ્ય જીવ-ઉપ : તીર્થકર પરમાત્મા - ચૈત્યવૃક્ષ

ચૈત્યવૃક્ષની નીચે તીર્થકર પરમાત્માને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. અહીં ચૈત્યનો અર્થ જ્ઞાન થાય છે. જે વૃક્ષની નીચે કેવળજ્ઞાન થયું હોય તેને ચૈત્યવૃક્ષ કહેવાય છે. કુલેરદેવ સમવસરણમાં તીર્થકર પરમાત્માના બેસવાના સ્થાન પર જ્ઞાન પ્રતિક રૂપે ચૈત્યવૃક્ષની સ્થાપના કરે છે. ચૈત્યવૃક્ષ ધજા, પતાકા, વેદિકા, તોરણદ્વારા વગેરેથી સુશોભિત કરે છે. સમવસરણ સ્થિત તે વૃક્ષની છાયામાં પહોંચતા જ શોકથી ઘેરાયેલા પ્રાણીઓના શોક દૂર થઇ જાય છે તેથી તે અશોક (શોક રહિત) થઇ જાય છે, માટે તેને ચૈત્યવૃક્ષ કહેવાય છે.

તીર્થકર પરમાત્મા - ચૈત્યવૃક્ષનું નામ:

- ૧) શ્રી ઋખભદેવ (આદિનાથ દાદા) - ન્યગ્રોધ (વડ)
- ૨) શ્રી અજિતનાથ - સપ્તપર્જણ
- ૩) શ્રી સંભવનાથ - શાલ
- ૪) શ્રી અત્યિનંદન સ્વામી - પ્રિયાલ
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ - પ્રિયંગુ
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી - છગ્રાહ
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ - શિરીષ
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામી - નાગવૃક્ષ
- ૯) શ્રી સુવિધિનાથ (પુર્ણદંત) - શાલી
- ૧૦) શ્રી શીતલનાથ - પિલંખુ વૃક્ષ
- ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ - તિંદુક
- ૧૨) શ્રી વાસુપૂર્જ્ય સ્વામી - પાટલ

- ૧૩) શ્રી વિમલનાથ - જંબૂ
- ૧૪) શ્રી અનંતનાથ - અશ્વત્થ (પીપળો)
- ૧૫) શ્રી ધર્મનાથ - દધિપણ્ણ
- ૧૬) શ્રી શાંતિનાથ - નન્દીવૃક્ષ
- ૧૭) શ્રી કુંયુનાથ - તિલક
- ૧૮) શ્રી અરનાથ - આમ્રવૃક્ષ
- ૧૯) શ્રી મહેલીનાથ - અશોક
- ૨૦) શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી - ચંપક
- ૨૧) શ્રી નમિનાથ - બંકુલ
- ૨૨) શ્રી નેમિનાથ (નેમનાથ) - વેત્રસ (વાંસવૃક્ષ)
- ૨૩) શ્રી પાર્શ્વનાથ - ધાતકીવૃક્ષ
- ૨૪) શ્રી મહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) - શાલવૃક્ષ

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૧૧

મનુષ્ય જીવ-૨૭ : તીર્થકર પરમાત્મા - ચૈત્યવૃક્ષની ઉંચાઈ

તીર્થકર પરમાત્માને જે વૃક્ષની નીચે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય તે વૃક્ષને ચૈત્યવૃક્ષ કહેવાય. ચૈત્યવૃક્ષ દરેક ઝતુઓમાં પાંડડાં અને હુલ વગેરેથી પરિપૂર્ણ હોય છે. ચૈત્યવૃક્ષની સમૃદ્ધિ સદાય વિદ્યમાન (હાજર) હોય છે. જિને શર દેવના ચૈત્યવૃક્ષ છત્ર, ધજા, પતાકા, વેદિકા, તોરણો વગેરેથી સુશોભિત હોય છે. સુર, અસુર અને ગરુડ દેવોથી પૂજાતા હોય છે. સામાન્ય રીતે પ્રભુના દેહ પ્રમાણાથી ૧૨ ગજાં ઊંચા હોય છે. પરંતું, શ્રી મહાવીરસ્વામીથી ૩૨ ધનુષ્ય ઊંચા ચૈત્યવૃક્ષ અને શ્રી આદિનાથ દાદાથી ૩ કોસ ઊંચા ચૈત્યવૃક્ષ હોય છે.

તીર્થકર પરમાત્મા - ચૈત્યવૃક્ષની ઉંચાઈ :

- ૧) શ્રી ઝાણભટેવ (આદિનાથ દાદા) : ૩ કોસ
- ૨) શ્રી અજિતનાથ : ૫૪૦૦ ધનુષ્ય
- ૩) શ્રી સંભવનાથ : ૪૮૦૦ ધનુષ્ય
- ૪) શ્રી અભિનંદન સ્વામી : ૪૨૦૦ ધનુષ્ય
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ : ૩૬૦૦ ધનુષ્ય
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી : ૩૦૦૦ ધનુષ્ય
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ : ૨૪૦૦ ધનુષ્ય
- ૮) શ્રી ચંદ્રમભ સ્વામી : ૧૮૦૦ ધનુષ્ય
- ૯) શ્રી સુવિધિનાથ (પુષ્પદંત) : ૧૨૦૦ ધનુષ્ય
- ૧૦) શ્રી શીતલનાથ : ૧૦૮૦ ધનુષ્ય
- ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ : ૮૬૦ ધનુષ્ય
- ૧૨) શ્રી વાસુપૂર્જ્ય સ્વામી : ૮૪૦ ધનુષ્ય

-
- ૧૩) શ્રી વિમલનાથ : ૭૨૦ ધનુષ્ય
 - ૧૪) શ્રી અનંતનાથ : ૬૦૦ ધનુષ્ય
 - ૧૫) શ્રી ધર્મનાથ : ૫૪૦ ધનુષ્ય
 - ૧૬) શ્રી શાંતિનાથ : ૪૮૦ ધનુષ્ય
 - ૧૭) શ્રી કુંઘુનાથ : ૪૨૦ ધનુષ્ય
 - ૧૮) શ્રી અરનાથ : ૩૬૦ ધનુષ્ય
 - ૧૯) શ્રી મહ્લીનાથ : ૩૦૦ ધનુષ્ય
 - ૨૦) શ્રી મુનિસુત્રતસ્વામી : ૨૪૦ ધનુષ્ય
 - ૨૧) શ્રી નમિનાથ : ૧૮૦ ધનુષ્ય
 - ૨૨) શ્રી નેમિનાથ (નેમનાથ) : ૧૨૦ ધનુષ્ય
 - ૨૩) શ્રી પાર્શ્વનાથ : ૧૦૮ હાથ
 - ૨૪) શ્રી મહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) : ૩૨ ધનુષ્ય

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૧૨

મનુષ્ય જીવ-ઉત્તે: તીર્થકર પરમાત્મા - પ્રથમ શિષ્ય

કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થયા પછી તીર્થકર પરમાત્માના પ્રથમ શિષ્ય બનનાર મહાત્મા ગણાધર હોય છે. ગણાધર એટલે ગણો (સાધુ સમૃદ્ધાય)ને ધરનાર મહાત્મા. વર્તમાનમાં આપણો ગણ્યાધિપતિ તરીકે કહેતા હોઈએ છે. ઉત્તમ, ઉંચા કુળવાળા, વિશુદ્ધ વંશવાળા અને ગુણોથી યુક્ત હોય છે. તેમને ગણાધર નામ કર્મનો ઉદ્ય હોય છે. તેઓ એટલા જ્ઞાની હોય છે કે તીર્થકર પરમાત્મા ત્રિપદી (ત્રણા પદ : ઉપનેષદવા - વિગમદ્ધવા - ધૂવેદવા) આપતાં જ તેમને દ્વાદશાંગ (૧૨ આગામ)ની રચના કરી શકે છે. તેઓ પદના મદ રહિત, સરળ સ્વભાવી અને વિપુલ જ્ઞાની હોય છે. અવશ્ય મોક્ષગામિ હોય છે.

તીર્થકર પરમાત્મા - તેમના પ્રથમ શિષ્યઃ

- ૧) શ્રી ઋષભદેવ (આદ્વિનાથ દાદા) - ઋષભસેન
- ૨) શ્રી અજિતનાથ - સિંહસેન
- ૩) શ્રી સંભવનાથ - ચારુ
- ૪) શ્રી અભિનંદન સ્વામી - વજનાભ
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ - ચમર
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી - સુપ્રત
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ - વિદર્ભ
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામી - દિન્ન
- ૯) શ્રી સુવિઘ્નનાથ (પુષ્પદંત) - વરાહ
- ૧૦) શ્રી શિતલનાથ - આનંદ
- ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ - ગોસ્તુભ

- ૧૨) શ્રીવાસુપૂર્જ્ય સ્વામી - સુધર્મ
- ૧૩) શ્રીવિમલનાથ - મંદર
- ૧૪) શ્રીઅનંતનાથ - યશ
- ૧૫) શ્રીધર્મનાથ - અરિષ્ટ
- ૧૬) શ્રીશાંતિનાથ - ચક્રથ
- ૧૭) શ્રીકુંથુનાથ - સ્વયંભૂ
- ૧૮) શ્રીઅરનાથ - કુંભ
- ૧૯) શ્રીમહલીનાથ - ઇન્દ્ર
- ૨૦) શ્રીમુનિસુત્રતસ્વામી - કુંભ
- ૨૧) શ્રીનમિનાથ - શુભ
- ૨૨) શ્રીનેમિનાથ (નેમનાથ) - વરદત્ત
- ૨૩) શ્રીપાર્વતનાથ - દત્ત
- ૨૪) શ્રીમહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) - ઇન્દ્રભૂતિ

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૧૩

મનુષ્ય જીવ-૩૮ : તીર્થકર પરમાત્મા - પ્રથમ શિષ્યા

તીર્થકર પરમાત્માને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થયા પણી પ્રથમ શિષ્યા ઉત્તમ, ઉંચા કુળવાળી, વિશુદ્ધ વંશવાળી અને ગુણોથી યુક્ત હોય છે. ચતુર્વિધ શ્રી સંઘમાં ચાર પદવી મહત્વની હોય છે અનુક્રમે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા. શિષ્યા એટલે સાધ્વી. તેમને વિપુલ જ્ઞાન હોય છે જેથી પ્રવર્તિની મહત્તરાશ્રીનું બિરુદ્ધ પડા પ્રાપ્ત થાય છે. તેઓ મોક્ષગામિ ભવ્યાત્મા છે. જૈનોના વિવિધ ગય્યની સમાચારી પ્રમાણો શબ્દ સમજી લેવા.

તીર્થકર પરમાત્મા - પ્રથમ શિષ્યા (સાધ્વી)નું નામઃ

- ૧) શ્રી ઋષભદેવ (આદિનાથ દાદા) - બ્રાહ્મી
- ૨) શ્રી અજિતનાથ - ફલ્લુ
- ૩) શ્રી સંભવનાથ - શ્યામા
- ૪) શ્રી અભિનંદન સ્વામી - અજિતા
- ૫) શ્રી સુમતિનાથ - કાશ્યપી
- ૬) શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામી - રતિ
- ૭) શ્રી સુપાર્શ્વનાથ - સોમા
- ૮) શ્રી ચંદ્રપ્રભ સ્વામી - સુમના
- ૯) શ્રી સુવિધિનાથ (પુષ્પદંત) - વારુણી
- ૧૦) શ્રી શીતલનાથ - સુલસા
- ૧૧) શ્રી શ્રેયાંસનાથ - ધારિણી
- ૧૨) શ્રી વાસુપૂર્જ્ય સ્વામી - ધરણી
- ૧૩) શ્રી વિમલનાથ - ધરણીધરા

- ૧૪) શ્રી અનંતનાથ - પદ્મા
- ૧૫) શ્રી ધર્મનાથ - શિવા
- ૧૬) શ્રી શાંતિનાથ - શુચિ
- ૧૭) શ્રી કુંથુનાથ - અંજુકા
- ૧૮) શ્રી અરનાથ - રક્ષી (રક્ષિકા)
- ૧૯) શ્રી મહ્લીનાથ - બંધુવતી
- ૨૦) શ્રી મુનિસુત્રતસ્વામી - પુષ્પવતી
- ૨૧) શ્રી નમિનાથ - આર્ય અમિલા
- ૨૨) શ્રી નેમિનાથ (નેમનાથ) - યક્ષિણી
- ૨૩) શ્રી પાર્વતનાથ - પુષ્પચૂલા
- ૨૪) શ્રી મહાવીરસ્વામી (વર્ધમાન) - આર્ય ચંદના

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૧૪

મનુષ્ય જીવ-તેણાં: તીર્થકર પરમાત્મા - શ્રી સંઘ

શ્રી સંઘ એટલે સાધુ, સાધ્યી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાનો સમૂહ. આપણે બીજા અર્થમાં ચુતુર્વિધ સંઘની ઉપમા આપીએ છીએ. અરિહંત પરમાત્મા, તીર્થની સ્થાપના પછી મુખ્ય કાર્યરૂપે દેશના (પ્રવચન, ઉપદેશ, વાચ્યાન) તો ખરીજ! પરંતુ, તેમના તીર્થ સ્થાપના વખતે ગણધર ભગવંતની નિયુક્તિ થાય. પ્રથમ દેશના પ્રથમ પ્રહરે તીર્થકર પરમાત્મા આપે પછી બીજા પ્રહરે ગણધર ભગવંત દેશના આપે અને દિવસની અંતિમ દેશના ફરી તીર્થકર પરમાત્મા જ આપે.

ગણધર ભગવંત પ્રભુ પાસેથી ત્રિપદી પ્રાપ્ત થતાં જ અદ્ભૂત જ્ઞાન, ગણધર નામ કર્મના ઉદ્યે તેમને પ્રગટ થાય છે. જેના કારણો પ્રથમ પ્રહરે દેશનામાં તીર્થકર પરમાત્મા જે જળાવે છે તે ગણધર ભગવંત સમવસરણામાં ઉપસ્થિત શ્રોતાજનોને વિસ્તારમાં ફરીથી સમજાવે છે.

તीર्थकर परमात्मानी श्री संघ संपदा मां गणा, गणधर, साधु (श्रमण),
साध्वी (श्रमणी), श्रावक, श्राविका, केवलज्ञानी (पांचमुं मुख्य ज्ञान),
मनःपर्यवेक्षनी (योगुं ज्ञान), अवविज्ञानी (त्रीजुं ज्ञान), १४ पूर्वधर (श्रुतज्ञानी)
ऐटले सर्व अक्षर सन्निपाती (संयोग) लब्धिना धारक होय छे. श्रुतज्ञानी जिनेश्वर
नहीं परंतु जिनेश्वर सरभा होय छे. तेओ पण जिनेश्वरनी जेम सत्य अर्थनी
प्रहुपणा करे छे, १० पूर्वधर, वैक्षिय लब्धिधारी (शरीरने नानुं-मोटुं, हणवुं-भारे,
कोइपणा दुप धारणा करी शके), वाद लब्धिधारी (वाद ऐटले धर्म संबंधी के तत्व
संबंधी वार्तालाप करी प्रति पक्षने हरावी शके ते), वर्तमान भव पछी अनुत्तर
देवलोकमां जन्म लेनारा मनुष्यो वगेरेनो विशाण समूह होय छे.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૧૫

મનુષ્ય જીવ-૪૦: તીર્થકર પરમાત્મા - અવન કલ્યાણક

અવન કલ્યાણક, અવન એટલે પૂર્વભવનું (દેવગતિથી) મરણ અને માતાની કુલ્લિમાં અવતરણ. કલ્યાણક શબ્દનો આગમમાં ક્યાંય ઉલ્લેખ નથી પરંતુ જૈન શાસ્ત્રોમાં તેનો ઉલ્લેખ આવે છે. કલ્યાણક સમયે જગતના સર્વ સાંસારિક જીવને ક્ષણિક શાતાની અનુભૂતિ થાય છે એટલું જ નહીં નરકના સર્વ જીવોને ક્ષાશભર દશ પ્રકારની મહાવેદનામાંથી શાતા પ્રાપ્ત થાય છે તેમજ ભય મુક્ત થાય છે ! આવા કલ્યાણકની યોગ્યતા માત્ર ને માત્ર તીર્થકર જીવને જ હોય છે.

અવન કલ્યાણકના સંકેત સ્વરૂપે તીર્થકર પરમાત્માની માતાને ૧૪ મહાસ્વખ્નો અર્ધનિદ્રા (નહીં સુતેલા કે નહીં જાગૃત અવસ્થા) માં આવે છે. અહીં જગતના કલ્યાણ કરનારા ગ્રાણ લોકના નાથનું માતાની કુલ્લિમાં અવતરણ થાય છે. બધાં જ મહાસ્વખ્નો સ્પષ્ટ અને વિશિષ્ટ પ્રકારના હોય છે. એકેક સ્વખ્નો સાંકેતિક મહાઅર્થ સુચ્યવે છે. જગતના તાતના માતા-પિતા પણ કેટલા પુણ્યશાળી અને મહાન હોય છે કે તેમના ગૃહે તારક તીર્થકરનો જન્મ થશે !

અવન થતાં જ પિતાશ્રી રાજ વૈભવ વધે છે, રાજાઓમાં સર્વ પ્રિય અને મહારાજા તરીકે સર્વ રાજાઓ સ્વીકાર કરે છે. રાજ્યમાં રિદ્ધિ અને સિદ્ધિ પ્રગટે છે. સર્વ ઋતુઓ પ્રભાવશાળી અને સુખદાયી થાય છે. ધન-ધાન્યથી રાજના અન્ન ભંડારો પરિપૂર્ણ થાય છે. માતા-પિતાની શારીરિક અને માનસિક પીડાઓ દૂર થાય છે. રાજમાં ચોરી, લૂંટફાટ વગેરે ઉપદ્રવો દૂર થાય છે. સર્વ ઠેકાણો મંગલ વર્તાય છે. રાજમાં દરેક મનુષ્યોને સુખની અનુભૂતિ થાય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૧૬

મનુષ્ય જીવ-૪૧ : તીર્થકર પરમાત્મા - ૧૪ મહાસ્વખો-૧

૧) વૃષભઃ

પ્રથમ સ્વખે ઉજજીવળ, પુષ્ટ સ્ક્રંધવાળો, લાંબી અને શરળ પૂંછડીવાળો, ગળામાં સોનાના ધૂંધરીઓની માળા વાળો, વિજળી સાથે શરદઋતુના વાદળા સમાન વૃષભ (બળદ) જૂએ છે. તીર્થકર પ્રમાણો પ્રથમ કમાંકના સ્વખમાં દરેક તીર્થકરની માતાના સ્વખમાં ફેરફાર હોય છે.

ફળાદેશઃ મોહરુપી કાદવમાં ખૂંચી ગયેલા ધર્મરુપી રથનો ઉદ્ઘાર કરવામાં સમર્થ હોય છે.

૨) હાથી:

સફેદ વર્ણવાળો, કમથી ઊંચો, નિરંતર ઝરતા મદની નદીથી રમણીય અને જાણો ચાલતો કૈલાશ પર્વત હોય તેવા ચાર દાંતવાળો હાથી (ગજરાજ) જૂએ છે.

ફળાદેશઃ હાથીના સ્વખથી મહંત (વિજ્ઞાન આચાર્ય) પુરુષોના પણ ગુરુ અને ઘણા બળના એક સ્થાનરૂપ હોય છે.

૩) કેસરી સિંહઃ

પીળી આંખોવાળો, લાંબી જીભવાળો, ચપલ કેશ(વાળ)વાળો, જાણો શૂરવીરોનો જ્યધ્યજ હોય તેમ પૂંછડી ઉછાળતો કેસરી સિંહ જૂએ છે.

ફળાદેશઃ પુરુષોમાં સિંહરૂપ, ધીર, નીડર, શૂરવીર અને અસ્ખલિત પરાકમવાળા હોય છે.

૪) મહાલક્ષ્મીઃ

કમળ જેવી આંખોવાળી, કમળમાં નિવાસ કરવાવાળી, ગજરાજોએ પોતાના સુંઠોથી પૂર્ણફુંભો ધરે છે તેનાથી શોભાયમાન લક્ષ્મીદેવીને જૂએ છે.

ફળાદેશઃ સર્વ પુરુષોમાં ઉત્તમ, ત્રૈલોક્યની સામ્રાજ્ય લક્ષ્મીના સ્વામી હોય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૧૭

મનુષ્ય જીવ - ૪૨ : તીર્થકર પરમાત્મા - ૧૪ મહાસ્વખો - ૨

૫) પુણ્યમાળા:

નાના પ્રકારનાં દેવવૃક્ષોનાં ફૂલોની ગુંથેલી, સરળ અને ધનુષ્યધારીએ આરોહણ (ધારણ) કરેલી ધનુષ્ય જેવી લાંબી ફૂલોની માળા જૂએ છે.

ફળાદેશ : પુણ્ય દર્શનવાળા થાય છે અને અભિલ જગત તેની આજ્ઞાને માળાની પેઢે મસ્તક ઉપરવહન (શિરોમાન્ય) કરે છે.

૬) ચંદ્ર:

જાણો પોતાના મુખનું પ્રતિબિંબ હોય તેમ, આનંદના કારણરૂપ અને કાંતિસમૂહથી જાણો દિશાઓને પ્રકાશિત કરેલ હોય તેવું ચંદ્રમંડળ જૂએ છે.

ફળાદેશ : મનોહર (નયનરમ્ય) અને આંખને આનંદ આપનાર થાય છે.

૭) સૂર્ય:

રાત્રિના સમયે પણ દિવસ જેવી ભ્રમણા કરાવે, સર્વ અંધકારનો નાશ કરનાર અને વિસ્તાર પામતો કાંતિવાળો સૂર્ય જૂએ છે.

ફળાદેશ : મોહરૂપી અંધકારનો નાશ કરી જગતને પ્રકાશમાન કરનાર થાય છે.

૮) મહાધ્વજ:

મહાધ્વજ એટલે મોટી ધજા. ચપલ કાન્ચવડે જેમ હાથી શોલે તેમ ધૂઘરીઓના હારના ભારવાળી અને ચલાયમાન એવી પતાકાઓ વડે શોભતો મોટો ધજ જૂએ છે.

ફળાદેશ : પિતાના વંશમાં મોટી પ્રતિષ્ઠાવાળા ધર્મધ્વજ થાય છે.

૯) પૂર્ણ કળશ:

ખીલેલા કમળોથી જેનું મુખભાગ (કળશાનો ઉપરનો ભાગ) અર્થિત કરેલો છે એવા, સમુદ્ર મંથન કરવાથી નીકળેલા સુધા(અમૃત) કુંભ જેવો અને જળ (પાણી)થી ભરેલો

સોનાનો કળશ જૂએ છે.

ફળાદેશ : સર્વ અતિશયોનું પૂર્ણ પાત્ર થાય છે એટલે સર્વ અતિશયો (અલૌકિક શક્તિ, વિશિષ્ટતા) થી યુક્ત હોય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૧૮

મનુષ્ય જીવ - ૪ ઉઃ તીર્થકર પરમાત્મા - ૧૪ મહાસ્વખો - ૩

૧૦) પદ્મ સરોવર :

તીર્થકર પરમાત્માની સ્તુતિ કરવાને અનેક મુખવાળું થયું હોય તેમ બ્રમરો (ભ્રમરાઓ)ના ગુંજારવવાળા અનેક કમળોથી શોભતું મહાન પદ્મ સરોવર જૂએ છે.

ફળાદેશ : સંસારરૂપી અટવી (જંગલ)માં પડેલા મનુષ્યોના પાપરૂપી તાપને હરશે.

૧૧) ક્ષીરસમુદ્ર :

પૃથ્વીમાં વિસ્તાર પામેલા શરદત્રાતુના મેઘની લીલાને ચોરનાર અને ઊંચા તરંગોના સમૂહથી ચિત્તને આનંદ આપનાર ક્ષીરનિધિ (ક્ષીરસમુદ્ર) જૂએ છે.

ફળાદેશ : અધૃષ્ય (ધસારો ન કરી શકાય તેવો) છતાં પણ તેમની નજીક અવશ્ય જવા યોગ્ય હોય છે.

૧૨) દેવવિમાન:

જાણો ભગવાન દેવપણામાં રહ્યા હોય તેથી પૂર્વના સ્નેહથી આવ્યું હોય તેવું ઘણી કાંતિયુક્ત દેવવિમાન જૂએ છે. ભવન તીર્થકર પરમાત્માનો જીવ અધોલોકથી આવે તો દેવવિમાનના બદલે ભવન સ્વભાવમાં જૂએ.

ફળાદેશ : વૈમાનિક દેવોથી પણ સેવાશે અર્થાત સમસ્ત દેવલોકના દેવો દ્વારા તેમની સેવા થશે.

૧૩) રત્નપૂંજઃ

જાણો કોઈ તારાઓનો સમૂહ એકત્ર થયો હોય તેવો અને એકત્ર થયેલી નિર્મળ કાંતિના સમૂહ જેવો રત્નપૂંજ આકાશમાં રહેલો દેખાય છે.

ફળાદેશ : સ્હુરિત કાંતિવાળો રત્નપૂંજ જોવાના કારણો સર્વગુણ રત્નોની ખાણ સમાન હોય છે.

૧૪) નિર્ધૂમ અભિનઃ

નિર્ધૂમ અભિન એટલે ધૂમાડા વગરની અભિન. ગ્રણલોકમાં રહેલા તેજસ્વી પદાર્થોનું જાણો પિંડીભૂત થયેલું તેજ હોય તેવો પ્રકાશમાન અભિન જૂબે છે.

ફળાદશ : જાજવલ્યમાન અભિન જોવાથી અન્ય તેજસ્વીઓના તેજ ને દૂર કરનારા થાય છે. એકંદરે ૧૪ મહાસ્વખોના કારણે ચૌદ રાજલોકના સ્વામી થાય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૧૬

મનુષ્ય જીવ - ૪૪: તીર્થકર પરમાત્મા - જન્મ કલ્યાણાક

પૂર્વ ભવનું આયુષ્ય પૂર્ણ (અવન) થતાં તારક તીર્થકરનું માતાની ફુલીમાં અવતરણ અને તીર્થકર પરમાત્માની માતાના ભાવ અને શરીર વિકાસનો તબક્કો :

સૂર્યથી જેમ મેઘમાળા શોભે, મુક્તાફળ (મોતી)થી જેમ છીપ શોભે અને સિંહથી જેમ પર્વતની ગુફા શોભે તેમ જિન માતા ગર્ભથી શોભવા લાગે છે. માતાને ૧૪ મહાસ્વખ ફળથી, વિશેષ ગર્ભ પ્રભાવથી બહુમાન ઉપજે કે મારો બાળ જગતનું કલ્યાણ કરનાર થશે ! બાળ પ્રભુનું મુખ જોવાની ઉત્કંદાથી આંખો વિકાસ પામે, માતાની ચાલ ગજરાજની જેમ મંદ થાય. જેમ વિદ્વાન મનુષ્યની બૃદ્ધિ વૃદ્ધિ પામે, સમુદ્રના વેલા વૃદ્ધિ પામે તેમ ગર્ભના પ્રભાવથી શરીરનું તેજ, શરીરની કાંતિ વિશેષ વૃદ્ધિ પામે છે. ગર્ભવાસી અરિહંત પરમાત્માનો એવો વિશેષ પ્રભાવ હોય છે.

ગર્ભના પ્રભાવથી પિતા (રાજા) નગરજનનોના પિતા સમાન પ્રજ્ઞાવત્સલ થઈ જાય છે. સર્વ પ્રકારના વૃક્ષો વિશિષ્ટ પ્રભાવ વાળા થઈ જાય છે. જગતમાં મનુષ્ય અને તિર્થય જીવોના પરસ્પર વેર શાંત થઈ જાય છે. તીર્થકર પરમાત્માના જન્મ ક્ષેત્રે વિશેષ પ્રભાવ વિસ્તરે છે.

પ્રસૂતિ સમયે માતા, શિશુ (અરિહંત પરમાત્મા)ને પીડા કે વેદના વગર ખુબજ શાતા પૂર્વક પ્રસવે છે. જેમ મનુષ્યના બાળને ગર્ભનાળ અને લોહી વગેરે દૂષિત (અસૂચી)થી પ્રસવે છે, તીર્થકર પરમાત્માના અતિશયના કારણો આ પ્રકારના દોષ ન હોવાથી વધુ શોભાયમાન હોય છે.

તીર્થકર પરમાત્માના જન્મ સમયે તેમના સાત ગ્રહો ઉચ્ચના હોય છે. તે સમયે જગતના સર્વ જીવોને અંધકારના નાશ કરનાર ત્રણોય લોકમાં વિજળી જેવો પ્રકાશ થાય છે. નરકશૈત્રમાં દરેક નરકમાં અનુક્રમે ક્ષણ માત્ર નારકી જીવો શાતા અનુભવે છે તેમજ ક્ષણિક પ્રકાશની અનુભૂતિ થાય છે. નરકના જીવો ક્ષણ ભર માટે દશ પ્રકારની મહાવેદનામાંથી મુક્ત થાય છે અને શાતાની અનુભૂતિ થાય છે.

અતિશયના કારણો, કિંકર દેવો દ્વારા ન વગાડવા છતાં ય મેઘના જેવા ગંભીર

શબ્દ વાળા હુંદુભિ આકાશમાં સ્વયં વાગે છે. મંદ મંદ પ્રસરતા પવનો પૃથ્વી પરના રજકણો દૂર કરે છે, મેઘો સુગંધી જળનો વરસાદ કરે છે. પૃથ્વી ઉપર સુંદર વાતાવરણ નિર્મિત થઇ જાય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૨૦

મનુષ્ય જીવ - ૪૫: તીર્થકર પરમાત્મા, સૂતિકા (પ્રસૂતિ) કર્મ : ૫૬ દિક્કુમારી - ૧

તારક તીર્થકર પરમાત્માના જન્મના અવસર જાણી દેવલોકમાં પોતાનું આસન ચલિત થવાથી ભોગંકરા, ભોગવતી, સુભોગા, ભોગમાલિની, તોયધારા, વિચિત્રા, પુષ્પમાલા અને અનિદિત્તા નામની ૮ દિક્કુમારીઓ તત્કાળ અધોલોક (પૃથ્વી નીચેના દેવલોક, પ્રથમ રત્નપ્રભા પૃથ્વી)માંથી સૂતિકાગૃહ (પ્રસૂતિગૃહ) પથારે છે.

તીર્થકર પરમાત્માની માતાને ત્રણ પ્રદક્ષિણા સાથે વંદના કરે છે : 'હે માતા ! અમે ભગવાનના જન્મને અવિજ્ઞાન વડે જાણી તેમનો પ્રભાવ અને મહિમા માટે પધાર્યા છે જેથી આપ અમારાથી ભય પામશો નહીં !' ઇશાન ખૂણામાં રહી તેઓ પૂર્વ દિશા તરફ મુખવાળું અને ૧૦૦૦ થાંબલાવાળું સૂતિકાગૃહ નિર્માણ કરે છે. પછી સંવર્ત નામના પવન (વાયુ)થી ૧ યોજન વિસ્તાર સુધી કંકરા, કંટા વગેરે દૂર કરી, વાયુને પાછા સંહરી ભગવાનને પ્રણામ કરી ગીત ગાતા નજીક ઊભી રહે છે.

તેવી જ રીતે મેધંકરા, મેધવતી, સુમેધા, મેધમાલિની, તોયધારા, વિચિત્રા, વારિષેષણા અને બલાહકા નામની ઉર્ધ્વલોક મેરૂપર્વત ઉપર રહેનારી ૮ દિક્કુમારીઓ તત્કાળ જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસે સ્તુતિ કરી તેઓ આકાશમાં વાદળ બનાવી તેના દ્વારા સુગંધી જળને ૧ યોજન સુધી વરસાવે છે. જેના પરિણામે સુષ્ક્રમ રજકણો નાશ કરે છે. ઢીંચણા સુધી પાંચ વર્ણના સુગંધી પુષ્પોને વરસાવે છે અને પોતાને યોગ્ય સ્થાને ઊભી રહે છે.

તિરણા લોકમાં રૂચક દ્વીપ (જેમ પ્રથમ દ્વીપ જંબુદ્વીપ, બીજો દ્વીપ ઘાતકીખંડ, ત્રીજો દ્વીપ પુજ્જરદ્વીપ તે પ્રમાણો ૧ ઉમ્મો દ્વીપ રૂચક છે.)માં ચારે દિશા અને ચારે વિદ્ધિશામાં પર્વતો છે તેના પૂર્વ દિશાના રૂચક દ્વીપના પર્વત ઉપર રહેનારી નંદા, નંદોત્તરા, આનંદા, નંદિવર્ધના, વિજયા, વૈજયંતી, જયંતી અને અપરાજિતા ૮ દિક્કુમારીઓ તત્કાળ જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસે સ્તુતિ કરી હાથમાં દર્પણા (આરીસો) રાખી મંગલ ગીતો ગાતી પૂર્વ દિશા તરફ ઊભી રહે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૨૧

મનુષ્ય જીવ - ૪૬: તીર્થકર પરમાત્મા, સૂતિકા (પ્રસૂતિ) કર્મ - ૫૬ દિક્કુમારી - ૨

તિરછાલોકમાં (પૃથ્વી) રૂચકદ્વીપના દક્ષિણ દિશાના રૂચક દ્વીપના પર્વત ઉપર રહેનારી સમાધારા, સુપ્રદાટા, સુપ્રભુદ્વા, યશોધરા, લક્ષ્મીવતી, શેષવતી, ચિત્રગુપ્તા અને વસુંધરા નામની ૮ દિક્કુમારીઓ તત્કાળ આવી માતાને નમસ્કાર સાથે જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસે સ્તુતિ કરી હાથમાં કળશ લઇ મંગલ ગીતો ગાતી દક્ષિણ દિશા તરફ ઊભી રહે છે.

તિરછાલોકમાં રૂચકદ્વીપના પશ્ચિમ દિશાના રૂચક દ્વીપના પર્વત ઉપર રહેનારી છલાદેવી, સુરાદેવી, પૃથ્વી, પદ્માવતી, એકનાસા, અનવમિકા, ભદ્રા અને અશોકા નામની ૮ દિક્કુમારીઓ તત્કાળ આવી માતાને નમસ્કાર સાથે જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસે સ્તુતિ કરી હાથમાં પંખો હાથમાં લઇ મંગલ ગીતો ગાતી પશ્ચિમ દિશા તરફ ઊભી રહે છે.

તિરછાલોકમાં રૂચકદ્વીપના ઉત્તર દિશાના રૂચક દ્વીપના પર્વત ઉપર રહેનારી અલંખુસા, મિશ્રકેશી, પુડરીકા, વારૂણી, વાસા, સર્વપ્રભા, શ્રી અને હી નામની ૪ દિક્કુમારીઓ આભિયોગિક દેવતાઓની સાથે તત્કાળ આવી માતાને નમસ્કાર સાથે જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસે સ્તુતિ કરી હાથમાં ચામર લઇ મંગલ ગીતો ગાતી ઉત્તર દિશા તરફ ઊભી રહે છે.

તિરછાલોકમાં રૂચકદ્વીપના ઇશાન, અજિની, નૈऋત્ય અને વાયવ્ય દિશાના રૂચક દ્વીપના પર્વત ઉપર રહેનારી ચિત્રા, ચિત્રકનકા, સતેરા અને સૂત્રામણી નામની ૪ દિક્કુમારીઓ તત્કાળ આવી માતાને નમસ્કાર સાથે જિનેશ્વર પરમાત્મા પાસે સ્તુતિ કરી હાથમાં દીપક લઇ મંગલ ગીતો ગાતી અનુકૂમે ઇશાન, અજિની, નૈऋત્ય અને વાયવ્ય વિદિશા તરફ ઊભી રહે છે.

રૂચકદ્વીપથી રૂપા, રૂપાસિકા, સુરૂપા અને રૂપકાવતી નામની ૪ દિક્કુમારીઓ તત્કાળ આવી તીર્થકર પરમાત્માને ગર્ભનાળ નાભિથી ચાર આંગળી (શાસ્ત્રીય માપ

અંગુલ) જેટલી રાખી છેદી (કાપી) નાખે છે. ત્યાં એક ખાડો ખોદી તેમાં નાખી, ખાડાને રતનો અને વજથી પુરી દે છે અને તેના ઉપર દૂર્વા (ઘાસ)ને બાંધી દે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૨૨

મનુષ્ય જીવ - ૪૭: તીર્થકર પરમાત્મા, સૂતિકા (પ્રસૂતિ) કર્મ - ૫૬ દિક્કુમારી - ૩

દિક્કુમારીઓ ભગવાનના જન્મગૃહને અડીને પૂર્વ, દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશામાં તેઓ ગ્રાણ કદલીગૃહ (કેળાના વૃક્ષનું મંડપ) બનાવે છે. તે દરેક કદલીગૃહમાં તેઓ એ દેવવિમાન હોય તેવી વિશાળ રચના અને સિંહાસન યુક્ત ચોક બનાવે છે. જિને શર પરમાત્માને હાથમાં લઈ, માતાને હાથનો ટેકો આપી દક્ષિણ દિશાના કદલીગૃહમાં લઈ જાય છે. ત્યાં બન્નેને સિંહાસનમાં બિરાજમાન કરી સુગંધી લક્ષપાક તેલથી માલિશ કરે છે.

ત્યારબાદ, પૂર્વ દિશાના કદલીગૃહમાં લઈ જાય છે. ત્યાં જિનમાતા અને બાળ જિને શરને સ્નાન કરાવે છે. સુગંધી સુંવાળા વસ્ત્રોથી બન્નેના શરીરને લૂંછે છે. ગોશીર્ષ ચંદનના રસથી તેમને લેપે છે. બન્નેને દિવ્ય વસ્ત્રો અને દિવ્ય આભૂષણો પહેરાવે છે.

પછી, ત્રીજા ઉત્તર દિશાના કદલીગૃહમાં માતા અને બાળ જિને શરને સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન કરે છે. આભિયોગિક દેવતા પાસે હિમવંત પર્વતથી ગોશીર્ષ ચંદનના લાકડા મંગાવી, અનિમાં હોમ કરાવે છે. આ ગોશીર્ષ ચંદનના ભખ (રાખ)ની રક્ષા પોટલી જિનમાતા અને બાળકને જમણા હાથે પહેરાવે છે.

જી કે તીર્થકર પરમાત્માને જન્મથી જ અતિશય હોવાથી આવી કોઈ સુરક્ષાની જરૂરત જ નથી! પરંતુ, બાળ પ્રભુની ભક્તિથી પ્રેરાઈ, આનંદિત થઈ દિક્કુમારીઓ આવી ક્રિયા સ્વેચ્છાએ કરે છે. ‘તમે પર્વત જેવા આયુષ્વાળા થાઓ! તેમ પ્રભુના કાનમાં કહે છો’ અને પથ્થરના બે ગોળા એકબીજા સાથે ટકરાવે છે. જિનમાતા અને બાળ જિને શરને પ્રસૂતિગૃહમાં પથારી ઉપર સુખરૂપ સુવાડી મંગલ ગીતો ગાય છે.

સ્નાતપૂજા વિધાનમાં કળશ, ધૂપ, દીપક, ચામર, દર્પણ, પંખો, રક્ષાપોટલી વગેરે વિધાન આ જ પ્રક્રિયાનું આલંબન લઈ વિધાન થતાં હોય છે.

૫૬ દિક્કુમારીઓ માતાને પ્રસવ થતાં, પ્રભુના જન્મ તેમજ જન્મ બાદની શારીરિક શૂદ્ધિ, જ્ઞાન (જો કે બાળ તીર્થકર પરમાત્માને આવી કોણ શારીરિક અસૂચિ (દોષ) હોતા નથી) કરાવે છે. પ્રભુ ભક્તિથી પ્રેરાઇ પોતાની નેતિક (પ્રસૂતિ કરાવવાની) જવાબદારી પૂર્ણ કરે છે. એકદરે પ્રભુ જન્મની સહૃ પ્રથમ જાણ પ૫૬ દિક્કુમારીઓને થાય છે. આ પ્રક્રિયા પૂર્ણ કરી ૫૬ દિક્કુમારીઓ પોતાના સ્થાને પરત જાય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૨૩

મનુષ્ય જીવ - ૪૮ : તીર્થકર પરમાત્મા, સ્નાત્ર મહોત્સવ :

૬૪ ઇન્ડ્રો - ૧

લગ્ન સમયે જેમ સર્વ વાજિંગ્રો એક સાથે વાગે તેમ દેવલોકમાં શાશ્વત (કાયમી) ઘંટોનો નાદ એક સાથે વાગે. પર્વતોના શિખરની જેમ સોધર્મ દેવલોકના ઇન્દ્રનું આસન કંપાયમાન (ધૂજારી) થાય છે. સૌધર્મેન્દ્રને આ ઘટનાથી કોધ આવે, આ શું થયું? ઇન્દ્ર મહારાજ અવિજ્ઞાનથી આ ઘટનાને સમજે છે અને પ્રભુનો જન્મ થયો છે તે જાડો છે.

અગાઉ આ ઘટનાથી પોતાને કોધ આવ્યો હોવાથી પોતાને વિકારે છે કે, મને આવો વિચાર કેમ આવ્યો? મિશ્યામિ દુક્કડમ! પોતાના ઇન્દ્રાસનેથી ઊભા થઈ પ્રભુ જે દિશાએ જન્મ લે છે તે દિશા સમક્ષ પ્રભુ તરફ દ્રષ્ટિ કરી સાત-આઈ પગલાં ચાલે છે. હાથની અંજલિમુદ્રા મસ્તકે (મસ્તકાંજલિ) સ્થાપન કરી, જાનુ અને મસ્તકથી પૃથ્વીને સ્પર્શ કરવા રૂપ પ્રભુને નમસ્કાર કરી પ્રભુને સ્તુતિ-સ્તવના (૨૫૦ વિશેષણોયુક્ત વર્ધમાન શક્સતવ) કરે છે.

પોતાના સેનાધિપતિ (સાત મ્રકારની સેનાના સેનાપતિઓમાં સર્વોચ્ચ સેનાધ્યક્ષ) નૈગમિષી દેવ ને આજ્ઞા આપે છે: 'તારક તીર્થકર પરમાત્માનો જન્મ થયો છે, તેમના જન્મોત્સવ ઉજવણી માટે સર્વ દેવતાઓને ઉપસ્થિત રહેવા જણાવો'.

અદ્ભૂત ધ્વનિ વાળા સુધોષા ઘંટ ત્રણ વખત વગાડે છે, જેના પરિણામે બીજા વિમાનોના ઘંટો સ્વયંમેવ વાગવા લાગે છે. સૌધર્મ દેવલોક (ઉપરના વૈમાનિક દેવલોક)ના તર લાખ દેવવિમાનો છે. ઉર્ધ્વલોકમાં દેવોને રહેવાનું સ્થાન વિમાનમાં હોય છે તેથી તેમને વૈમાનિક દેવ કહેવાય છે.

દરેક દેવો પ્રમાણી હોવાથી મનોરંજન અને સુખમાં લીન હોય છે. સુધોષા ઘંટનાદ થવાથી તેઓ મૂર્ચ્છા પામે છે, 'શું ઘટના પામી હશે?' નૈગમિષી દેવ સર્વ વૃત્તાંત જણાવે છે અને પ્રભુના જન્માભિષેક માટે ઉપસ્થિત રહેવા ઇન્દ્ર મહારાજનો આદેશ છે. સહુ દેવો પરિવાર સાથે ઇન્દ્રની સભામાં પથારે છે.

પાલક નામના આભિયોગિક દેવ ને સૌધર્મેન્ડ્ર મહારાજા અસંભાવ્ય અને અપ્રતિમ વિમાન રચવાની આજ્ઞા આપે છે. આ પાલક વિમાનમાં અસંખ્ય રત્નસંભો, કોતરણી યુક્ત ઝરુખા, સુવર્ણ કુંભો, ત્રણ પગથીયા, વિવિધ વર્ણવાળા રત્નોના તોરણો તેમજ વિમાનની અંદર ચંદ્રબિંબ, દર્પણા, આલિંગી, મૃદુંગ વગેરેની શોભા હોય છે. ૫૦૦ યોજન ઊંચુ અને ૧ લાખ યોજન વિસ્તાર વાળું હોય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૨૪

મનુષ્ય જીવ - ૪૬: તીર્થકર પરમાત્મા, સ્નાત્ર મહોત્સવ :

૬૪ ઇન્ડ્રો - ૨

ઇન્દ્રના સિંહાસનને કેન્દ્રિત કરી વાયવ્ય અને ઉત્તર દિશાની મધ્યમાં તથા દિશાન ખુણામાં ૮૪૦૦૦ સામાનિક દેવતાઓ (ઇન્દ્ર મહારાજ જેટલી શક્તિ અને યોગ્યતા હોય છે, પરંતુ તેઓ સહું ઇન્દ્ર મહારાજને સહર્ષ સર્વોપરિ માને છે અને તેમની સેવામાં તત્પર હોય છે.) ના ભદ્રાસનો હોય છે.

પૂર્વ દિશામાં ૮ અગ્રમહિષી (ઇન્દ્રજાળી) ના આસનો હોય છે. અજિન ખુણામાં અંદરની પરિસદ ના સભાસદો માટેના ૧૨૦૦૦ ભદ્રાસનો હોય છે. દક્ષિણ દિશામાં મધ્ય પરિસદ ના સભાસદોના ૧૪૦૦૦ ભદ્રાસનો હોય છે. નૈऋત્ય ખુણામાં બહારની પરિસદ ના સભાસદોના ૧૬૦૦૦ ભદ્રાસનોની હરોળ હોય છે.

પશ્ચિમ દિશામાં દેવેન્દ્રની સાત પ્રકારની સેનાના સેનાપતિ દેવો ના ૭ આસનો, ઇન્દ્ર મહારાજના સિંહાસનની ચારે તરફ ઇન્દ્ર મહારાજના ૩,૩૬,૦૦૦ આત્મરક્ષક દેવો ના આસનો હોય છે.

મુસાફરી માટે પાલક વિમાનની બધી જ વ્યવસ્થાઓ પૂર્ણ થયા બાદ સૌધર્મેન્દ્ર વૈક્રિયલબ્ધિથી (ઇચ્છા પ્રમાણે રૂપ કરવાની દેવતાઓને લબ્ધિ હોય છે તેમજ તેમનો સ્વભાવ પણ છે) વિમાનને પ્રદક્ષિણા દઈ, પૂર્વ તરફના પગથીયા ચડી પૂર્વાભિમુખ થઈ પોતાના સિંહાસનમાં બિરાજે છે. ૧૦૦૦ ધોજન ઊંચો ઇન્દ્ર ધ્વજ દેવવિમાનમાં આગળ ફરકે છે.

દેવવિમાનમાં કરોડો દેવતાઓના સમૂહથી સૌધર્મેન્દ્ર દેવ શોભે છે. પાલક વિમાનમાં દેવોના સમૂહમાં વાજિંગ્ર ગાન અને નૃત્યના પ્રસંગો સદાય ઉજવાતા રહે છે. સૌધર્મ દેવલોકથી મુસાફરી કરતું પાલક દેવવિમાન નંદીશર દ્વીપ (જંબુદ્વીપ પ્રથમ, ઘાતકીખંડ બીજું, પુષ્કરદ્વીપ ત્રીજું તે પ્રમાણો નંદીશર દ્વીપ આઠમું વલય (બંગડી) આકારે આવેલ દ્વીપ) અનિખુણામાં આવેલ રતિકર પર્વતની ઉપર ઇંદ્ર મહારાજે વિમાન સંક્રિપ્ત (નાનું) કરે છે.

નંદીશર દીપથી પ્રભુનો જે ક્ષેત્રમાં જન્મ થાય છે તે તરફ મુસાફરી દરમ્યાન અનુકૂળે નાનું નાનું થતું જાય છે. પછી તે પાલક વિમાનને પ્રભુના જન્મસ્થળ (સૂતિકાગૃહ)ને પ્રદક્ષિણા દઈ સૂતિકાગૃહના ખૂણામાં કણશની જેમ સ્થાપન કરે છે. આ બધી પ્રક્રિયા દેવોને લભ્ય હોવાથી થાય છે. દરેક કાર્યો તેમની છચ્છા મુજબ જ થાય છે. વેક્ટિયલલભ્યથી દેવો શરીરને નાનું-મોટું, હલકું-ભારી અને અનેક રૂપ કરી શકે છે. કેમકે તેમના શરીરમાં (દુર્ગારના સંઘયડા) હાડકાંની રચના જ નથી.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૨૫

મનુષ્ય જીવ - ૫૦: તીર્થકર પરમાત્મા, સ્નાત્ર મહોત્સવ :

૬૪ ઇન્ડ્રો - ૩

ઇન્ડ્ર મહારાજ માનનો ત્યાગ કરી પાલક વિમાનમાંથી પ્રસન્ન મને પ્રભુની પાસે આવે છે. પ્રથમ પ્રણામ કરે છે, કેમકે સ્વામીનું દર્શન થતાં પ્રણામ કરવો તે સ્વામીને પ્રથમ ભેટ છે. પછી જિનમાતા અને બાળ પ્રભુને ફરીથી પ્રણામ કરે છે. જિનમાતાને સ્તુતિ કરે છે. મસ્તક ઉપર અંજલિ જોડી જિન માતાને કહે છે : 'પોતાના ઉદ્રમાં રતનૃપ પુત્રને ધારણ કરનારા અને જગદીપકને પ્રસવનારા હે જિનમાતા ! હું આપને નમસ્કાર કરું છું. તમે ધન્ય છો, તમે પુષ્યશાળી છો, તમે સફળ જન્મવાળા તથા ઉત્તમ લક્ષ્ણાથી યુક્ત છો. નણ લોકમાં પુત્રવાળી માતાઓમાં તમે પવિત્ર છો. કારણ કે તમે ધર્મનો ઉદ્ધાર કરવામાં અગ્રેસર છો. મોક્ષમાર્ગને પ્રગટ કરનાર તીર્થકર પરમાત્માને જન્મ આપ્યો છે. હે દેવી ! હું સૌધર્મ દેવલોકનો ઇન્ડ્ર છું. તમારા પુત્ર અરિહંતનો જન્મોત્સવ કરવા માટે અહીં આવેલો છું.'

સૌધર્મેન્દ્ર દેવ જિનમાતાને અવસ્વાપનિકા વિદ્યાથી નિદ્રાધીન કરે છે. પ્રભુનું એક પ્રતિબિંબ કરી તેમના પડખાના ભાગો મુકે છે. પછી, ઇન્ડ્ર મહારાજ પોતાના જ પાંચ રૂપ બનાવે છે.

પ્રથમ રૂપ : ભગવાનની સમીપે આવી પ્રણામ કરી, વિનયતા પૂર્વક કહે છે : 'હે ભગવાન ! આજ્ઞા આપો' કહી ગોશીર્ષચંદનથી લેપાયેલા પોતાના બે હાથથી પ્રભુને ગ્રહણ કરે છે.

બીજું રૂપ : જગતના તાપનો નાશ કરવામાં છત્ર રૂપ એવા બાળ જિને શરના મસ્તક ઉપર, પાછળમાં ભાગમાં રહી પ્રભુને છત્ર ધરે છે.

ત્રીજું-ચોથું રૂપ : બાળ જિને શરની બન્ને બાજુએ ચામર ધારણ કરી પ્રભુ ભક્તિ કરે છે.

પાંચમું રૂપ : જાણો મુખ્ય દ્વારપાળ (ચોકીદાર) હોય તેમ વજ (ઇન્ડ્રનું મુખ્ય

શસ્ત્ર) ધારણા કરીને પ્રભુની આગળ ચાલે છે.

વર્તમાનમાં ઈન્ડ્ર મહારાજ દ્વારા થયેલી પ્રભુ ભક્તિનું આલંબન લઈ રથયાત્રામાં પ્રભુ સમક્ષ ચામર નૃત્ય, છત, ચંદનના છાંટણા અને દંડ વગોરેનો ઉપયોગ થાય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૨૬

મનુષ્ય જીવ - ૫૧ : સ્નાત્ર મહોત્સવ : ૬૪ ઇન્ડ્રો-૪

ઇન્દ્ર મહારાજ પાંચ રૂપ કરી કરોડો દેવતાઓ સાથે મેરુશિખરે પ્રયાણ કરે છે. દેવતાઓ પણ બાળ પ્રભુના દર્શન અને અભિષેક કરવાને માટે આતુર હોય છે. મેરુશિખરના પાંડુકવન માં અતિપાંડુકબલા (નોંધ: જે દિશામાં તીર્થકર પરમાત્મા જન્મે, તે દિશાની શિલા ઉપર સ્નાત્ર મહોત્સવ થાય. મુખ્ય ચાર દિશાની શીલાના નામ અલગ હોય છે.) શિલાની ઉપર અરિહંત પરમાત્માને સ્નાનને યોગ્ય સિંહાસન રચી સૌધર્મેન્દ્ર મહારાજા પ્રભુને ખોળામાં લઈને બેસે છે.

જે વખતે સૌધર્મેન્દ્ર મેરુશિખરે પદ્ધાર્ય તે જ સમયે મહાઘોખા ઘંઠના નાદથી ૨૮ લાખ વિમાન ધરાવતા ઇશાન દેવલોકના ઇન્દ્ર ઇશાનેન્દ્ર કરોડો દેવતાઓ સાથે, પુષ્પક નામના આભિયોગિક દેવતા દ્વારા રચાયેલા પુષ્પક દેવવિમાન માં બિરાજ નંદીશરદ્વીપ ના ઇશાન ખૂણામાં રહેલા રત્નિકર પર્વત ઉપર સૌધર્મેન્દ્રની જેમ પોતાના વિમાનને નાનું કરી મેરુશિખરે પદ્ધારે છે.

સનત્કુમાર ઇન્દ્ર પણ ૧૨ લાખ વિમાનવાસી દેવતાઓ સાથે સુમન નામના વિમાનમાં બેસી ઇશાનેન્દ્ર દેવની જેમ મેરુશિખરે પદ્ધારે છે. માહેન્દ્ર દેવલોકના ઇન્દ્ર મહેન્દ્ર પણ ૮ લાખ વિમાનવાસી દેવતાઓ સાથે શ્રીવત્સ નામના વિમાનમાં, બ્રહ્મેન્દ્ર ઇન્દ્ર ૪ લાખ વિમાનવાસી દેવતાઓ સાથે નંધાવર્ત નામના વિમાનમાં, લાંતક ઇન્દ્ર ૫૦ હજાર વિમાનવાસી દેવતાઓ સાથે કામગાવ નામના વિમાનમાં, શુક ઇન્દ્ર ૪૦ હજાર વિમાનવાસી દેવતાઓ સાથે પ્રીતિગમ નામના વિમાનમાં, સહસ્રાર ઇન્દ્ર ૬ હજાર વિમાનવાસી દેવતાઓ સાથે મનોરમ નામના વિમાનમાં, આનત - પ્રાણાત દેવલોકના ઇન્દ્ર ૪૦૦ વિમાનવાસી દેવતાઓ સાથે વિમલ નામના વિમાનમાં અને આરણ-અચ્યુત દેવલોકના ઇન્દ્ર ૩૦૦ વિમાનવાસી દેવતાઓ સાથે સર્વતોભદ્ર નામના વિમાનમાં બેસી ઇશાનેન્દ્ર દેવની જેમ મેરુશિખરે પદ્ધારે છે.

આ બધા વૈમાનિક દેવલોકના દેવતાઓનું વર્ણન છે. આ પ્રમાણો ૧૨ વૈમાનિક દેવલોકના ૧૦ ઇન્દ્રો વિજ્ઞાન પરિવાર સાથે મેરુશિખરે પદ્ધારે છે.

તે જ સમયે અધોલોકમાં (પૃથ્વીથી નીચે) રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં નિવાસ કરનારા ભવનપતિ અને બંતર દેવલોકના ઇન્ડ્રોના આસનો પણ કંપાયમાન (ધૂજારી) થાય છે. ચમરયંચા નામની નગરીમાં સુધર્મા સભાની અંદર ચમરયંચા નામના સિંહાસન ઉપર ઇન્દ્ર મહારાજા ચમરેન્દ્ર અવધિજ્ઞાનથી પ્રભુનો જન્મ થયો છે જાણી દુમ સેનાપતિએ ઓધઘોષા નામે ઘંટનાદ કરે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૨૭

મનુષ્ય જીવ - ૫૨ : સ્નાત્ર મહોત્સવ : ૬૪ ઇન્ડ્રો - ૫:

ચભરેન્દ્ર ના ૬૪ હજાર સામાનિક દેવતાઓ, તૃતી ગુરુસ્થાનને યોગ્ય દેવતાઓ, ૪ લોકપાલ દેવતાઓ, ૫ અગ્રમિહિષીઓ, અંદર-મધ્ય અને બહારના પરિસરોના દેવતાઓ, સાત પ્રકારની સેનાના સેનાપતિઓ, ચારે દિશામાં રહેનારા ૨,૫૬,૦૦૦ આત્મરક્ષક દેવતાઓ સાથે, બલી ઇન્દ્રના સેનાધિપતિ મહાઇદુષ પણ મહૌઘસ્વરા નામની ધંટનાદથી ૬૦ હજાર સામાનિક દેવતાઓ, ૨,૪૦,૦૦૦ આત્મરક્ષક દેવતાઓ, તૃતી ગુરુ દેવતાઓ કરોડો દેવતાઓ સાથે આભિયોગિક દેવે રચેલા ૫૦૦ યોજન ઊંચા અને ૫૦ હજાર વિસ્તાર વાળા વિમાનમાં બેસી પ્રભુનો જન્મોત્સવ કરવા ઇશાનેન્દ્ર દેવની જેમ મેરુણિખરે પદ્ધારે છે.

નાગકુમાર દેવલોકના ધરાણેન્દ્ર, સેનાધિપતિ ભદ્રસેન પણ મેધસ્વરા નામની ધંટનાદથી ૬ હજાર સામાનિક દેવતાઓ, ૨૪ હજાર આત્મરક્ષક દેવતાઓ, ૬ પદ્મરાણી, તૃતી ગુરુ દેવતાઓ, કરોડો દેવતાઓ સાથે, નાગકુમાર દેવલોકના ઇન્દ્ર ભૂતાનંદ, સેનાધિપતિ દક્ષ પણ મેધસ્વરા નામના ધંટનાદથી ૬ હજાર સામાનિક દેવતાઓ, ૨૪ હજાર આત્મરક્ષક દેવતાઓ, ૬ પદ્મરાણી, તૃતી ગુરુ દેવતાઓ, કરોડો દેવતાઓ સાથે ૨૫૦ યોજન ઊંચા, ૨૫ હજાર વિસ્તાર વાળા દેવવિમાનમાં બિરાજ ઇશાનેન્દ્ર દેવની જેમ મેરુણિખરે પદ્ધારે છે.

વિદ્યુત્કુમાર ના ઇન્દ્ર હરિ અને હરિસહ, સુવર્ણકુમાર ના ઇન્દ્ર વેણુદેવ અને વેણુદારી, અનિકુમાર દેવલોકના ઇન્દ્ર અનિશિખ અને અનિમાણવ, વાયુકુમાર ના ઇન્દ્ર વેલંબ અને પ્રભંજન, સ્તનિતકુમાર દેવલોકના ઇન્દ્ર સુધોષ અને મહાઘોષ, ઉદ્ધિકુમાર ના ઇન્દ્ર જલકાંત અને જલપ્રભ, દ્વીપકુમાર ના ઇન્દ્ર પૂર્વ અને અવશિષ્ટ અને ટિકુમાર ના ઇન્દ્ર અમિત અને અમિતવાહન પણ કરોડો દેવતાઓ સાથે, ઇશાનેન્દ્ર દેવની જેમ મેરુણિખરે પદ્ધારે છે.

રત્નપ્રભા પૂઢ્યીમાં જ પ્રથમ નરક, ભવનપતિ દેવલોક, વંતર દેવલોક અને વાણ્યાંતર દેવલોક છે. કુલ ૧૦ ભવનપતિ દેવલોક અલગ અલગ સ્થાને છે તેના

કુલ ૨૦ ઇન્દ્રો છે. સર્વે દેવલોકના કરોડો દેવતાઓ ઇશાનેન્દ્ર દેવની જેમ મેરૂશિખરે
પદ્ધારે છે.

મનુષ્ય જીવ - ૫૩ : સ્નાત્ર મહોત્સવ : ૬૪ ઇન્ડ્રો - ૬

બંતર દેવલોક માં પિશાચ દેવલોકના ઇન્દ્ર કાળ અને મહાકાળ, ભૂત દેવલોકના ઇન્દ્ર સુરૂપ અને પ્રતિરૂપ, યક્ષ દેવલોકના ઇન્દ્ર પૂર્ણાભદ્ર અને મહિભદ્ર, રાક્ષસ દેવલોકના ઇન્દ્ર ભીમ અને મહાભીમ, કિન્નર દેવલોકના ઇન્દ્ર કિન્નર અને કિંપુરુષ, કિંપુરુષ દેવલોકના ઇન્દ્ર સત્પુરુષ અને મહાપુરુષ, મહોરગ દેવલોકના ઇન્દ્ર અતિકાય અને મહાકાય, ગંધર્વાના ઇન્દ્ર ગીતરતિ અને ગીતયશા કરોડો દેવતાઓ સાથે વિમાનમાં બેસી પ્રભુનો જન્મોત્સવ કરવા ઇશાનેન્દ્ર દેવની જેમ મેરુશિખરે પધારે છે.

વાણાબ્યંતર દેવલોકમાં અપ્રક્ષિપ્ત દેવલોકના ઇન્દ્ર સંનિહિત અને સમાનક, પંચપ્રક્ષિપ્ત દેવલોકના ઇન્દ્ર ધાતા અને વિધાતા, ઋષિવાદિતના ઇન્દ્ર ઋષિ અને ઋષિપાલક, ભૂતવાદિતના ઇન્દ્ર ઇશ્વર અને મહેશ્વર, કંદિત દેવલોકના ઇન્દ્ર સુવત્સક અને વિશાળક, મહાકંદિતના ઇન્દ્ર હાસ અને હાસરતિ, કુખ્યાંડના ઇન્દ્ર શેત અને મહાશેત, પાવકના ઇન્દ્ર પવક અને પવકપતિ આમ કુલ ૮ વાણાબ્યંતર દેવલોકના કુલ ૧૬ ઇન્દ્રો કરોડો દેવતાઓ સાથે વિમાનમાં બેસી પ્રભુનો જન્મોત્સવ કરવા ઇશાનેન્દ્ર દેવની જેમ મેરુશિખરે પધારે છે.

જ્યોતિષ દેવલોક (સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારા)ના અસંખ્યાત સૂર્ય અને ચંદ્ર છે તેઓના પણ બે ઇન્દ્રો સૂર્ય અને ચંદ્ર છે.

આમ કુલ મળી વૈમાનિક દેવલોકના ૧૦ ઇન્દ્રો, તિરછાલોકમાં જ્યોતિષ દેવલોકના ૨ ઇન્દ્રો, ભવનપતિ દેવલોકના ૨૦ ઇન્દ્રો, બંતર દેવલોકના ૧૬ ઇન્દ્રો અને વાણાબ્યંતર દેવલોકના ૧૬ ઇન્દ્રો કુલ મળી ૬૪ ઇન્દ્રો પોતાના દેવલોકના સામાનિક દેવતાઓ, સાત પ્રકારની સેનાના સેનાપતિઓ, અંદર-મધ્ય-બહારની પરિસદ્ધાના દેવતાઓ, પણ્ણરાણીઓ, લોકપાલ-દિક્પાલ દેવતાઓ, આત્મરક્ષક દેવતા, ઉત્ત ગુરુ દેવતા (માત્ર વૈમાનિક દેવલોકમાં હોય છે.) વગેરે પદવીધારીઓ અને કરોડો પદવી વગરના દેવતાઓ સાથે સૌધર્મ દેવલોકની જેમ પોતાના ક્ષેત્રમાં

વિમાનની રચના કરી પોતાના ક્ષેત્રથી નંદીદ્વિપ માં અલગ-અલગ દિશાએ જઈ પોતાના વિમાનને નાનું કરી મેરણિખરે જન્મોત્સવ કરવા અતિ આનંદિત થઈ, પ્રભુ ભક્તિથી પ્રેરાઇને સ્નાત્ર મહોત્સવ કરવા પધારે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૨૬

મનુષ્ય જીવ - ૫૪ : મેરુશિખર - સ્નાત્ર મહોત્સવ - ૧ :

સૌથી મોટા ઇન્ડ્ર મહારાજા (૧૧-૧૨માં વૈમાનિક દેવલોકના ઇન્ડ્ર) અચ્યુતેન્દ્ર સ્નાત્ર મહોત્સવ માટે દ્રવ્યો અને ઉપકરણો લાવવા માટે આભિયોગિક (સેવક) દેવતાઓને આજ્ઞા કરે છે. વૈક્રિયલબ્યિના કારણે ક્ષણવારમાં ઉત્તમ દ્રવ્યો (૧) સુવર્ણ (સોનું), (૨) રજત (ચાંદી), (૩) રત્ના, (૪) સુવર્ણ-રજત, (૫) સુવર્ણ-રત્ના, (૬) સુવર્ણ-રજત-રત્ના, (૭) રજત-રત્ન અને (૮) માટીના ૧ યોજન ઊંચા એવા ઉપરોક્ત દ્રવ્યોના ચૂર્ણના ભિશણ, પ્રત્યેકના ૧૦૦૮ સુંદર કળશો બનાવે છે.

કળશોની સંખ્યા પ્રમાણે જ ઈ પ્રકાર (ઉપરોક્ત ઉત્તમ દ્રવ્યો)ના જારીઓ, દર્પણા (આરીસો), રત્નના કરુંડીયા, થાળ, પાત્રિકા અને કૂલોની ચંગેરીઓને દેવતાઓ લઈને આવે છે. ક્ષિરસમુદ્ર માંથી કળશો ભરી સાથે પુડરીક, ઉત્પલ અને કોકનદ જાતિના કમળો પણ લાવે છે. પુષ્કરવર સમુદ્ર (જેમ પુષ્કર દ્વીપ પછી પુષ્કર સમુદ્ર તે પ્રમાણે અસંખ્યાત દ્વીપ-સમુદ્રોમાં પુષ્કરવર દ્વીપ પછી પુષ્કરવર સમુદ્ર છે)માંથી પુષ્કરક કમળો પણ લાવે છે.

મગધ દેશ (વર્તમાનમાં બિહાર-ઝારખંડ પ્રદેશ) વગેરે તીર્થોમાંથી પાણી અને ત્યાંની માટી લે છે. ગંગા વગેરે મહાનદીઓના પાણી, કૃદ્રાહિમવંત પર્વતે ઉગેલા સિદ્ધાર્થ(સરસવ), કૂલો, શ્રેષ્ઠ સુગંધીદ્રવ્યો અને સર્વોષધી (વિવિધ સુગંધીત જરીબુદ્ધીઓ), તે જ પર્વતના પદ્મદ્રષ્ટ માંથી નિર્મળ, સુગંધી અને પવિત્ર પાણી અને કમળ લે છે. વર્ષધર પર્વત ના દ્રષ્ટોમાંથી પણ પદ્મ લે છે. સર્વ ક્ષેત્રો, વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપરથી અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રોના વિજ્યોમાંથી પાણી અને કમળ લે છે. વક્ષસ્કાર પર્વત ઉપરથી પવિત્ર અને સુગંધીત દ્રવ્યો લે છે. ટેવકુર અને ઉત્તરકુર ક્ષેત્રોના દ્રષ્ટોના પાણીથી કળશો ભર્યા. ભદ્રશાલ, નંદન, સૌમનસ અને પાંડુક વનમાંથી ગોશીર્ષ ચંદન વગેરે દ્રવ્યો લઈ દેવતાઓ તત્કાલ મેરુશિખરે પદારે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૩૦

મનુષ્ય જીવ - ૫૫ : મેરુશિખર - સ્નાત્ર મહોત્સવ - ૨ :

બાળ પ્રભુને સ્નાન કરાવવા સહુ પ્રથમ અચ્યુતેન્દ્ર (૧૨ વૈમાનિક દેવલોકના ઇન્દ્ર મહારાજ) પારિજાત વગેરે પુષ્પોની અંજલિ કરી. સુગંધી ધૂપથી સુગંધિત કરી, તૈલોક્યનાથ સમક્ષ કુસુમાંજલિ મૂકી. સહયોગી દેવતાઓએ પુષ્પમાળાથી સજાવેલા, કળશના મુખભાગે સુગંધીત કમળો, સુગંધીત પાણીના કળશો ઉપસ્થિત કરવામાં આવે છે.

અચ્યુતેન્દ્ર સહ સામાનિક દેવતાઓએ ૧૦૦૮ કળશો અભિષેક માટે હાથમાં ગ્રહણ કરે છે. અચ્યુતેન્દ્ર જેવા અભિષેક કળશો નમાવે એટલે દેવતાઓ આનક મૃદુંગો, દુંહુભિઓ, કાંસીઓ, ભેરી, કાહલ (ગાયના શિંગડા આકારનું વાદ્ય), મુરજ, ઝાલરો, શંખ વગાડવા લાગે છે.

ચારણમુનિઓ સ્તુતિ કરતા કહે: 'હે જગન્નાથ! હે સિદ્ધગામી! હે ધર્મપર્વતક! તમે જય પામો! તમે આનંદ પામો! અચ્યુતેન્દ્ર જલાભિષેક શરૂ કરે છે. ૧ યોજનવાળા ઉંચાઈના કળશોના પાણીના અભિષેકથી મેરુશિખરે જરણાં વહી નીકળે છે. સ્નાત્રના પાણીથી ઉપસ્થિત સર્વ દેવતાઓ શ્રદ્ધાથી ગ્રહણ કરવા લાગે છે. આવું જળ ફરી ક્યારે મળે!

અભિષેકના કળશો ખાલી થતાં પૂર્વ આત્મિયોળિક (સેવક) દેવતાઓ દ્વારા બીજા કળશોથી પાણીને પૂરતાં પોતાના આત્માને પવિત્ર કરતાં હોય છે. અચ્યુતેન્દ્ર દિવ્ય ગંધકાષાથી વસ્ત્ર વડે પ્રભુના અંગને લૂંછે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૩૧

મનુષ્ય જીવ - ૫૬ : મેરુશિખર - સ્નાત્ર મહોત્સવ - ઉઃ

આભિયોગિક દેવતાઓએ ગોશીર્ષ ચંદનના રસનો કર્દમ, સુંદર અને વિચિત્ર પાત્રમાં ભરીને અચ્યુતેન્દ્ર પાસે રાખે છે. અચ્યુતેન્દ્ર બાળ પ્રભુના અંગને વિલેપન કરે છે. કેટલાક દેવતાઓ ઉદ્ઘામ ધૂપના ધૂપેડા હાથમાં લઈને ઊભા રહે છે. કેટલાક દેવો પ્રભુ ઉપર ઊંચા છાત્રો ધારણ કરી ઊભા રહે છે. કેટલાક દેવતાઓ ચામરનૃત્ય કરે છે. કેટલાક દેવતાઓ પોતાના શસ્ત્રો હાથમાં લઈ પ્રભુની ચારે તરફ ઊભા હોય છે. કેટલાક દેવતાઓ ભણી અને સુવર્ણમય પંખા વડે પવન વિઝવા લાગે છે. કેટલાક દેવતાઓ સુગંધીત પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરવા લાગે છે. કેટલાક દેવતાઓ સુગંધીત દ્રવ્યોના ચૂર્ણને ચારેય દિશામાં વરસાવવા લાગે છે. કેટલાક દેવતાઓ મેરુપર્વતની રિદ્ધિ વધારવા માટે સુવર્ણ - રતનનો વરસાદ વરસાવે છે. કેટલાક વિવિધ જાતના વાંજિઓ વળાડે છે. કેમકે પ્રભુ ભક્તિ અનેક પ્રકારે થાય છે.

દેવતાઓ હર્ષભીના થઇ નૃત્ય કરે છે. કેટલાંક દેવતાઓ દેવીઓ સાથે રાસ રમતાં અને ગાયન કરતાં નૃત્ય કરે છે. અચ્યુતેન્દ્ર દ્વારા વિલેપન કાર્ય પૂર્ણ થતાં પારિજાતના પુષ્પો વડે પ્રભુ ભક્તિ અને પૂજા કરી પ્રભુને વંદના કરે છે. આ જ મ્રમાણો બીજા ૬૨ છન્દ્રો (સૌધર્મેન્દ્ર દેવને છોડીને) સ્નાત્ર, વિલેપન અને પ્રભુ પૂજા અચ્યુતેન્દ્ર પ્રમાણો જ કરે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૩૨

મનુષ્ય જીવ - ૫૭ : મેરુશિખર - સ્નાત્ર મહોત્સવ - ૪ :

સૌધર્મેન્ડ્રની જેમ ઇશાનેન્ડ્ર (બીજા વૈમાનિક દેવલોકના ઇન્ડ્ર) પોતાના પાંચ રૂપ કર્યા. તેમાના એક રૂપે પ્રભુને ખોળામાં ગ્રહણ કર્યા. બીજા રૂપે પ્રભુ ઉપર છત ધારણ કર્યું. ત્રીજા અને ચોથા રૂપે પ્રભુ ઉપર ચામર ઢાળે છે. પાંચમાં રૂપે હાથમાં ત્રિશૂળ રાખી પ્રભુની આગળ ઊભા રહ્યા.

સૌધર્મેન્ડ્ર બાળ પ્રભુની ચારે દિશામાં ૪ સ્ફટિક રત્નના ઊંચા વૃષભ (બળદ) બનાવે છે. તેમના ૮ શિંગડામાંથી પાણીની ધારાઓ બાળ પ્રભુના મસ્તકે વહેવા લાગે છે. સૌધર્મેન્ડ્ર પ્રભુનો સ્નાત્ર અભિષેક કરાવે છે. સ્નાત્ર બાદ સૌધર્મેન્ડ્ર દેવદૂષ્ય વસ્ત્રથી પ્રભુના શરીરને લૂંછે છે. પ્રભુ સમક્ષ રત્નમય પાટલા ઉપર નિર્મળ અને રૂપા (ચાંદી)ના અક્ષતના અષ્ટમંગલ આલેખે છે. બાળ પ્રભુને ઉત્તમ દ્રવ્યોથી વિલેપન કરી ઉજ્જવળ દિવ્ય વસ્ત્રથી પૂજા કરે છે. બાળ પ્રભુના મસ્તકે ત્રણલોકના નાથ રૂપે માણિકચ રત્નનો સુંદર મુગટ સ્થાપન કરે છે.

બે સુવર્ણા કુંડલો બાળ પ્રભુના કાનમાં પહેરાવે છે. ગળે મોતીની માળા, સુવર્ણના કંકણ જેવા બે બાજુબંધ પહેરાવે છે. ગોળાકાર મોટા મોતીઓના માણિકચ કંકણો પ્રભુના કાંડે પહેરાવે છે. સુવર્ણનું કટીસૂત્ર (કંદોરો) કમર (નિતંબની ઉપર) ભાગે બાંધે છે. માણિકચના તોડા બાળ પ્રભુના ચરણો પહેરાવે છે. પારિજ્ઞતના પુષ્પોની માળા વડે પ્રભુની પૂજા કરે છે. પ્રભુ સમક્ષ આરતી ગ્રહણ કરી ત્રણ વાર આરતી ઉતારે છે. ૨૫૦ વિશેષજ્ઞોયુક્ત વર્ધમાન શક્તસત્તવના બાળ પ્રભુને સ્તવના-વંદનારૂપ કરે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૩૩

મનુષ્ય જીવ - ૫૮ : મેરુશિખર - સ્નાત્ર મહોત્સવ - ૫:

વર્ધમાન શક્તસ્તવના બાદ સૌધર્મેન્દ્ર મહારાજ ફરીથી અગાઉની જેમ પોતાના પાંચ રૂપ ધારણ કરે છે. ઇશાનેન્દ્ર મહારાજના ખોળામાંથી પોતાના હદ્યભાગે ભગવાનને સ્વીકારે છે. બાકીના ચાર રૂપ અગાઉના કાર્યાની જેમ કાર્ય કરે છે. મેરુશિખરથી જિનમાતા સમક્ષ ઉપસ્થિત થાય છે.

માતાના પડખે રાખેલ બાળ પ્રભુનું બીજું રૂપને ઉપસંહાર કરે છે. તે જ સ્થાને બાળ પ્રભુને સ્થાપન કરે છે. સૌધર્મેન્દ્ર જિન માતાની અવસ્થાપિની નિદ્રા દૂર કરે છે. ઉજ્જવળ, હિંય અને રેશમી વસ્ત્રયુગલ પ્રભુના ઓશીકે મૂકે છે.

બાળપણથી ઉત્પન્ન થયેલ ભામંડલના પ્રતિત કરાવતું રત્નમય હુંડલ પ્રભુના ઓશીકે મૂકે છે. સોનાના દ્રવ્યોથી બનાવેલ રત્નોના હાર, અડધા હારો યુક્ત ચમકતો શ્રીદામગંડ (ગોડીદડો) ચંદરવા સાથે લટકાવે છે.

સૌધર્મેન્દ્ર, ફુલેરને આજ્ઞા કરે છે કે- ‘તર કરોડ હિરણ્ય, તર કરોડ સોનું, તર નંદાસન, મનોહર વસ્ત્રો, સાંસારિક સુખને ઉત્પન્ન કરનારી મહામૂલ્યવાન વસ્તુઓ બાળ પ્રભુના ભવનમાં વસાવો.’ સૌધર્મેન્દ્ર, આભિયોગિક દેવતાઓને આદેશ આપે છે કે, ‘તમે ચાર નિકાયના દેવોમાં ઉદ્ઘોષણા કરો કે, જે બાળ પ્રભુ અને જિન માતાનું અશુભ વિચારશે તેમનું મસ્તકના સાત ટૂકડા થશે !’ સૌધર્મેન્દ્ર પ્રભુના જમણા અંગૂઠે અમૃતનો સંચાર કરે છે. (પ્રભુ ક્યારેય સ્તનપાન, માતાનું ધાવણ ધાવતા નથી) જ્યારે પ્રભુને ભૂખ લાગે ત્યારે અંગૂઠો ચૂસે છે. પરંતુ, ઇન્દ્ર મહારાજ પ્રભુના સર્વ પ્રકારના ધાત્રીકર્મ કરવા પાંચ અભ્યસરા દેવીને ધાવ માતા થઈને રહેવાની આજ્ઞા કરે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૩૪

મનુષ્ય જીવ - ૫૮ : નંદીશ્વરકીપક્ષીપ -

અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ - ૧

મેરુશિખરે બાળ પ્રમુના સ્નાત્ર અભિષેક બાદ ઘણાં દેવતાઓ મેરુશિખરથી સીધા નંદીશ્વર દ્વિપે જાય છે. જેઓ સૌધર્મન્દ્ર સાથે પધાર્યા હતા તેઓ બાળ પ્રમુના, માતાને સાંચ્ચા બાદ નંદીશ્વર દ્વિપે આવે છે.

નંદીશ્વર દ્વિપે પૂર્વ દિશામાં રહેલા ૮૪ હજાર યોજન ઊંચા દેવરમણ અંજનગિરિ ઉપર ઉતરે છે. ત્યાં મહિપીઠિકા યુક્ત ચૈત્યવૃક્ષ અને છન્દ્રધજ વડે અંકાયેલા ચાર દ્વાર (દરવાજા) વાળા જિનાલયમાં પ્રવેશ કરે છે. ૪ શાશ્વત જિન (જ્યોતિષ, ચંદ્રાનન, વારિષેણ અને વર્ધમાન) અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ પૂર્વક જિન પ્રતિમાની પૂજા કરે છે.

૪ દિક્પાલો અંજનગિરિ પર્વતની ચારે દિશામાં આવેલ સ્ફટિક મહિના દધિમુખ પર્વતના ઉપર આવેલ જિનાલયોમાં શાશ્વત જિન પ્રતિમાની પૂજા કરે છે.

ઇશાનેન્દ્ર, નંદીદ્વિપના ઉત્તર દિશામાં આવેલ રમણીય અંજનગિરિ પર્વત ઉપર સૌધર્મન્દ્રની જેમ શાશ્વત જિન પ્રતિમાની અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ પૂર્વક પૂજા કરે છે. ૪ દિક્પાલો અંજનગિરિ પર્વતની ચારેય દિશામાં આવેલ દધિમુખ પર્વત ઉપર આવેલ જિનાલયમાં શાશ્વત જિન પ્રતિમાની પૂજા કરે છે.

ચમરેન્દ્ર, નંદીદ્વિપના દક્ષિણ દિશામાં આવેલ નિત્યોધોત અંજનગિરિ પર્વત ઉપર આવેલ જિનાલયમાં શાશ્વત જિન પ્રતિમાની અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ પૂર્વક પૂજા કરે છે. ૪ દિક્પાલો અંજનગિરિ પર્વતની ચારેય દિશામાં આવેલ દધિમુખ પર્વત ઉપર આવેલ જિનાલયમાં શાશ્વત જિન પ્રતિમાની પૂજા કરે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૩૫
**મનુષ્ય જીવ - ૬૦ : નંદીશ્વર દ્વીપ -
અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ - ૨:**

બલી ઇન્દ્ર, નંદીશ્વર દ્વીપના પશ્ચિમ દિશામાં આવેલ સ્વયંપ્રભ અંજનગિરિ પર્વત ઉપર આવેલ જિનાલયમાં શાશ્વત જિન પ્રતિમાની અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ પૂર્વક પૂજા કરે છે. જ ટિકાપાલો અંજનગિરિ પર્વતની ચારેય દિશામાં આવેલ દધિમુખ પર્વત ઉપર આવેલ જિનાલયમાં શાશ્વત જિન પ્રતિમાની પૂજા કરે છે. સર્વ દેવો અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવમાં અહૃદાએ ફરજિયાત કરે છે. જેમ તેઓ દેવલોકથી નંદીશ્વર દ્વીપે અગાઉ પથાર્યી હતા તે જ પ્રમાણો ફરી દેવલોકે પોતાના સ્થાને હર્ષિત અને આનંદવિભોર સાથે પરત આવે છે.

વર્તમાનમાં સ્નાત્ર મહોત્સવ કે વર્ધમાન શક્સતવ વગેરે વિવિધ અભિભેક અનુષ્ઠાનો થાય છે તેમાં સૌધર્મેન્ડ દ્વારા થયેલ સ્નાત્ર વિધાનનું જ આલંબન લેવાય છે. પ્રલુને વિધિસર સ્નાત્ર ભક્તિ કરવાનું જ્ઞાન આપણાને ઇન્દ્ર મહારાજ પાસેથી પ્રાપ્ત થયું છે.

સ્નાત્ર મહોત્સવમાં પ્રલુના જન્મ કલ્યાણકના સર્વ વિધાનો નાટ્ય, સુતિ-સ્તવના દ્વારા ભક્તિ વંદના થાય છે. તેમાં સર્વવૃત્તાંત આ જ પ્રમાણો કવિતા સ્વરૂપે ગવાય છે. પ્રલુને સ્નાત્રપૂજા કરીએ ત્યારે ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ દ્રવ્યો (પ્રક્ષાલ (ક્ષીરસમુક્ર-ગાયનું દૂધ), ચંદન, કેસર, વિલેપન દ્રવ્ય, અક્ષત, રક્ષાપોટલી, સુગંધીત પુષ્પ, ઝૂલોની માળા, ફળો, નૈવેદ્ય, ધૂપ અગરબતી, આરતી વગેરે હોય છે. આપણી પ્રલુની ભક્તિ અને ભાવ ઇન્દ્ર સમાન બને તેવી મનોકામના હોય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૩૬

મનુષ્ય જીવ - ૬૧ : તીર્થકર પરમાત્મા - દીક્ષા કલ્યાણાક - ૧ :

નવ લોકાંતિક દેવતાઓ:

તીર્થકર પરમાત્મા, સંસારના ભોગાવલી કર્માથી વૈરાગ્યની ભાવના ઉત્પન્ન થતાં, સાંસારિક ભોગાવલી કર્માના ક્ષય થતાં જ, તીર્થકર પરમાત્મા દ્વારા ધર્મ-તીર્થ પ્રવર્તાવાના શુભ આશાયથી પાંચમા વૈમાનિક (સ્વર્ગમાં વિમાનમાં રહેનારા દેવાને વૈમાનિક કહેવાય) બ્રહ્મ દેવલોકના અંતે રહેનારા નવ લોકાંતિક દેવતાઓ સારસ્વત, આદિત્ય, વલ્લિ, અરુણ, ગર્દતોય, તુષ્ણિતાશ, અવ્યાભાધ, મરુત અને રિષ્ટ પ્રભુ સમક્ષ આવી મસ્તકે અંજલિ ધરી, મસ્તક નમાવીને વંદના સહ હે નાથ ! ધર્મતીર્થ પ્રવર્તાવોની વિનંતી કરે છે અને યાદ અપાવે છે આપના ઉદેશ્ય અને કાર્યનું સ્મરણ કરો.

વરસીદાન:

પ્રભુ સ્વેચ્છાએ કરેલી પ્રાર્થના પ્રમાણે મનુષ્યોને સાંવત્સરિક (વાર્ષિક) દાન આપવાનો પ્રારંભ કરે છે. રાજ સેવકો દ્વારા નગરના ચાર રસ્તાઓ, નગરના ચોકમાં, નગરના દરવાજે ઊચા સ્વરે ઘોષણા કરાવવામાં આવે છે કે, જે વ્યક્તિને પોતાની જરૂરીયાત મુજબ માંગણીઓ સાથે રાજમહેલના દાનશાળામાં આવી દાન સ્વીકારે.

સૌધર્મન્દ્ર ઇન્દ્ર મહારાજાના આદેશથી કુલેર દેવની પ્રેરણાથી જૃંભક દેવતાઓ ઘડાં સમયથી નધણિયાતું, ભ્રષ્ટ થયેલું, મર્યાદાને ઉત્ત્વાંધન કરનારું, પર્વતોમાં રહેલું, નિર્જન જગ્યામાં રહેલું ગુપ્તધન સુવર્ણા, ચાંદી અને રત્નો વગેરે મહામૂલ્ય દ્રવ્યો વરસીદાનના ભંડારમાં વરસાવવા લાગ્યા.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૩૭

મનુષ્ય જીવ - ૬૨ : દીક્ષા કલ્યાણક - ૨:

સૂર્યોદયથી બપોરના ભોજનના સમય દરમ્યાન ૧,૦૮,૦૦,૦૦૦ સોનેયાઓનું દાન આપતાં. આ પ્રમાણો સતત ૩૬૦ દિવસ સુધી કુલ ૩,૮૮,૮૦,૦૦,૦૦૦ સોનેયાઓનું દાન આપે છે. પ્રભુ દીક્ષા લેવાના છે જાણી નગરજનનો પણ સંસારમાં વૈરાગ્યના ભાવ થવાથી ફક્ત થોડુંક દાન સ્વીકારતા. જો કે પ્રભુ વધારે આપવા છશ્ચિત્તા હોવા છતાં તેઓ વધુ સ્વીકારતા નથી. આ બધું જ પ્રભુને આવેલા દીક્ષાના ભાવના પરિણામે જ સંભવ બને છે.

વરસીદાનના અંતે સૌધર્મેન્જનું આસન ચલાયમાન થતાં જ અવધિજ્ઞાનથી જાણી ઇન્દ્ર મહારાજ ભગવાન પાસે આવે છે. દેવલોક પરિવાર સામાનિક દેવતાઓ, ઇન્દ્રજાણીઓ, લોકપાલ દેવતાઓ, અંદર-મધ્ય અને બહારની સભાના દેવતાઓ, સેનાપતિઓ સાથે નાગરિક દેવતાઓ પણ ઇન્દ્ર મહારાજ સાથે પૃથ્વી લોકે પદારે છે. આ જ પ્રમાણો ભવનપતિ દેવલોકના ૨૦ ઇન્દ્રો, વ્યંતર દેવલોકના ૧૬ ઇન્દ્રો, વાણિ વ્યંતર દેવલોકના ૧૬ ઇન્દ્રો, જ્યોતિષ્ય દેવલોકના ૨ ઇન્દ્રો અને વૈમાનિક દેવલોકના ૧૦ (૧ અટ) ઇન્દ્રો પૂર્ણ પરિવાર સાથે પ્રભુના દીક્ષા મહોત્સવે પદારે છે.

અચ્યુતેન્દ્ર (૧૨મા વૈમાનિક દેવલોકના ઇન્દ્ર) સાથે બીજા ઇન્દ્રો અને દેવતાઓ પ્રભુના દીક્ષા અભિષેક કરે છે. પૃથ્વીના રાજા-મહારાજાઓ પણ ઇન્દ્રોની જેમ અભિષેક કરે છે. ઇન્દ્ર મહારાજ દેવદૂષ્ય વસ્ત્ર વડે પ્રભુના સ્નાન બાદ અંગ લૂંછે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૩૮

મનુષ્ય જીવ - ૬૩ : દીક્ષા કુલ્યાણાક - ૩:

ઇન્દ્ર મહારાજ પોતાના હાથથી સુગંધી દ્રવ્યો શરીરે લગાડે છે. પ્રભુને શરીરે દેવદૂષ વસ્ત્ર પહેરાવે છે. પ્રભુની શોભા વધારતાં આભૂષણો મુગાટ, હુડળ, હાર, બાજુબંધ, કંકણ જેવા મૂલ્યવાન અલંકારો પહેરાવે છે. પ્રભુને સુગંધીત પુષ્પોની માળા ગળે પહેરાવે છે. કપાળે તિલક કરે છે.

દેવીઓ, સ્ત્રીઓ મધુર સ્વરે માંગલિક ગીતો ગાય છે. ચારણ કન્યાની જેમ દેવેન્દ્રો અને નરેન્દ્રો સ્તુતિઓ કરે છે. વાંતર દેવતાઓ સુવર્ણના ધૂપેડા દ્વારા ધૂપ ધરે છે. દેવતાઓ પ્રભુના મસ્તકે સર્ફેદ છિત્ર ધરે છે. પ્રભુના બન્ને તરફ સુંદર ચામર ધરે છે.

હજ્ઞારો પુરુષો દ્વારા ઉપાડી શકાય તેવી શિબિકા (પાલખી) ઉપર પ્રભુ બિરાજમાન થાય છે. શિબિકા સહૃ પ્રથમ મનુષ્યો જ ઉપાડે છે. પછી વિદ્યાધરો અને ત્યારબાદ દેવતાઓ શિબિકા ઉપાડે છે.

શિબિકા ઉપર બિરાજમાન પ્રભુના પાછળ એક ચામર સૌધર્મન્દ્ર અને બીજો ચામર ઇશાનેન્દ્ર વીજે છે. દીક્ષા ગ્રહણ કરવા માટે પ્રભુની શિબિકા નગરના માર્ગના મધ્યે ચાલે છે. શંખ વગાડનાર શંખિઓ, ચક ફેરવનારા ચકીઓ, સોનાના હળને ગળામાં લટકાવનાર લાંશુલિકો, મંગલમય શુલ્ભ બોલનારા માંગલિકો, સ્તુતિ ગાનાર ભાટ ચારણો, પોતાના ખબે બેસાડનારા વર્ધમાનકો, કથાકારો, વાંસ ઉપર ચડી ખેલ દેખાડનાર લંખો, ચિત્રપટ બતાવી આજીવિકા ચલાવનારા મંખો.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૩૬

મનુષ્ય જીવ - ૬૪ : દીક્ષા કલ્યાણક - ૪:

ધંટ વગાડનારા ધંટિક પુરુષો, ઈષ્ટ, કાંત, પ્રિય, મનને ગમનાર મનોજ્ઞ,
નયનરમ્ય, ઉદાર, કલ્યાણકારી, ઉપદ્રવ વગરના, પવિત્ર, મંગલકારી, હદ્યને
પ્રહૃદ્દિત કરનારી, કાન અને મનને શાંતિ દેનારી, પુનરાવર્તન દોષ રહિત, સેંકડો
અર્થવાળી વાણી વડે નિરંતર અભિનંદન કરતાં, સુત્તિ અને પ્રશંસા કરતાં હે નંદા!
આનંદદાતા! આપનો જ્ય થાઓ. હે ભદ્રા! હે કલ્યાણકાર! આપનો જ્ય થાઓ.
આપ ધર્મના પ્રભાવથી પરીષહો અને ઉપસર્ગ સમયે નિર્ભય રહો, સિંહ વગેરે હિસક
જંગલી જાનવરોથી આવતા ઉપદ્રવો ક્ષમાપૂર્વક સહન કરો. આપની ચારિત્ર ધર્મની
આરાધના નિર્વિઘ્ન રહો. આ પ્રમાણો બોલતાં વારંવાર પ્રભુનો સત્કાર અને સુત્તિ
પ્રશંસા કરે છે.

પ્રભુ, ઉપસ્થિત નગરજનોને વારંવાર નિહાળતા રહે છે. પ્રભુ દેવતાઓ અને
મનુષ્યો સહિત નગરની બહાર ઉપવનમાં પદ્ધારે છે. જ્યાં અશોક વૃક્ષ હોય છે ત્યાં
આવે છે. અશોક વૃક્ષ નીચે શિબિકા ઊભી રખાવી નીચે ઉતરે છે. સ્વયં અલંકારો
ઉતારે છે. સ્વયં પંચમુદ્રિ લોચ (પાંચ મુહીમાં જ મસ્તક અને દાઢી-મૂછના સમગ્ર
વાળને કાઢી નાખે છે.) કરે છે. લોચ થયેલા વાળને સૌધર્મેન્દ્ર પોતાના વસ્ત્રના
છેડામાં ગ્રહણ કરે છે. મુંડિત (મુંડન) થઈને સંસારીપણાનો (ગૃહસ્થપણાનો) ત્યાગ
કરી અણાગાર (શ્રમણ, સાધુ) બને છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૪૦

મનુષ્ય જીવ - ૬૫ : દીક્ષા કલ્યાણાક - ૫:

તીર્થકર પરમાત્મા દીક્ષા ગ્રહણ કરે તે સમયે હન્દ્ર પ્રભુના ડાબા ખબે વસ્ત્ર સ્થાપિત કરે છે. તેને દેવદૂષ્ય કહેવાય છે. તીર્થકર પરમાત્મા આ દેવદૂષ્યને પોતાના હાથે દૂર કરતા નથી. પરંતુ જો દેવદૂષ્ય સ્વયંમેવ પડી જાય, શરીર પરથી સરી જાય તો ઉપાડીને પાણું શરીર પર સ્થાપિત કરતા નથી.

સૌધર્મન્દ્ર પંચમુદ્રિ લોચ કરેલા વાળને સૌધર્મન્દ્ર કીરતસમુદ્ર (લવણસમુદ્ર, કાલોદિયસમુદ્ર, હશ્વસરસસમુદ્રની જેમ કીરતસમુદ્ર આગળ જતાં એના વિષયે સંપૂર્ણ જાણકારી આપીશ.)માં પદ્ધરાવે છે.

ॐ નમો સિદ્ધાણં સમગ્ર ઉપસ્થિત નગરજનો અને દેવી-દેવતાઓની ઉપસ્થિતિમાં સર્વવિરતિ (સર્વ સાવદ્ય (હિંસાજનક) યોગ (પ્રવૃત્તિઓ)ત્યાગના પચ્ચકખાણ લે છે. પ્રત અંગીકાર કરતાં જ નરકના સર્વ જીવોને ક્ષણિક શાતા પહોંચે છે. ૪૫ લાખ યોજન વિસ્તારમાં રહેલા સમસ્ત સંજી જીવો (મન ધરાવનાર જીવો)ના મનને જાણાનારું ચોથું જ્ઞાન મનઃપર્યવજ્ઞાન કાયમસ્વરૂપે પ્રગટ થાય છે.

હન્દ્ર મહારાજ દેવવૃંદો સાથે પ્રભુને વિધિવત્ સ્તુતિ કરે છે. પ્રભુ દીક્ષા ક્ષેત્રથી વિહાર કરે છે. દેવી-દેવતાઓ જન્મ કલ્યાણાક ની જેમ નંદીશ્વર દ્વારે અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ અહ્નાઈ તપ સાથે સંપન્ન કરી સ્વસ્થાને પ્રસ્થાન કરે છે. દીક્ષા બાદ તીર્થકર પરમાત્મા નિગોદથી શરૂ કરી સંસાર પરિબ્રમણા કરતાં અંતિમ ભવમાં રહેલા સમસ્ત કર્માને સંપૂર્ણ ક્ષય કરવા સાથે મોક્ષની પ્રાપ્તિ હેતુએ, કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે સતત પ્રયત્નશીલ રહે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૪૧

મનુષ્ય જીવ - ૬૬ : કેવળજ્ઞાન-૧

કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય ત્યારે પ્રભુને ૧૪ રાજલોક (ત્રણ લોક : અધોલોક, તિર્છલોક અને ઉર્ધ્વલોક) અને અલોક, સમગ્ર જીવાયોની, સમગ્ર અજીવ પદાર્થો, સમસ્ત ક્ષેત્રો, સમસ્ત કાળ (ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્યકાળ), સમગ્ર જીવોના ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્યકાળમાં ગતિ અને આગતિ, મનોભાવ અને મુક્તિ જાણી શકે. ૧૪ રાજલોકમાં રહેલા જીવ-અજીવનું સંપૂર્ણ વિજ્ઞાન શરૂથી અંત સુધી જાણી શકે. સિદ્ધશીલામાં ગયેલા સમસ્ત સિદ્ધાત્માને જાણી શકે. સમસ્ત ગણિત, તત્ત્વો અને સિદ્ધાંતને સંપૂર્ણપણે જાણી શકે. તેવું મહાનજ્ઞાન કેવળજ્ઞાન હોય છે.

કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય ત્યારે અરિહંત પરમાત્માની વાણી સત્ય અને વીતરાળી હોય છે. જે પ્રભુ કહે છે, તે જ સત્ય હોય છે. તેમની વાણીની વિરાધના કે અર્થઘટન ખોટું કરે તો તે વ્યક્તિ, વક્તા, શ્રોતા, જ્ઞાતાનું જ્ઞાનથી પતન થાય, ભાવ અને ભવ કમ પતન, અધોપતન (ઉપરથી નીચે પડે) અને સંસાર પરિભ્રમણ વધી જાય. એટલે પ્રભુની વાણીમાં ક્યારેય કોઈ જ શંકાને સ્થાન નથી. તેમની વાણી એ જ સમ્યકજ્ઞાન છે અને આદેય છે.

કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય ત્યારે સર્વે કેવળજ્ઞાની મહાત્માઓ પ્રાય: મૌન જ રહે છે. એકમાત્ર તીર્થકર નામકર્મ ઉદ્યવાળા તીર્થકર પરમાત્મા જ સમગ્ર પંચેન્દ્રિય સંજી જીવો (તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવી-દેવતાઓ)ને સંપૂર્ણ સમ્યકજ્ઞાન આપે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૪૨

મનુષ્ય જીવ - ૬૭ : કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક - ૧ :

યોગ્ય સમયે, યોગ્ય નક્ષત્રે પ્રભુને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય ત્યારે સર્વ દિશાઓ પ્રસન્ન થાય છે. વાયુ (પવન) સુખકારી વહેવા લાગે છે. નારકીના જીવોને ક્ષણિક સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. ૬૪ ઇન્ડોના આસન (સિંહાસન) કંપાયમાન થાય છે. સર્વ દેવતાઓ એકદા થવાની મૃવૃત્તિઓ જન્મ કલ્યાણકની જેમ જ જાણવી.

સૌધર્મન્દ્ર પાલક વિમાનની જેમ ઐરાવણ ગાજેંડ્ર-હાથી (વૈમાનિક દેવલોકમાં તિર્યચ પંચેન્દ્રિય જીવોનો જન્મ થતો જ નથી. એટલે વૃષભ, ઘોડા, હાથી વગેરે તિર્યચ જીવો, દેવો વૈક્રિયલબ્ધિથી ઇન્દ્ર ભહારારાજની સેવાના ભાવથી તેવું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. સૌધર્મન્દ્ર દેવનું વાહન ઐરાવણ ગાજેંડ્ર જે ઐરાવણ દેવનું વૈક્રિયલબ્ધિથી વિકુર્વેલું (બનેલું) હાથીનું સ્વરૂપ છે.) ઉપર બિરાજમાન થાય છે.

સમવસરણાની રૂચના:

વાયુકુમાર દેવતાએ સમવસરણ માટે ૧ યોજન વિસ્તાર ભૂમિનું સફાઈ કરે છે. મેઘકુમાર દેવતાઓ સુગંધી જળને વરસાવે છે. જેથી ભૂમિમાંથી સુંદર સુગંધ આવવા લાગે છે. વંતર દેવતાઓ ભક્તિથી સુવર્ણ, માણિક્ય રત્ન અને રત્નોના પથ્થરથી ઊંચુ સમવસરણાના ભૂમિનું તળીયું બનાવે છે તેમજ પંચવર્ણના સુગંધી પુષ્પો વેરાવે છે. ચારે દિશામાં રત્ન, માણિક્ય અને સુવર્ણના તોરણો બાંધે છે. રત્ન વગેરેની પૂત્રણીઓ સજાવે છે. સફેદ છિત્રો, ધ્વજાઓથી શોભાવે છે. તોરણોની નીચે સ્વસ્તિક વગેરે અષ્ટમંગલના શ્રેષ્ઠ ચિત્રો કરે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૪૩

મનુષ્ય જીવ - ૬૮ : કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક - ૨:

સમવસરણનો ઉપરનો પ્રથમ ગઠ ઉર્ધ્વલોકના વૈમાનિક દેવતાઓ રત્નોનો બનાવે છે. તે ગઠ ઉપર જાતજાતના મહિમય કાંગરાઓ (કિલ્લા જેવું) બનાવે છે. બીજો ગઠ (મધ્યમાં) જ્યોતિર્જ દેવલોકના દેવતાઓ દ્વારા સુવર્ણનો બનાવવામાં આવે છે. તે ગઠ ઉપર રત્નોના કાંગરાઓ બનાવે છે. ભવનપતિ દેવલોકના દેવતાઓ દ્વારા રજત (ચાંદી)નો નીચલો (ત્રીજો) ગઠ બનાવે છે. તેના ઉપર સુવર્ણના કાંગરાઓ બનાવે છે. માણિક્ય રત્નોના તોરણોથી સમવસરણ શોભાયમાન બને છે.

ગ્રહોય ગઢને (રજત (નીચે), સુવર્ણ (મધ્ય) અને રત્ન (ઉપર) ચારે દિશાએ દ્વાર (પ્રવેશ દ્વાર) હોય છે. દરેક દ્વારે વ્યંતર દેવલોકના દેવતાઓ દ્વારા ધૂપેડામાંથી સતત ધૂપની સુગંધ પ્રસરે છે. સમવસરણને દરેક દ્વારે ગઢની જેમ ચાર-ચાર રસ્તા (દ્વાર) વાળી અને સુવર્ણના કમળયુક્ત વાપિકાઓ (ચોરસ કૂવો) કરે છે. બીજા ગઢમાં દશાનખૂણામાં પ્રભુને વિશ્રાબ કરવા માટે એક દેવછંદ ની રચના કરે છે.

ઉપરના પ્રથમ ગઢના પૂર્વ દ્વારે બન્ને તરફ વૈમાનિક દેવલોકના સુવર્ણ વર્ણવાળા ૨-દ્વારપાલ (ચોકીદાર) બને છે. દક્ષિણ દ્વારમાં ઉજજવળ વર્ણવાળા વ્યંતર દેવલોકના ૨-દ્વારપાલ બને છે. પશ્ચિમ દ્વારમાં રક્તવર્ણ વાળા જ્યોતિર્જ દેવલોકના ૨-દ્વારપાલ હોય છે. ઉત્તર દિશાના દ્વારે ભવનપતિ દેવલોકના ૨-દ્વારપાલ બને છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૪૪

મનુષ્ય જીવ - ૬૮ : કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક - ૩:

મધ્ય (બીજા) ગઢમાં ચારેય દ્વારે બન્ને તરફ અનુકૂમે અભય, પાશા, અંકુશ અને મુદ્દ ગરને ધારણા કરનારી શેતમણી, શોષમણી, સ્વર્ણમણી અને નીલમણી જેવી કાંતિવાળી ચારેય નિકાયની જ્યા, વિજ્યા, અજિતા અને અપરાજિતા નામની ૨-૨ દેવીઓ પ્રતિહાર બનીને ઊભી હોય છે.

નીચે (ગ્રીજા) ગઢના ચારે દ્વારે તુંબડુ, ખટ્ટવાંગધારી, મનુષ્યમસ્તક માળધારી અને જટામુગટમંહિત નામના ચાર દ્વારપાલ હોય છે. સમવસરણાની મધ્યમાં વંતરલોકના દેવતાઓ દ્વારા પ્રભુના દેહ પ્રમાણથી ૧ ૨ ગુણા ઊંચુ ચૈત્યવૃક્ષ (અશોકવૃક્ષ)ની રચના કરે છે. ચૈત્યવૃક્ષની નીચે વિવિધ રત્નોની એક પીઠની રચના કરે છે. પીઠ ઉપર અપ્રતિમ મહિયય એક છંદકની રચના કરે છે. છંદકની મધ્યમાં પૂર્વ દિશા તરફ પાદપીઠ સહિત રત્નસિંહાસનની રચના કરે છે. સિંહાસન ઉપર ગ્રણલોકના નાથ સ્વરૂપના ગ્રણ ચિન્હોયુક્ત ગ્રણ છતની રચના કરે છે.

સિંહાસનની બન્ને બાજુઓ વંતર દેવલોકના ૨-યક્ષો ચામર લઇ ઊભા રહે છે. સમવસરણાના ચારે દ્વારની ઉપર અદ્ભૂત કાંતિયુક્ત ધર્મચક સુવર્ણના કમળમાં રાખે છે. ચારે પ્રકારના દેવતાઓ (વૈમાનિક, જ્યોતિર્ણ, વંતર (વંતર અને વાણિયંતરનો સમાવેશ વંતર દેવલોકમાં થાય છે) અને ભવનપતિ) કરોડો દેવતાઓથી ધેરાયેલા પ્રભુ સમવસરણમાં દેશના (ઉપદેશ, પ્રવચન) દેવા પધારે છે ત્યારે દેવતાઓ હજાર પાંખડીઓ વાળા સુવર્ણના સહસ્રપત્ર કમળના નવ કમળો પ્રભુની આગળ મૂકે છે. (કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ પછી પ્રભુ જ્યારે ચાલે ત્યારે પ્રભુના પગ જમીન ઉપર ક્યારેય નથી પડતાં, દેવો પ્રભુના એકેક પગલે સુવર્ણ કમળ એક પછી એક આગળ મૂકે છે).

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૪૫

મનુષ્ય જીવ - ૭૦ : કેવળજ્ઞાન કલ્યાણાક - ૪:

પરમાત્મા સમવસરણના પૂર્વ દ્વારથી પ્રવેશ કરી ચૈત્યવૃક્ષની ત્રણ પ્રદક્ષિણા દે છે. પછી તીર્થને નમસ્કાર કરે છે 'નમો તિત્થસ્' એટલે તીર્થને નમસ્કાર હોયાં. (દીક્ષા માપ્તિથી કેવળજ્ઞાનની માપ્તિ પૂર્વ તેઓ છિન્દસ્થ હોય છે. રાગ-દ્વેષ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત થતાં તેઓ વીતરાગી બને છે. ચારઘાતી કર્મ ઉપર વિજય મેળવતાં તેઓ અરિહંત કહેવાય છે. તીર્થની સ્થાપના થતાં હવે પછીથી તેઓ તીર્થકર કહેવાય છે.) પછી પૂર્વાભિમુખ (તીર્થકર પરમાત્માનું મુખ પૂર્વ દિશા તરફ હોય) સિહાંસન ઉપર પ્રભુ સ્થાન ગ્રહણ કરે છે.

બંતર દેવલોકના દેવો બીજી ત્રણ દિશા (દક્ષિણા, પશ્ચિમ અને ઉત્તર) ઉપર ભગવાનના ત્રણ પ્રતિબિંబ (પ્રભુ પોતે એક છે પરંતુ તેમનું જ સ્વરૂપ દેવો દ્વારા નિર્માણ થાય છે, જો કે દેવતાઓ પ્રભુના અંગૂઠા જેવું રૂપ કરવા માટે પણ સમર્થ જ નથી પરંતુ, પ્રભુના પ્રભાવથી જ તેવું સ્વરૂપ બને છે.) બનાવે છે. ચારેય દિશાએ પ્રભુના દરેક ભસ્તકના ફરતે શરીરની કાંતિયુક્ત ભામંડલ પ્રગટ થાય છે. જેની આગળ સૂર્યનું તેજ પણ ઝાંખું પડે છે. પ્રતિશબ્દોથી ચારે દિશાને શબ્દાયમાન કરતી ગંભીર સ્વરવાળી હુંદુભિ આકાશમાં વાગે છે. પ્રભુની નજીક એક રત્નમય ધજ (ચારેય દિશા મળી કુલ ૪-ધજ થાય છે.) હોય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૪૬

મનુષ્ય જીવ - ૭૧ : કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક - ૫:

સમવસરણાના ઉપરના ગઢમાં વૈમાનિક દેવલોકની દેવીઓ (વૈમાનિક દેવલોકમાં સ્ત્રી દેવીઓનો જન્મ પ્રથમ સોધર્મ દેવલોક અને બીજા ઇશાન દેવલોકમાં જ થાય છે. બાકી ત્રીજા વૈમાનિક દેવલોકથી બારમાં અચ્યુત દેવલોક, નવ ગ્રેવયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં જન્મ થતો નથી.) પૂર્વ દ્વારથી પ્રવેશ કરી, ગ્રા પ્રદક્ષિણા દઈ, તીર્થકર અને તીર્થને નમસ્કાર (વંદના) કરી, સાધુ-સાધ્વી ભગવંતોને યોગ્ય સ્થાન છોડી સમવસરણાના અભિભૂષણો (પૂર્વ અને દક્ષિણાની વચ્ચે) ઊભી રહે છે.

અધોલોકના દેવલોકથી ભવનપતિ, વંતર અને વાણાબંતર તેમજ તિરદાલોકના જ્યોતિષ્ય દેવલોકની દેવીઓ સમવસરણાના દક્ષિણ દ્વારથી પ્રવેશ કરી ગ્રા પ્રદક્ષિણા દઈ, તીર્થકર અને તીર્થને નમસ્કાર (વંદના) કરી, સાધુ-સાધ્વી ભગવંતોના યોગ્ય સ્થાન છોડી સમવસરણાના નૈત્રાત્મ્ય ખૂણો (પશ્ચિમ અને દક્ષિણાની વચ્ચે) ઊભી રહે છે.

સમવસરણાના પશ્ચિમ દ્વારથી પ્રવેશ કરી ભવનપતિ, વંતર, વાણાબંતર અને જ્યોતિષ્ય દેવલોકના દેવતાઓ ગ્રા પ્રદક્ષિણા દઈ, તીર્થકર અને તીર્થને નમસ્કાર (વંદના) કરી, સાધુ-સાધ્વીને યોગ્ય સ્થાન છોડી સમવસરણાના ઇશાન (ઉત્તર અને ઉત્તર દિશાના વચ્ચે) ખૂણો બેસે છે.

સમવસરણાના ઉત્તર દ્વારથી પ્રવેશ કરી વૈમાનિક દેવલોકના દેવતાઓ, મનુષ્યો (સ્ત્રી-પુરુષ) ગ્રા પ્રદક્ષિણા દઈ, તીર્થકર અને તીર્થને નમસ્કાર (વંદના) કરી, સાધુ-સાધ્વી ભગવંતોના યોગ્ય સ્થાન છોડી સમવસરણાના ઇશાન (ઉત્તર અને પૂર્વ દિશાના વચ્ચે) ખૂણો બેસે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૪૭

મનુષ્ય જીવ - ૭૨ : કેવળજ્ઞાન કલ્યાણાક - ૬ :

સમવસરણમાં પ્રવેશતી વખતે ઓછી ઋદ્ધિ અને મોટી ઋદ્ધિવાળા જે કોઈ આવે તે, તે ઋદ્ધિ અને પદ પ્રમાણે નમીને આગળ જાય છે. પ્રભુના સમવસરણમાં કોઈને પણ પ્રતિબંધ નથી હોતું. કોઈ જાતની વિકથા (ખોટી, ખરાબ વાર્તાલાપ) નથી થતી. પરસ્પર વિરોધીઓ પણ ભાઈચારા સાથે બિરાજે છે. કોઈપણ જીવને એકબીજાનો ભય નથી. આ જ તીર્થકર પરમાત્માનો અતિશય છે.

બીજા (મધ્ય) ગઠમાં તિર્થય જીવો આવીને બેસે છે. ત્રીજા (નીચલા) ગઠમાં સર્વ પધારનારના વાહનો રહે છે. સમવસરણમાં તીર્થકર પરમાત્માની દેશના પૂર્વે સૌધર્મેન્દ્ર અંજલિ (બે હાથની હથેળી, મસ્તકે લગાડી) જોડી, વંદના કરી, વર્ધમાન શક્કસ્તવના (૨૫૦ વિશેખણોથી યુક્ત) તીર્થકર પરમાત્માને ઉદેશીને કરે છે. સ્તવના કરી ઇન્દ્ર મહારાજા નર, નારી, દેવ અને દેવીઓથી આગળ બેસે છે. નરેન્દ્રો (ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બળદેવ, રાજા-મહારાજાઓ જો ઉપસ્થિત હોય તો) ઇન્દ્ર મહારાજની પાછળ બેસે છે.

સમવસરણાની એવી વિશેખતા હોય છે કે જેટલી પણ વ્યક્તિ સમવસરણમાં પધારે તેટલા લોકો તેમાં સુખરૂપ સમાઈ શકે છે. સમવસરણ પોતાની મેળે નાનું-મોટું થઇ શકે છે એ પણ તીર્થકર પરમાત્માનો અતિશય હોય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૪૮

મનુષ્ય જીવ - ૭૩ : કેવળજ્ઞાન કલ્યાણાક - ૭:

સમવસરણમાં તીર્થકર પરમાત્મા પ્રથમવાર દેશના (વાચ્યાન, પ્રવચન, ઉપદેશ) આપે છે. તે અર્ધમાગધી ભાષામાં હોય છે. પરંતુ ઉપસ્થિત સર્વે દેવો, મનુષ્યો અને તિર્યચ જીવોને તેમની ભાષામાં જ સંભળાય અને સમજાય છે. આ પણ તીર્થકર પરમાત્માનો અતિશય હોય છે. નજીક બેસેલા લોકોને પડા સ્પષ્ટ અવાજ સંભળાય તેટલું જ દૂર બેસતાં લોકોને પડા સ્પષ્ટ સંભળાય !

દરેક તીર્થકર પરમાત્માનો દેશનાનો વિષય અલગ-અલગ હોય છે. પરંતુ સમગ્ર જૈન દર્શન (આગમ, ૧૪ પૂર્વો, ભૂમિ, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, જીવ-અજીવ, એકેન્દ્રિય થી પંચેન્દ્રિય જીવો, નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવ, કર્મા વગેરે દરેક તત્વોને દ્રષ્ટાંતપૂર્વક આવરી લે છે)ના સમસ્ત વિષયો હોય છે. જેથી શ્રોતાજનો એકચિત્ત બની સુખરૂપ સાંભળે છે અને શંકારહિત સમજે છે. એ પડા પ્રભુનો અતિશય છે.

આમ પ્રભુની વાણી વીતરાગમય, વૈરાગ્યમય, શ્રોતાજનોના જિજ્ઞાસારૂપ, દરેક પ્રશ્નોના સમાધાન યુક્ત, ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્યકાળ સંબંધે દરેક પ્રશ્નોના ઉત્તરો આપે છે. દરેક શ્રોતાજનોને દેશના સાંભળતી વખતે ભૂખ, તરસ વગેરે શારીરિક કિયાની પીડા હોતી નથી.

સમવસરણમાં દેશના સાંભળતાં જ ઉપસ્થિત મનુષ્યોમાંથી કેટલાક મનુષ્યોને વૈરાગ્યના ભાવ જાગે છે. સંસારનો મોહ ધૂટી જાય છે. તારક તીર્થકર પરમાત્મા પાસે ચારિત્ર ધર્મ અંગીકાર કરવાની ભાવના રજૂ કરે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૪૬

મનુષ્ય જીવ - ૭૪ : કેવળજ્ઞાન કલ્યાણાક - ૮:

સમવસરણમાં પ્રભુની વૈરાગ્યમય દેશના સાંભળી મનુષ્ય દીક્ષા લેવા તત્પર થાય છે. પ્રભુ યોગ્યતા જોઈ દીક્ષા આપે છે. સહૃદ્ય પ્રથમ ગણધર પદની નિયુક્તિ થાય છે. ગણધર નામ કર્મના ઉદ્દ્ય વાળા મહાત્માને ત્રિપદી (ત્રણ પદ : ઉઘનેછવા-વિગમેછવા-ધુવેછવા એટલે ઉત્પાદ, વિગમ અને ધૌબ્ય) આપે છે. જેના પરિજ્ઞામે ગણધર ભગવંત બાર આગમ સહ ૧૪ પૂર્વની રચના કરે છે. એટલું વિશિષ્ટ જ્ઞાન ગણધર ભગવંતને માત્ર ત્રિપદી સાંભળતાં જ થઇ જાય છે.

એ જ સમવસરણમાં સર્વવિરતિ (સર્વ પ્રતો) લેનાર ગણધર ભગવંતો, સાધુ ભગવંતો, સાધ્વી ભગવંતો અને દેશવિરતિ (અમુક પ્રતો) લેનાર શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ થતાં જ ચતુર્વિધ સંઘનું નિર્માણ થાય છે.

સૌધર્મન્દ્ર મહારાજ વાસક્ષેપનો થાળ લઈ પ્રભુના ચરણ પાસે ઊભા રહે છે. એટલે પ્રભુ ઊભા થઈ અનુક્રમે તેમની ઉપર વાસક્ષેપનો છંટકાવ કરી સૂત્રથી, અર્થથી, દ્રવ્યથી, ગુણથી, પર્યાયથી અને નયથી તેમને અનુયોગ અનુજ્ઞા આપે તથા ગણાની અનુજ્ઞા આપે છે.

ત્યારબાદ દેવતાઓ, મનુષ્યો દુંહુભિના નાદથી ચારે તરફ વાસક્ષેપ કરે છે. સર્વ ગણધરો અંજલિમુદ્રાએ ઊભા રહે છે. પછી તીર્થકર પરમાત્માની જેમ ગણધર ભગવંત પૂર્વાભિમુખ સિંહાસને બિરાજમાન થઈ તીર્થકર પરમાત્માએ કહેલી દેશના પુનઃ સમવસરણમાં વિસ્તારપૂર્વક સમજાવે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૫૦

મનુષ્ય જીવ - ૭૫ : કેવળજ્ઞાન કલ્યાણાક - ૬:

સમવસરણમાં દેશના સંપત્તિ થતાં જ અખંડ, ફોતરા વગર અને ઉજ્જવળ શાલથી બનાવેલ, ચાર પ્રસ્થ (પ્રાચીન માપ) જેટલો અને થાળમાં રાખેલ બલિ સમવસરણના પૂર્વ દ્વારેથી અંદર લાવવામાં આવે છે. દેવતાઓ તેમાં સુગંધી દ્રવ્યોનો છંટકાવ કરી વધુ સુગંધીત બનાવે છે. મનુષ્યોમાં શ્રેષ્ઠ રાજા (ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બળદેવ, મહારાજા કે નગરનો રાજા જે પણ શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિ સમવસરણમાં ઉપસ્થિત હોય) તેને ઉપાડે છે. દુંહુભિના ઘોષથી દરેક દિશાઓ પ્રતિધોષિત થાય છે. તેમની પાછળ સ્ત્રીઓ મંગલ ગીતો ગાતા ચાલે છે.

પછી, બલિને પ્રભુની મદક્ષિણા કરાવીને આકાશમાં ઉછાળવામાં આવે છે. અડધા બલિને દેવતાઓ જ આકાશમાં ગ્રહણ કરી લે છે. અડધો ભાગ પૃથ્વી ઉપર પડતાં મહારાજા સ્વીકાર કરે છે. બલિનો પ્રભાવ એવો હોય છે કે, શરીરમાં પૂર્વ (અગાઉ, જુના) કોઇ રોગ-મહારોગ થયા હોય તો તે નાશ પામે છે અને નવા કોઈપણ રોગો છ મહીના સુધીમાં થતાં જ નથી. સિંહાસનથી પ્રભુ ઊભા થઈ સમવસરણના ઉત્તર દ્વારથી બહાર નીકળે છે. તેમની સાથે ઇન્દ્ર મહારાજા પણ ચાલે છે.

સમવસરણમાં પ્રથમ દેશના તીર્થકર પરમાત્મા આપે છે. બીજી દેશના ગણાધર ભગવંત આપે છે અને દિવસની અંતિમ દેશના તીર્થકર પરમાત્મા જ આપે છે. તીર્થકર પરમાત્માની ઉપસ્થિતિમાં તીર્થના અધિષ્ઠાયક દેવ અને અધિષ્ઠાયિકા દેવીની, દેવો દ્વારા નિયુક્તિ થાય છે. હવે તીર્થ અને જિનશાસનની રક્ષાની જવાબદારી તેમના શિરે હોય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૫૧

મનુષ્ય જીવ - ૭૬ : મોક્ષ કલ્યાણક - ૧ :

તીર્થકર પરમાત્મા પોતાના અંત સમયને જાણો છે. પ્રભુ બાદર કાયયોગમાં રહી, બાદર મનયોગ અને બાદર વચનયોગને રૂધી (રોકી) લે છે. પછી સૂક્ષ્મ કાયયોગનો આશ્રય લઈ બાદર કાયયોગ, સૂક્ષ્મ મનયોગ અને સૂક્ષ્મ વચનયોગને રોકી લે છે. છેવટે સૂક્ષ્મ કાયયોગનો પણ અસ્ત કરીને સૂક્ષ્મક્રિય શુક્લધ્યાનના ગ્રીજા પાયાના અંત પ્રત્યે પ્રાપ્ત થાય છે. તે પછી ઉચ્છિન્નક્રિય શુક્લધ્યાનનો ચોથો પાયો જેના પાંચ હસ્વાક્ષરના ઉચ્ચાર જેટલો જ સમય છે તેનો આશ્રય લે છે. પછી કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, સર્વે દુઃખોથી રહિત, આઠ કર્મ (ચાર ધાતિ કર્મ અને ચાર અધાતિ કર્મ)નો ક્ષય કરી અનંત વીર્ય, અનંત સુખ અને અનંત ઋષિવંત પ્રભુ, બંધન રહિત થઈ ઉર્ધ્વગતિએ માત્ર ૧ સમયમાં સિદ્ધશીલાએ લોકના અંતે શાશ્વત સુખને પ્રાપ્ત થાય છે.

તેમની સાથે રહેનાર શ્રમણો (સાધુ ભગવંતો) અનશનન્ત લે છે. ક્ષપકશ્રેષ્ઠીમાં આવી તેમને પણ કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. પ્રભુની જેમ મન, વચન અને કાયાને રોકી પરમપદને પ્રાપ્ત થાય છે. પ્રભુના નિર્વાણ કલ્યાણક સમયે નરકના જીવોને ક્ષણિક શાતાની પ્રાપ્તિ થાય છે. ઇન્ડ્રોના આસન કંપાયમાન થાય છે. સર્વે દેવલોકથી દેવી-દેવતાઓનું તિરછાલોકમાં (દેવોનું આગમન પ્રભુના જન્મ કલ્યાણકની જેમ વિધિવત અને વિસ્તારપૂર્વક સમજવું) પ્રભુના નિર્વાણ સ્થળે પધારે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૫૨

મનુષ્ય જીવ - ૭૭ : મોક્ષ કલ્યાણક - ૨:

ઇન્દ્ર મહારાજ તત્કાળ પ્રભુના અગ્નિસંસ્કાર માટે દ્રવ્યો લાવવા આભિયોગિક (સેવક) દેવતાને આદેશ આપે છે. દેવતાઓ નંદનવનમાંથી ગોશીર્ષ ચંદનના લાકડાઓ લઈ આવે છે. ગોશીર્ષ ચંદનના લાકડાને પૂર્વ દિશામાં પ્રભુના દેહ માટે ગોળાકાર ચિતા રચે છે. તેમની સાથે અનસન પામેલા મહાત્મા સાધુઓ માટે દક્ષિણ દિશામાં ત્રિકોણાકાર ચિતા રચે છે અને બીજા સાધુઓ માટે પશ્ચિમ દિશામાં ગ્રીજા ચોરસ ચિતા રચે છે.

દેવતાઓ પાસેથી ક્ષીરસમુદ્રનું પાણી મંગાવે છે. ક્ષીરસમુદ્રના પાણીથી પ્રભુના શરીરને સ્નાન કરાવે છે. ગોશીર્ષ ચંદનના રસથી વિલેપન કરે છે. સફેદ વર્ઝના દેવદૂષ્ય પરમેશ્વરના શરીરને ઢાંકે છે. દિવ્ય માણોકના આભૂષણોથી પરમેશ્વરને વિભૂષિત કરે છે.

ઉપસ્થિત દેવતાઓ ઇન્દ્ર મહારાજની જેમ ઉપરોક્ત કિયા બીજા નિર્વાણ પામેલ મહર્ષિ અને સાધુ ભગવંતોના દેહને કરે છે. દેવતાઓ દ્વારા હજાર પુરુષો દ્વારા ઉપાડી શકાય તેવી ત્રણ શિબિકા (પાલખી) તૈયાર કરવામાં આવે છે.

ઇન્દ્ર મહારાજ પ્રભુના શરીરને મસ્તકે ઉપાડી શિબિકામાં બિરાજમાન કરે છે. તે જ પ્રમાણો બીજા દેવતાઓ મહર્ષિઓ અને સાધુ ભગવંતોના શરીરને શિબિકામાં બિરાજમાન કરાવે છે. ઇન્દ્ર મહારાજ પ્રભુની શિબિકા પોતે જ ઉપાડે છે અને ઉપસ્થિત દેવતાઓ બીજા બે શિબિકાઓ ઇન્દ્ર મહારાજની જેમ ઉપાડે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૫૩

મનુષ્ય જીવ - ૭૮ : મોક્ષ કલ્યાણક - ૩:

દેવો શિબિકા લઇ આગળ વધે છે ત્યારે ઉપસ્થિત દેવીઓ તાલબદ્ધ રાસ અને મહુર સ્વરથી ગાય છે. દેવતાઓ ધૂપેડા લઇ શિબિકાની આગળ ચાલે છે. દેવતાઓ શિબિકા ઉપર સુગંધીત પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરતાં રહે છે. દેવદૂષ્ય વસ્ત્રોના તોરણ બનાવતા આગળ વધે છે. દેવતાઓ શોકમગન થાય છે અને કરુણાસ્વરે પોકારે છે: 'હવે અમને ધર્મનો માર્ગ કોણ અપાવશે? અમારો ધર્મસંશય કોણ દૂર કરશે?' વાજિંગોના નાદ સાથે દેવતાઓ શિબિકાઓને ચિતા પાસે લઇ આવે છે.

પ્રભુના દેહને ઇન્દ્ર મહારાજ પૂર્વ દિશાએ ગોળ ચિતામાં મૂકે છે. મહર્ષિ મહાત્માના દેહને દક્ષિણ દિશાની ચિતામાં મૂકે છે. સાધુ ભગવંતોના દેહને પશ્ચિમ દિશાની ચિતામાં મૂકે છે. અજિનફુમાર દેવતાઓએ તે ચિતામાં અજિન પ્રગટ કરે છે. વાયુફુમાર દેવતાઓ વાયુ રચે છે. એટલે ચારે તરફ અજિન પ્રગટવા લાગે છે. દેવતાઓ ચિતામાં કપૂર અને ઘડાઓ ભરીને ધી નાખવા લાગે છે.

હાડકાઓ સિવાય શરીરના બાકીના તત્વો બળીને ભસ્મ થાય ત્યારે મેઘફુમાર દેવતાઓ ક્ષીરસમુક્રના જળથી ચિતા અજિનને શાંત કરે છે. સૌધર્મેન્દ્ર, દેવલોકમાં પોતાના વિમાનમાં પ્રતિમાની જેમ પૂજા કરવા માટે પ્રભુની ઉપરથી જમણી દાઢ ગ્રહણ (સ્વીકાર) કરે છે. ઇશાનેન્દ્ર (બીજા વૈમાનિક દેવલોકના ઇન્દ્ર) પ્રભુની ઉપરથી ડાબી દાઢનો સ્વીકાર કરે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૫૪

મનુષ્ય જીવ - ૭૮ : મોક્ષ કલ્યાણક - ૪:

બંતર દેવલોકના ઇન્દ્ર ચમરેન્દ્ર મહારાજા નીચેથી જમણી બાજુની દાઢ સ્વીકાર કરે છે. બંતર દેવલોકના ઇન્દ્ર બલીન્ડ નીચેથી ડાબી બાજુની દાઢનો સ્વીકાર કરે છે. બીજા ઇન્દ્રોએ પ્રભુના બાકીના દાંતનો સ્વીકાર કરે છે. અન્ય દેવતાઓ પ્રભુના અન્ય હાડકાંગોનો સ્વીકાર કરે છે.

પ્રભુની ચિતા સ્થાને રત્નની ત્રણ દેરીઓ (પ્રભુ, મહર્ષિ મહાત્મા અને સાધુ ભગવંત) બનાવે છે. ઇ૪-ઇન્દ્ર મહારાજાઓ સહ પરિવાર દેવી-દેવતાઓ સાથે પ્રભુના જન્મ કલ્યાણકની જેમ નંદીશ્વર દ્વીપે અધ્યાત્મિક મહોત્સવ અહૃતી તપ સાથે સંપન્ન કરી પોતાને દેવલોકમાં પરત આવે છે.

ઇન્દ્ર મહારાજ પોતાના વિમાન (વૈમાનિક દેવલોક) અને ભવન (ભવનપતિ અને બંતર દેવલોક)માં સુધર્મા સભાની અંદર માણસવક સ્તંભ ઉપર વજભય ગોળ ડાબલામાં પ્રભુની દાઢ, દાંતને આરોપણ કરી પ્રતિદિન તેની પૂજા કરે છે. પ્રભુની દાઢ, દાંત અને અસ્થિ (હાડકાં)ના કારણે તેમનું સદાય વિજય મંગળ થવા લાગે છે.

વિશેષ : પ્રશ્ન થતો હશે કે ત્રણ ચિતાઓ શું કામ ? પ્રભુ અંત સમયે નિર્વાણ થવાના સ્થળે પદ્ધારે છે. તપ (છટ્ઠ, અહૃત કે માસ ક્ષમણા) તો તેમના અવિરત ચાલુ જ હોય છે. તેમની સાથે તેમની સાથે વિચરતાં પદવીધારી મહાત્મા (ગણધર ભગવંત, કેવળજ્ઞાની, મન:પર્યવજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, મતિજ્ઞાની, શુતજ્ઞાની, ૧૪ પૂર્વી, ૧૦ પૂર્વી, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય) તેમજ સાધુ ભગવંતો તેમની સાથે વિચરતાં જ હોય છે. દા. ત. શ્રી આદેશ્વર ભગવાન, પદવીધારી મહર્ષિઓ અને મુનિ ભગવંતો સહિત એક સમયે ૧૦૮ જ્ઞાન નિર્વાણ પામ્યા. કચારેક એવું પણ બને કે, શ્રી મહાવીરસ્વામી ભગવાનની જેમ એકલા જ નિર્વાણ પામે !

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૫૫

મનુષ્ય જીવ - ૮૦ : શાશ્વત તીર્થ-૧ :

શાશ્વત તીર્થ એટલે શાશ્વત = કાયમી સ્વરૂપે અને તીર્થ એટલે જ્યાં-જ્યાં પ્રભુના પાંચ કલ્યાણકો થાય તે ભૂમિ તીર્થક્ષેત્ર કહેવાય. જ્યાં-જ્યાં નૂતન જિન પ્રતિમા ૧૦૦ વર્ષ પૂર્ણ કરે તો તે પ્રતિમાં થકી જિનાલય તીર્થ કહેવાય. ક્યાંક નૂતન જિનાલય નિર્માણ કરવામાં આવે અને જિન પ્રતિમા ૧૦૦ વર્ષ કે તેથી પ્રાચીન પ્રતિમા બિરાજમાન કરવાવામાં આવે તો તે જિનાલય તીર્થ કહેવાય. ૪૫ લાખ યોજન પ્રમાણ અઢીદીપમાં આવેલ એક સમાન શાશ્વત તીર્થ.

ગ્રાણ રાજલોકમાં શાશ્વત તીર્થ ૫૧૦ છે. ૧) માગધ તીર્થ ૨) વરદામ તીર્થ અને ૩) પ્રભાસ તીર્થ આ જ આર્થ ભૂમિ હોય છે જ્યાં હંમેશા જિનેશ્વર દેવોના પાંચ કલ્યાણકો (ઘ્રણન, જન્મ, દીક્ષા, કેવળજ્ઞાન અને મોક્ષ) અચૂક થાય છે.

જંબુદ્વીપે મેરુપર્વતથી દક્ષિણમાં ભરતક્ષેત્ર માં ૧) માગધ ૨) વરદામ અને ૩) પ્રભાસ આવેલ છે. તે જ પ્રમાણો મેરુપર્વતથી ઉત્તરમાં ઐરાવતક્ષેત્ર માં ૧) માગધ ૨) વરદામ અને ૩) પ્રભાસ આવેલ છે. જંબુદ્વીપે મેરુપર્વતથી પૂર્વમાં પૂર્વ મહાવિદેહક્ષેત્ર માં ૧૬ વિજય છે. દરેક વિજયમાં ૧) માગધ ૨) વરદામ અને ૩) પ્રભાસ આવેલ છે. એ જ પ્રમાણો જંબુદ્વીપે મેરુપર્વતથી પશ્ચિમમાં પશ્ચિમ મહાવિદેહક્ષેત્ર માં ૧૬ વિજય છે. દરેક વિજયમાં ૧) માગધ ૨) વરદામ અને ૩) પ્રભાસ આવેલ છે.

જંબુદ્વીપમાં કુલ મળી ૧૦૨ શાશ્વત તીર્થ છે. (ભરતક્ષેત્રમાં $(1 \times 3 = 3)$, ઐરાવતક્ષેત્રમાં $(1 \times 3 = 3)$, પૂર્વ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં $(16 \times 3 = 48)$ અને પશ્ચિમ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં $(16 \times 3 = 48)$ એટલે તીર્થ ક્ષેત્ર $3 + 3 + 48 + 48 = 102$ છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૫૬

મનુષ્ય જીવ - ૮૧ : શાશ્વત તીર્થ-૨:

જંબુદ્વીપમાં કુલ ૧૦૨ તીર્થ ક્ષેત્ર થાય છે. ધાતકીખંડ માં બે ભરતક્ષેત્ર અને એરાવતક્ષેત્ર અને બે પૂર્વ મહાવિદેહક્ષેત્ર અને બે પશ્ચિમ મહાવિદેહક્ષેત્ર હોય છે. એટલે ધાતકીખંડમાં ૨૦૪ તીર્થ ક્ષેત્ર થાય છે (૨ X ૧૦૨ તીર્થ ક્ષેત્ર - જંબુદ્વીપ પ્રમાણે ગણતરી લેવી).

અર્ધ પુષ્કરદ્વીપ માં બે ભરતક્ષેત્ર અને એરાવતક્ષેત્ર અને બે પશ્ચિમ મહાવિદેહક્ષેત્ર હોય છે. એટલે અર્ધ પુષ્કરદ્વીપમાં ૨૦૪ તીર્થ ક્ષેત્ર થાય છે (૨ X ૧૦૨ તીર્થ ક્ષેત્ર - જંબુદ્વીપ પ્રમાણે ગણતરી લેવી).

જૈન વિજ્ઞાન-૭૬, ૭૭, ૭૮, ૭૯, ૮૦ માં વિસારથી ચિત્રો સાથે ૫-ભરતક્ષેત્ર, ૫-એરાવતક્ષેત્ર અને ૫-મહાવિદેહક્ષેત્ર (પૂર્વ અ પશ્ચિમ) સમજાવેલ છે.

એકદરે અઢીદ્વીપના મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં કુલ ૫૧૦ તીર્થક્ષેત્ર હોય છે. જંબુદ્વીપમાં ૧૦૨ તીર્થ ક્ષેત્ર + ધાતકીખંડમાં ૨૦૪ તીર્થ ક્ષેત્ર + અર્ધ પુષ્કરદ્વીપમાં ૨૦૪ તીર્થ ક્ષેત્ર શાશ્વત હોય છે.

આપને એમ પ્રશ્ન થતો હશે કે શત્રુંજય તીર્થ અને ગીરનાર તીર્થ શાશ્વત છે તો તેનો ઉલ્લેખ કેમ નહીં? હા ! શાશ્વત તીર્થ છે. પરંતુ, જંબુદ્વીપના એરાવતક્ષેત્રમાં, મહાવિદેહક્ષેત્રમાં તેમજ સંપૂર્ણ ધાતકીખંડમાં અને સંપૂર્ણ અર્ધ પુષ્કરદ્વીપમાં નથી.

આપને જિજ્ઞાસા થતી હશે કે, જિનેશ્વર દેવના પંચ કલ્યાણકે વારે-વારે મેરુપર્વત, નંદીશ્વર દ્વીપ, અંજનગિરિ, દધિમુખ પર્વત, રતિકર પર્વત, ક્ષીરસમુદ્ર, નંદનવન, સૌમનસવન, પંડકવન વગેરેનો ઉલ્લેખ થાય છે. તો તે ભૂમિ, પર્વત અને તે ક્ષેત્ર ક્યાં હશે ?

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૫૭

મનુષ્ય જીવ - ૮૨ : નંદીશ્વર દ્વીપ-૧:

જિનેશ્વર દેવના કુલ પાંચ કલ્યાણક થાય છે. અવન કલ્યાણક, જન્મ કલ્યાણક, દીક્ષા કલ્યાણક, કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક અને મોક્ષ કલ્યાણક. તેમાં દેવલોક (વૈમાનિક, જ્યોતિષ્ક, ભવનપત્ર, બંતર અને વાણિયંતર)થી ૬૪ ઇન્દ્રો સહપરિવાર દેવી-દેવતાઓ સાથે જિનેશ્વર દેવના ૪-કલ્યાણકો ઉજવવા તિરછાલોક (પૃથ્વી) ઉપર આવે છે. (અવન કલ્યાણકે તિરછાલોકમાં આવતા નથી.) તેમજ નિયમિત દર વર્ષે કારતક, ફાગણ અને અષાઢ મહીનાના અંતે અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ પોતાના આત્મ કલ્યાણની ભાવના હેતુએ તિરછાલોકે પદ્ધારે છે.

અષ્ટાન્ધિકા એટલે અષ્ટ - આઈ અને આન્ધિકા - દિવસ. ૮ દિવસ જિનેશ્વર દેવની ભક્તિ ૮ મહિન (૩-કલાક), સતત દિવસ અને રાત સમગ્ર દેવતાઓ અષ્ટપ્રકારી પૂજા અને અહૃદાચત્પ સાથે સંપર્ન કરી સ્વ સ્થાને પરત જાય છે.

દેવતાઓ જ્યાં મનુષ્યની અવરજનર ન હોય ત્યાં મલ્લુ ભક્તિ કરવા છઢે. તેવું ક્ષેત્ર નંદીશ્વર દ્વીપ છે. ત્યાં કુલ ૫૨ (બાવન) વિજ્ઞાન શાશ્વત જિનાલયો છે. તેમાં ૪ શાશ્વતી જિન પ્રતિમાઓ ઋષભાનન, ચંદ્રાનન, વારિષેણ અને વર્ધમાન ચૌમુખજી પ્રતિમાજી બિરાજમાન છે. જેમ જંબુદ્વીપ ૧ લાખ યોજન પ્રમાણ લંબાઈ અને પહોળાઈ સમ પ્રમાણ છે. તેમાં ભરતક્ષેત્ર, ઐરાવતક્ષેત્ર અને મહાવિદેહ ક્ષેત્ર (પૂર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર અને પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર)નો સમાવેશ થાય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૫૮

મનુષ્ય જીવ - ૮૩ : નંદીશર દ્વીપ-૨:

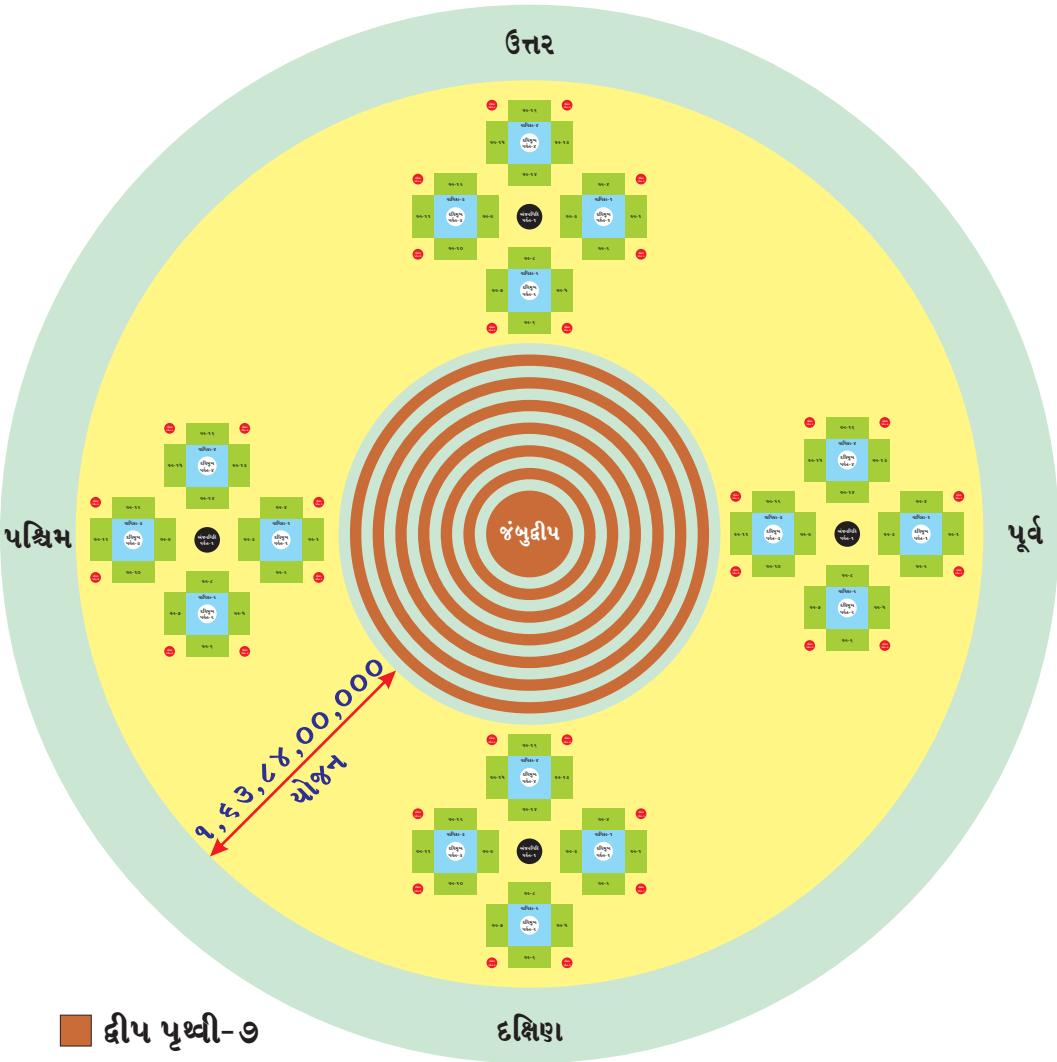
તિરછાલોકમાં જંબુદ્વીપ, ધાતકીખંડ અને અડધા પુષ્કરવર દ્વીપ સુધી જ મનુષ્યના જન્મ અને ભરણ થાય છે. આ પ્રમાણે પ્રથમ દ્વીપ પછી સમુદ્ર હોય છે આજ કુમ સતત દ્વીપો અને સમુદ્રોના હોય છે. ૧) જંબુદ્વીપ ૨) લવણસમુદ્ર ૩) ધાતકીખંડ ૪) કાલોદધિસમુદ્ર ૫) પુષ્કરવરદ્વીપ ૬) પુષ્કરવરસમુદ્ર ૭) વારુણીવરદ્વીપ ૮) વારુણીવરસમુદ્ર ૯) ક્ષીરવરદ્વીપ ૧૦) ક્ષીરવરસમુદ્ર ૧૧) ઘૂતવરદ્વીપ ૧૨) ઘૂતવરસમુદ્ર ૧૩) ઇક્ષુવરદ્વીપ ૧૪) ઇક્ષુવરસમુદ્ર ૧૫) નંદીશરદ્વીપ. આમ ૭ દ્વીપ અને ૭ સમુદ્ર પછી આઠમો દ્વીપ નંદીશર દ્વીપ આવે છે.

જેમ જંબુદ્વીપ ૧ લાખ યોજન પ્રમાણા લાંબા અને પહોળા વિસ્તારમાં છે. તે જ પ્રમાણે નંદીશર દ્વીપ ૧,૬૩,૮૪,૦૦,૦૦૦ યોજન (૧૬,૩૮૪ લાખ યોજન) વલય (બંગડી) આકારે એક દિશાએ (બન્ને બાજુ સમુદ્રથી ધેરાયેલો હોય છે.) ગણતરીએ હોય છે. એટલે ચારેય દિશાએ ૧૬,૩૮૪ લાખ યોજન પ્રમાણા વિસ્તાર હોય છે.

નંદીશર દ્વીપમાં મનુષ્યોના જન્મ-ભરણ થતાં નથી તેમજ કોઇપણ દૈવી શક્તિથી પણ મનુષ્યો ત્યાં જઈ શકતાં નથી. એકમાત્ર દેવી-દેવતાઓ જ આવાગમન કરે છે. નંદીશર દ્વીપની પૂર્વ દિશામાં અંજનાંજિ પર્વત નંદીશર દ્વીપની પહોળાઇના વચ્ચે આવે છે. સમતલભૂમિથી ૮૪,૦૦૦ યોજન ઉંચાઈ અને ૧૦૦૦ યોજન પૃથ્વીની અંદર હોય છે. તેનો વર્ણન શ્યામ (કાજળ, અંજન) જેવો છે અને રત્નમય, નયનરમ્ય છે. નંદીશર દ્વીપના ચિત્રથી આપને સમજાઈ જશે.

નંદીશરદ્વીપ

વલય આકાર ૧,૬૩,૮૪,૦૦,૦૦૦ લાખ યોજન

█ દ્વીપ પૃથ્વી-૭

█ સમુદ્ર-૮

█ નંદીશરદ્વીપ-૧

█ અંજનગિરિ પર્વત-૪ (જિનાલય)

█ વાપિકા (ચોરસ વાવ, ફૂવો)-૧૬

█ દક્ષિણા

█ દધિમૂખ પર્વત-૧૬ (જિનાલય)

█ રતિકર પર્વત-૩૨ (જિનાલય)

█ વન-૬૪

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૫૮

મનુષ્ય જીવ - ૮૪ : નંદીશર દ્વીપ-૩:

અંજનગિરિ પર્વત ગાયની પૂંછડીના આકારે છે. એટલે કે તળીયું વિસ્તારમાં અને શિખર પાતળું ઘટતાં વિસ્તારમાં છે. શિખર ઉપર ચૌમુખજી શાશ્વત જિનપ્રતિમા ધરાવતું શાશ્વત જિનાલય છે. તેમાં અણામોલ રત્નોની ૧૦૮ જિન પ્રતિમાઓ છે. પ્રત્યેક જિન પ્રતિમાજી ૫૦૦ ધનુષ્યની પદ્માસન (બેઠક) આકારે છે.

અંજનગિરિ પર્વતની ચારેય દિશામાં (પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ અને ઉત્તર દિશા) પુષ્કરિણી (ચોરસ વાવ, ચોરસ કુવો) છે. એટલે દરેક દિશાએ એકેક વાવડી છે. વાવડીમાં નિર્મલ (ચોખ્યું) પાણીથી પરિપૂર્ણ છે (તેમાં બે ઇન્દ્રિય થી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ જીવો જ ઉત્પન્ન થતાં જ નથી). વાવડી એ લાખ યોજન લંબાઈ અને ૧ લાખ યોજન પહોળાઈના વિસ્તારમાં (જંબુદ્વીપ જેટલી છે) છે.

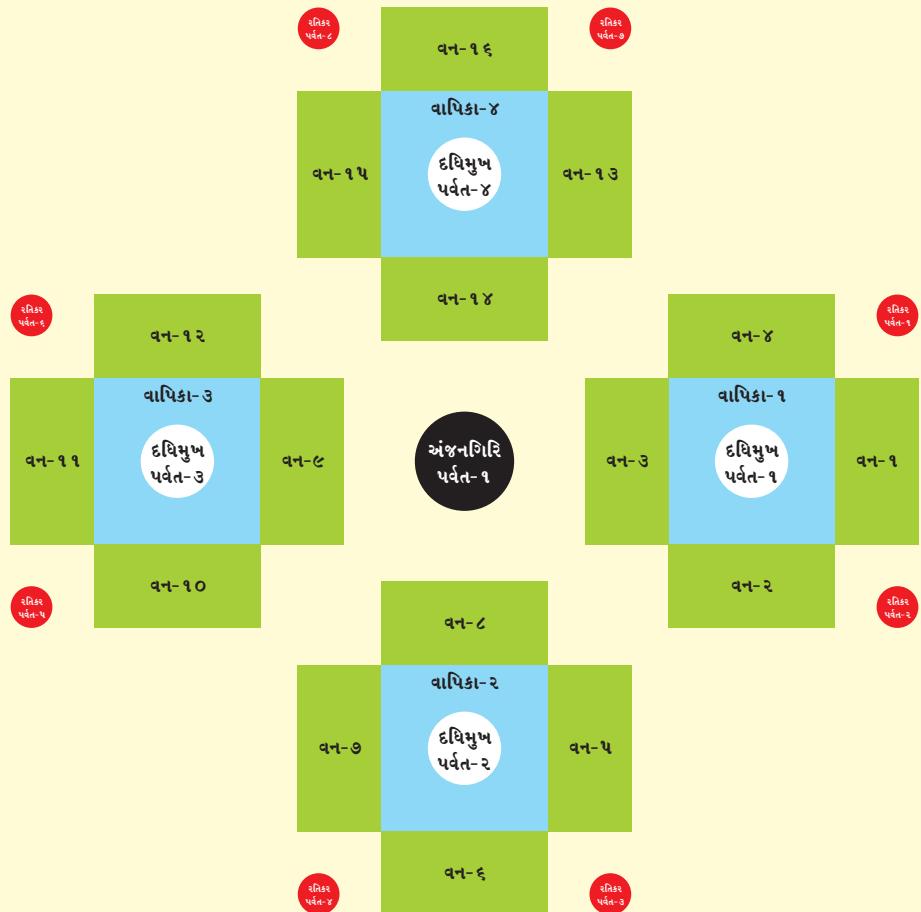
વાવડીની વચ્ચે ૬૪ હજાર યોજન ઊંચાઈ ધરાવતો દધિમુખ પર્વત છે. દધિ એટલે દહીં, સફેદ વર્ણનો પર્વત છે. તે ઢોલ આકારે નીચેથી ઉપર સુધી સમ વિસ્તારમાં છે. તેના શિખર ઉપર ચૌમુખજી શાશ્વત જિનપ્રતિમા ધરાવતું શાશ્વત જિનાલય છે. તેમાં મહામૂલ્ય, અણામોલ રત્નોની ૧૦૮ જિન પ્રતિમાઓ છે. પ્રત્યેક જિન પ્રતિમાજી ૫૦૦ ધનુષ્યની પદ્માસન (બેઠક) આકારે છે.

વાવડીની ચારેય દિશામાં (પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ અને ઉત્તર દિશામાં) લંબચોરસ વન છે. પ્રત્યેક દિશામાં એકેક વન હોય છે. ૧ લાખ યોજન લંબાઈ અને ૫૦ હજાર યોજન પહોળાઈના નયનરમ્ય વન હોય છે. ચિત્રોથી સમજ લેવું.

નંદીશરક્તીપ

પૂર્વ દિશા :

શાશ્વત જિનાલયની રચના

■ નંદીશરક્તીપ

■ અંજનગિરિ પર્વત- ૧ (જિનાલય)

■ વાપિકા (થોરસ વાવ, કુવો)-૪

■ દધમૂખ પર્વત-૪ (જિનાલય)

■ રતિકર પર્વત-૮ (જિનાલય)

■ Vn-16

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૬૦

મનુષ્ય જીવ - ૮૫ : નંદીશર દ્વીપ-૪:

નંદીશર દ્વીપના પૂર્વ દિશાએ, અંજનગિરિના પૂર્વ દિશાએ, દધિમુખ પર્વતની પૂર્વ દિશાએ આવેલ વનની ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશાએ એટલે કે દધિમુખ પર્વતના છશાન ખૂણામાં ૧ રતિકર પર્વત અને અજિન ખૂણામાં ૧ રતિકર પર્વત આવેલ છે. રતિકર પર્વત ૧૦૦૦ યોજન ઊંચાઈ વાળો, સમતલભૂમિથી ૨૫૦ યોજન ઊંડાણમાં અને ખંજરીના આકારે નીચેથી ઉપર સમ વિસ્તારમાં આવેલ છે. તેનો વર્ણ તપાવેલા સોના જેવો લાલ રંગનો અને નયનરમ્ય છે.

રતિકર પર્વતના શિખર ઉપર ચૌમુખજી શાશ્વત જિનપ્રતિમા ધરાવતું શાશ્વત જિનાલય છે. તેમાં મહામૂલ્ય, અણમોલ રત્નોની ૧૦૮ જિન પ્રતિમાઓ છે. પ્રત્યેક જિન પ્રતિમાજી ૫૦૦ ધનુષ્યની પદ્માસન (બેઠક) આકારે છે.

નંદીશર દ્વીપના પૂર્વ દિશાએ અંજનગિરિના દક્ષિણ દિશાએ દધિમુખ પર્વતની દક્ષિણ દિશાએ આવેલ વનની પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાએ એટલે કે દધિમુખ પર્વતના અજિન ખૂણામાં ૧ રતિકર પર્વત અને નૈऋત્ય ખૂણામાં ૧ રતિકર પર્વત આવેલ છે. રતિકર પર્વત ૧૦૦૦ યોજન ઊંચાઈ વાળો, સમતલભૂમિથી ૨૫૦ યોજન ઊંડાણમાં અને ખંજરીના આકારે નીચેથી ઉપર સમ વિસ્તારમાં આવેલ છે. તેનો વર્ણ તપાવેલા સોના જેવો લાલ રંગનો અને નયનરમ્ય છે.

રતિકર પર્વતના શિખર ઉપર ચૌમુખજી શાશ્વત જિનપ્રતિમા ધરાવતું શાશ્વત જિનાલય છે. તેમાં મહામૂલ્ય, અણમોલ રત્નોની ૧૦૮ જિન પ્રતિમાઓ છે. પ્રત્યેક જિન પ્રતિમાજી ૫૦૦ ધનુષ્યની પદ્માસન (બેઠક) આકારે છે.

વિશેષ નોંધ:

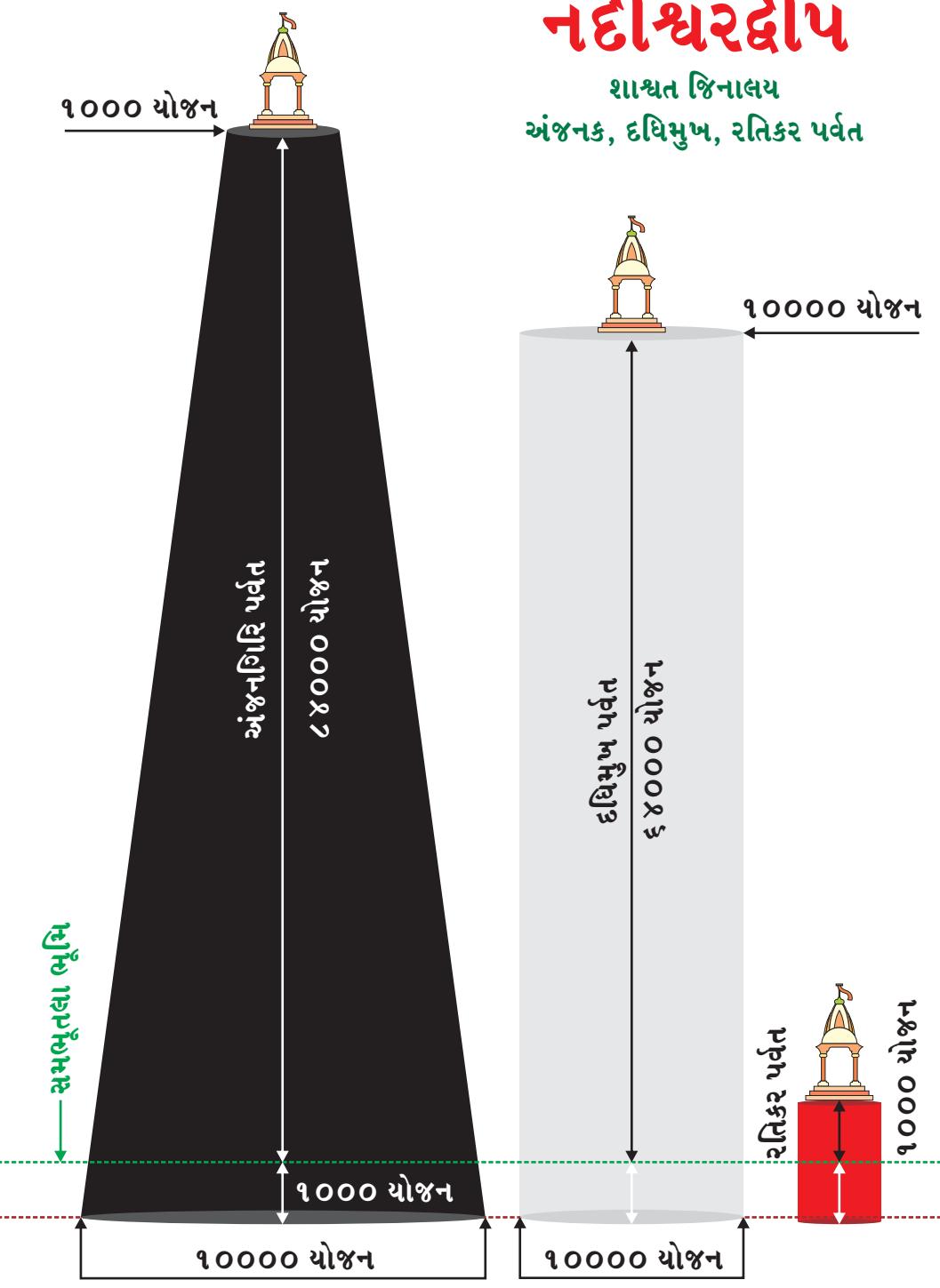
- ૧) દિગ્ભર સંપ્રદાય ૫૨ જિનાલયને માન્યતા આપે છે. (૪-અંજનગિરિ, ૧૬-દધિમુખ પર્વત, ૩૨-રતિકર પર્વત = કુલ ૫૨ શાશ્વત જિનાલય)
- ૨) શ્વેતાંબર સંપ્રદાય ૨૦ જિનાલયને માન્યતા આપે છે. (૪-અંજનગિરિ, ૧૬-

દવિમુખ પર્વત = ૨૦ શાશ્વત જિનાલય) નંદીશ્વર દ્વીપમાં વિદ્ધિશાંકે (ઇશાન, અગ્નિ, નૈઘાત્ય અને વાયવ્ય ખૂણો) કુલ ૪ રત્નિકર પર્વત છે. રત્નિકર પર્વત ઉપર જિનાલયનો ઉલ્લેખ નથી.

વાચકે પોતપોતાની સમાચારી પ્રમાણો આદરપૂર્વક સ્વીકાર કરવો. વિષય કેવળીગમ્ય છે. આપણો માત્ર નંદીશ્વર દ્વીપનો ભૂગોળ અને શાશ્વત જિનાલયને જ સમજુંએ...

નંદીશ્વરદ્વાપ

શાશ્વત જિનાલય
અંજનક, દધિમુખ, રત્નિકર પર્વત

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૬૧

મનુષ્ય જીવ - ૮૬ : નંદીશર દ્વીપ-૫:

નંદીશર દ્વીપના પૂર્વ દિશાએ અંજનગિરિના પશ્ચિમ દિશાએ દધિમુખ પર્વતની પશ્ચિમ દિશાએ આવેલ વનની ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશાએ એટલે કે દધિમુખ પર્વતના વાયવ્ય ખૂણામાં ૧ રતિકર પર્વત અને નૈऋત્ય ખૂણામાં ૧ રતિકર પર્વત આવેલ છે. રતિકર પર્વત ૧૦૦૦ યોજન ઊંચાઈ વાળો, ૨૫૦ યોજન સમતલભૂમિથી ઊંડાણામાં અને બંજરીના આકારે નીચેથી ઉપર સમ વિસ્તારમાં આવેલ છે. તેનો વર્ણ તપાવેલા સોના જેવો લાલ રંગનો અને નયનરમ્ય છે.

રતિકર પર્વતના શિખર ઉપર ચૌમુખજી શાશ્વત જિનપ્રતિમા ધરાવતું શાશ્વત જિનાલય છે. તેમાં મહામૂલ્ય, અણમોલ રત્નોની ૧૦૮ જિન પ્રતિમાઓ છે. પ્રત્યેક જિન પ્રતિમાજી ૫૦૦ ધનુષ્ણની પદ્માસન (બેઠક) આકારે છે.

નંદીશર દ્વીપના પૂર્વ દિશાએ, અંજનગિરિના ઉત્તર દિશાએ દધિમુખ પર્વતની ઉત્તર દિશાએ આવેલ વનની પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાએ એટલે કે દધિમુખ પર્વતના ઇશાન ખૂણામાં ૧ રતિકર પર્વત અને વાયવ્ય ખૂણામાં ૧ રતિકર પર્વત આવેલ છે. રતિકર પર્વત ૧૦૦૦ યોજન ઊંચાઈ વાળો, ૨૫૦ યોજન ઊંડાણામાં અને બંજરીના આકારે નીચેથી ઉપર સમ વિસ્તારમાં આવેલ છે. તેનો વર્ણ તપાવેલા સોના જેવો લાલ રંગનો અને નયનરમ્ય છે.

રતિકર પર્વતના શિખર ઉપર ચૌમુખજી શાશ્વત જિનપ્રતિમા ધરાવતું શાશ્વત જિનાલય છે. તેમાં મહામૂલ્ય, અણમોલ રત્નોની ૧૦૮ જિન પ્રતિમાઓ છે. પ્રત્યેક જિન પ્રતિમાજી ૫૦૦ ધનુષ્ણની પદ્માસન (બેઠક) આકારે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૬૨

મનુષ્ય જીવ - ૮૭ : નંદીશર દ્વીપ-૬ :

નંદીશર દ્વીપની પૂર્વ દિશાએ આવેલ અંજનગિરિ પર્વતને કેન્દ્રમાં રાખી કુલ ૧૩ શાશ્વત જિનાલય (૧ અંજનગિરિ પર્વત + ૪ દધિમુખ પર્વત + ૮ રતિકર પર્વત = ૧૩ પર્વતે પ્રત્યેક ૧ શાશ્વત જિનાલય) આવેલ છે.

આ જ પ્રમાણે નંદીશર દ્વીપની દક્ષિણ દિશાએ અંજનગિરિ પર્વત આવેલ છે. ૧-અંજનગિરિ કેન્દ્રમાં, ચારેય દિશાએ કુલ ૪ પુષ્કરિણી (વાવડી), ૪-દધિમુખ પર્વત, ૧૬-વન, ૮-રતિકર પર્વત આવેલ છે. સર્વનું માપ ઊંચાઈ, લંબાઈ, ક્ષેત્રફળ, વર્ણ તે જ પ્રમાણે અને શાશ્વત જિનાલય કુલ ૧૩ થાય છે. તે જ પ્રમાણે પદ્ધતિમ દિશામાં અને ઉત્તર દિશામાં અંજનગિરિ પર્વત વગેરે પૂર્વ દિશાની જેમ સમજ લેવું.

એકદરે નંદીશર દ્વીપની ચારેય દિશાઓ મળી ૪-અંજનગિરિ પર્વત, ૧૬-વાવડીઓ, ૧૬-દધિમુખ પર્વત, ૩૨-રતિકર પર્વત, ૬૪-વનોનો સમાવેશ થાય છે. કુલ ૫૨ શિખરે પર શાશ્વત જિનાલય આવેલ છે. વનમાં દેવી-દેવતાઓ કીડા કરવા અને મનોરંજન માટે અહીં આવે છે. જેમ આપણે બાગ-બગીચાઓનો ઉપયોગ કરીએ છીએ તે જ પ્રમાણે દેવી-દેવતાઓ માટેના નયનરથ્ય વન-ઉપવન રહેલ છે. દેવી-દેવતાઓ માટે આનંદરૂપ હોવાથી આ દ્વીપને નંદીશર દ્વીપ કહેવાય છે. ત્યાં સદાય અસંખ્ય સૂર્યનો પ્રકાશ અને અસંખ્ય ચંદ્રનો પ્રકાશ સ્થિર અવસ્થામાં હોય છે. (અહીં જંબુદ્વીપની જેમ સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારા મેરુપર્વતને પ્રદક્ષિણા દેતા નથી) એટલે કે, દિવસ-રાત થતાં નથી. દિવસ-રાત માત્ર અઢીદ્વીપમાં જ થાય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૬૩

મનુષ્ય જીવ - ૮૮ : નંદીશ્વર દ્વીપ-૭ - અંજનગિરિ

નંદીશ્વર દ્વીપમાં કુલ ચાર અંજનગિરિ પર્વત છે. (૧) પૂર્વી અંજનક પર્વત (૨) દક્ષિણી અંજનક પર્વત (૩) પશ્ચિમી અંજનક પર્વત (૪) ઉત્તરી અંજનક પર્વત.

સમતલભૂમિથી દરેક અંજનગિરિની ઊંચાઈ ૮૪ હજાર યોજન છે. સમતલભૂમિથી નીચે તેનું ઉંડાણ હજાર યોજન છે. સમતલભૂમિએ તેની પહોળાઈ ૧૦ હજાર યોજન છે. પછીકમશઃ ઘટતાં ઘટતાં શિખરે પહોળાઈ ૧ હજાર યોજન રહે છે. સમતલભૂમિથી તેનો ધેરાવો (પરિધિ) ૩૧,૬૨ યોજન છે અને શિખરે તેનો ધેરાવો (પરિધિ) ૩૧,૬૨ યોજન છે. તે મૂળમાં વિસ્તૃત (લાંબુ), મધ્યમાં સંક્ષિપ્ત (ટૂંકું) અને અંતમાં પાતળું ગાયના પૂંછડી આકારવાળું છે.

તે ચારેય પર્વતો નીચેથી ઉપર સુધી અંજન રત્નમય છે. તેની સુંદરતા માટે ૧૬ વિશેષજ્ઞોથી યુક્ત છે.

- ૧) સ્ફટિક સમાન સ્વર્ણ અને પારદર્શી છે.
- ૨) મૃદુ (નરમ) છે.
- ૩) ચમકદાર છે.
- ૪) એકદમ ઘસેલા હોય તેવા લીસા છે.
- ૫) સાવરણીથી સાફ કરેલ હોય તેવા દેખાય છે.
- ૬) ૨૪ (રજકણો) રહિત છે.
- ૭) નિર્મલ છે.
- ૮) નિષ્ઠંક છે.
- ૯) નિર્જંટક (કાંટા વગરના) છાયાવાળા છે.
- ૧૦) પ્રભાયુક્ત છે, પ્રભા એટલે કિરણો.
- ૧૧) શોભાયુક્ત છે.
- ૧૨) ઉદ્ઘોત (પ્રકાશ, જ્યોતિ) સહિત છે.
- ૧૩) મનને પ્રસન્ન કરનારા છે.

- ૧૪) દર્શનીય છે.
- ૧૫) સુંદર અને રમણીય છે.
- ૧૬) વારંવાર જોવાલાયક છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૬૪

મનુષ્ય જીવ - ૮૮ : નંદીશર દ્વીપ-૮ : પુષ્કરિણી અને વનખંડ પુષ્કરિણી:

પૂર્વ દિશાએ આવેલ અંજનક પર્વત (અંજનગિરિ)ની ચારે દિશામાં ૪ નંદા પુષ્કરિણીઓ (ચોરસ વાપિકા, કૂવા) છે. ૧) નંદોત્તરા ૨) નંદા ૩) આનંદા અને ૪) નંદિવર્ધના.

દક્ષિણ દિશાએ આવેલ અંજનક પર્વત (અંજનગિરિ)ની ચારે દિશામાં ૪ નંદા પુષ્કરિણીઓ (ચોરસ વાપિકા, કૂવા) છે. ૧) ભદ્રા ૨) વિશાલા ૩) કુમુદા અને ૪) પુંડરીકિણી છે.

પશ્ચિમ દિશાએ આવેલ અંજનક પર્વત (અંજનગિરિ)ની ચારે દિશામાં ૪ નંદા પુષ્કરિણીઓ (ચોરસ વાપિકા, કૂવા) ૧) નંદિષેષા ૨) અમોધા ૩) ગોસ્તુપા અને ૪) સુર્દના છે.

ઉત્તર દિશાએ આવેલ અંજનક પર્વત (અંજનગિરિ)ની ચારે દિશામાં ૪ નંદા પુષ્કરિણીઓ (ચોરસ વાપિકા, કૂવા) ૧) વિજયા ૨) વૈજયંતી ૩) જયંતી અને ૪) અપરાજિતા છે.

દરેક પુષ્કરિણી ૧ લાખ યોજન લાંબી અને ૫૦ હજાર યોજન પહોળી અને ૧ હજાર યોજન ઊરી છે. તે પુષ્કરિણીની ચારેય દિશામાં (પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ અને ઉત્તર દિશા) ગણ-ગણ પગથિયાવાળી સીઢી છે. સીઢીની આગળ તોરણ છે. નિર્મલ પાણી અને બે ઇન્દ્રિયથી પાંચ ઇન્દ્રિયવાળા જીવ રહેત પુષ્કરિણીઓ છે.

વન:

પ્રત્યેક પુષ્કરિણીઓની ચારે દિશામાં ચાર વનખંડ છે. તેના નામ ૧) પૂર્વમાં અશોકવન ૨) દક્ષિણમાં સપ્તપણી વન ૩) પશ્ચિમમાં ચંપકવન અને ૪) ઉત્તરમાં આન્રવન (આંબા) છે. દરેક વનમાં માત્ર એક જ પ્રકારના વૃક્ષો હોય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૬૫

મનુષ્ય જીવ - ૮૦ : નંદીશર દ્વીપ-૮:

દધિમુખ અને રતિકર પર્વત

દધિમુખ પર્વતઃ

દરેક પુષ્ટરિણીની વચ્ચે દધિમુખ પર્વત છે. દરેક દધિમુખ પર્વત સમતલભૂમિથી ૬૪ હજાર યોજન ઊંચા છે. સમતલભૂમિથી ૧ હજાર યોજન ઊંડા છે. ભૂમિ ભાગથી શિખર સુધી પહોળાઈ સરખી છે. તેનો આકાર અનાજ ભરવાની કોઈ સમાન છે. ૧૦ હજાર યોજન વાસ અને પરિધિ (ધેરાવો) ૩૧,૬૨૩ યોજન છે. દધિમુખ પર્વત સરેરંગ વર્ણનો અને રત્નમય છે.

રતિકર પર્વતઃ

રતિકર પર્વત ૧ હજાર યોજન સમતલભૂમિથી ઊંચા છે અને સમતલભૂમિથી ૨૫૦ યોજન ઊંડા છે. ભૂમિ ભાગથી શિખર સુધી પહોળાઈ સરખી છે. પર્વતની આકૃતિ ઝાલરના આકારે ગોળાકાર છે. તેનો વાસ ૧૦ હજાર યોજન અને પરિધિ (ધેરાવો) ૩૧,૬૨૩ યોજન પ્રમાણમાં છે. તેનો વર્ણ લાલ અને રત્નમય છે.

તે ચારેય રતિકર પર્વતોમાં ઉત્તર - પૂર્વ દિશાનો રતિકર પર્વત છે તેની ચારેય દિશામાં બીજા વૈમાનિક દેવલોકના ઇન્દ્ર દિશાનેન્દ્ર ની ૪-પદ્મરાણીઓની ૧ લાખ યોજન પ્રમાણની ચાર રાજધાનીઓ છે. ૧) કૃષ્ણાદેવીની રાજધાની નંદોત્તરા ૨) કૃષ્ણારાજિકાદેવીની રાજધાની નંદા ૩) રામાદેવીની રાજધાની નંદા અને ૪) રામરક્ષિતાદેવીની રાજધાની દેવકુરા છે.

તે ચારેય રતિકર પર્વતોમાં દક્ષિણ - પૂર્વ દિશાનો રતિકર પર્વત છે તેની ચારેય દિશામાં પ્રથમ વૈમાનિક દેવલોકના ઇન્દ્ર સૌધર્મેન્દ્ર ની ૪-પદ્મરાણીઓની ૧ લાખ યોજન પ્રમાણની ચાર રાજધાનીઓ છે. ૧) પચાદેવીની રાજધાની સમના ૨) શિવાદેવીની રાજધાની સૌમનસા ૩) શચીદેવીની રાજધાની અર્થમાલિની અને ૪) અંજૂદેવીની રાજધાની મનોરમા છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૬૬

મનુષ્ય જીવ - ૮૧ : નંદીશ્વર દ્વીપ-૧૦:

રતિકર પર્વત અને શાશ્વત જિનાલય

તે ચારેય રતિકર પર્વતોમાં દક્ષિણ - પશ્ચિમ દિશાનો રતિકર પર્વત છે તેની ચારેય દિશામાં પ્રથમ વૈમાનિક દેવલોકના છન્દ સૌર્ધર્મન્દ ની બીજી ૪-પદ્મરાષ્ટ્રાઓની ૧ લાખ યોજન પ્રમાણાની ચાર રાજધાનીઓ છે. ૧) અમલાદેવીની રાજધાની ભૂતા ૨) અસ્સરાદેવીની રાજધાની ભૂતાવતંસા ૩) નવમિકાદેવીની રાજધાની ગોસ્તુપા અને ૪) રોહિણીદેવીની રાજધાની સુર્દર્શના છે.

તે ચારેય રતિકર પર્વતોમાં ઉત્તર - પશ્ચિમ દિશાનો રતિકર પર્વત છે તેની ચારેય દિશામાં બીજા વૈમાનિક દેવલોકના છન્દ છશાનેન્દ્ર ની ૪-પદ્મરાષ્ટ્રાઓની ૧ લાખ યોજન પ્રમાણાની ચાર રાજધાનીઓ છે. ૧) વસુદેવીની રાજધાની રત્ના ૨) વસુગુપ્તાદેવીની રાજધાની રત્નોચ્ચયા ૩) વસુમિત્રાદેવીની રાજધાની સર્વરત્ના અને ૪) વસુંધરાદેવીની રાજધાની રત્નસંચયા છે.

શાશ્વત જિનાલય:

શાશ્વત જિનાલય ૪-અંજનગિરિ અ ૧૬ દઘિમુખ પર્વત અ ઉત્તર રતિકર પર્વત મળીને કુલ મળી ૫૨ જિનાલય થાય છે. દરેક જિનાલયમાં ૧૦૮ પ્રતિમા રત્નોની છે. દરેક પ્રતિમા ચૌમુખજી અને શાશ્વત જિન (ऋષભાનન, ચંદ્રાનન, વારિષ્ઠેણ અને વર્ધમાન)ની છે. દરેક પ્રતિમા ૫૦૦ ધનુષ્યની જે. જિનાલય અને પ્રતિમા કોઈ મનુષ્યો કે દેવો દ્વારા નિર્માણ નથી થયું. જિનાલયને ચાર દ્વાર છે. કુલ ૨૭ ચૌમુખજી પ્રતિમા છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૬૭

મનુષ્ય જીવ - ૮૨ : મેરુ પર્વત-૧ :

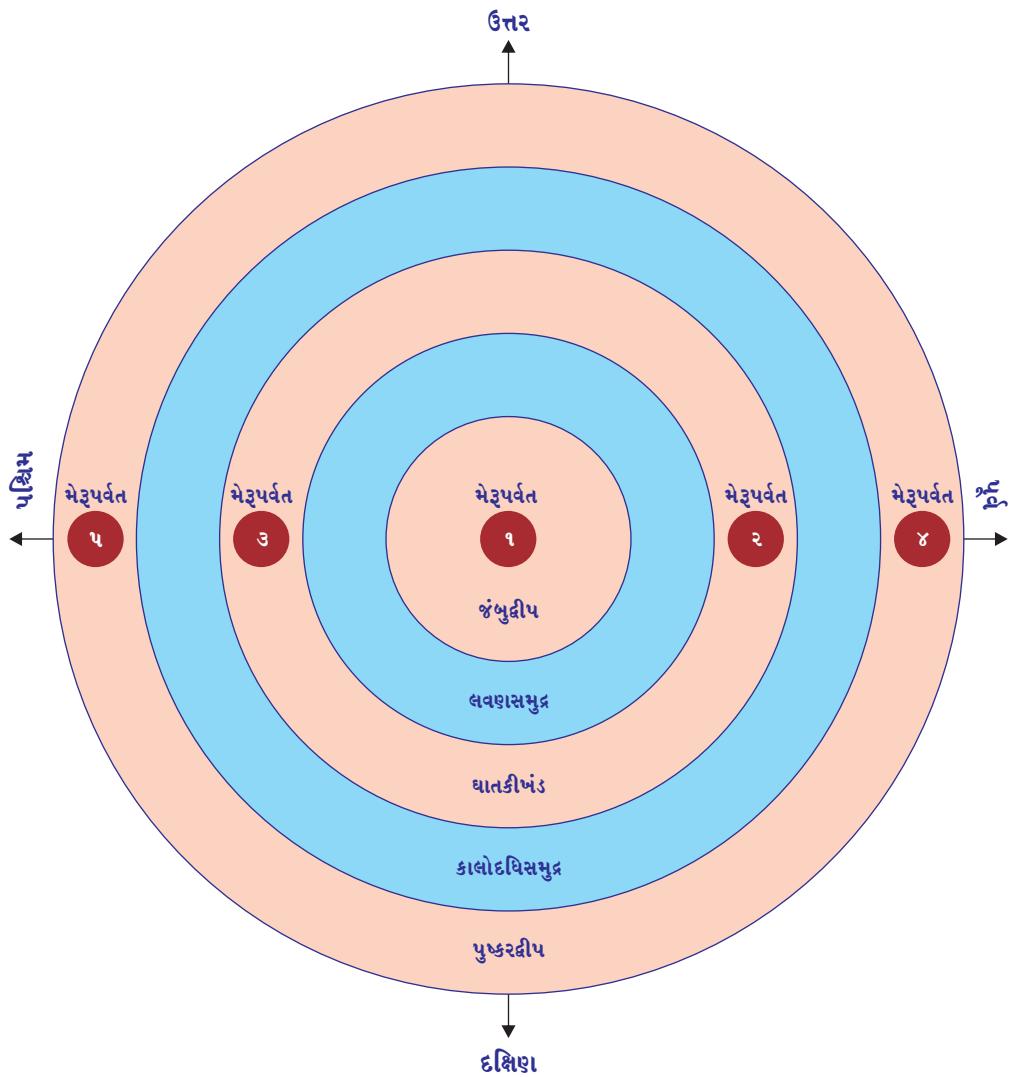
જૈન દર્શનમાં મેરુપર્વત બહુજ પ્રચલિત નામ છે. દૈનિક જિનેશ્વર પ્રભુના પક્ષાલમાં, સ્નાત્ર પૂજા વગેરે અનુજ્ઞાનમાં અચૂક બોલાય. મેરુપર્વત શાશ્વત તીર્થ છે. ૧૪ રાજલોકને ત્રણ લોકમાં વિભાજિત કરવામાં મહત્વનો ભાગ બજવે છે. જેના પરિણામે ઉર્ધ્વલોક (સ્વર्ग લોક), તિરછાલોક (મધ્ય લોક) અને અધોલોક (પૃથ્વીથી નીચેનો લોક) કહેવાય છે. કોઈપણ નિશ્ચિત દિશાનું પ્રમાણ આપવા મેરુપર્વતને કેન્દ્રિત કરીને જ તેનો ઉલ્લેખ થાય છે. મેરુનો અર્થ છે કેન્દ્રસ્થાન અથવા મધ્યસ્થાન.

આગમમાં તેનો વિશેષપણો ઉલ્લેખ થાય છે. લોકોની જિજ્ઞાસા હશે મેરુપર્વતને વિસ્તારથી સમજવા માટે. મેરુપર્વતને તીર્થ હોવાનું મુખ્ય કારણ, જિનેશ્વર દેવની અનંત ચોવીસીઓ થઈ અને ભવિષ્યમાં થતી જ રહેશે પરંતું ક્યારેય તેનો અંત નહીં આવે! દરેક તીર્થકર પરમાત્માના જન્મ અભિષેક (સ્નાત્ર મહોત્સવ) મેરુશિખરે જ ઉજવાય! અનંત તીર્થકર પરમાત્માના જન્માભિષેકના કારણો મહાતીર્થમાં તેની ગણતરી થાય છે.

મેરુણિરિ એટલે મેરુપર્વત. ૧૪ રાજલોકમાં મેરુપર્વત કુલ ૫ (પાંચ) છે. જંબુદ્વીપના મધ્યમાં ૧ મેરુપર્વત છે. જંબુદ્વીપને કેન્દ્રમાં લઈ ઘાતકીખંડની પૂર્વ દિશાએ અને મધ્યમાં એક અને ઘાતકીખંડની પશ્ચિમ દિશાએ મધ્યમાં એક મેરુપર્વત હોય છે. તે જ પ્રમાણો જંબુદ્વીપને કેન્દ્રમાં લઈ પુષ્કરદ્વીપની પૂર્વ દિશાએ અને મધ્યમાં એક અને પુષ્કરદ્વીપની પશ્ચિમ દિશાએ મધ્યમાં એક મેરુપર્વત હોય છે. એમ કુલ મળી પાંચ મેરુપર્વત હોય છે.

મેરુપર્વત

અણીકીપમાં આવેલ ૫ મેરુપર્વત

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૬૮

મનુષ્ય જીવ - ૬૩ : મેરુ પર્વત - ૨ :

મેરુપર્વત જંબુદ્ધીપમાં એક, ધાતકીખંડમાં બે (પૂર્વ અને પશ્ચિમ) અને પુષ્ટિદ્વારીપમાં બે (પુર્વ અને પશ્ચિમ) મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં હોય. મનુષ્ય ક્ષેત્ર એટલે જે ભૂમિમાં મનુષ્યનો જન્મ થાય. કુલ ૪૫ લાખ યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં જ મનુષ્યનો જન્મ થાય છે.

મેરુપર્વતના નામઃ

- ૧) સુદર્શન મેરુ
- ૨) વિજય મેરુ
- ૩) અચલ મેરુ
- ૪) મંદર મેરુ
- ૫) વિદ્યુન્માલિ મેરુ

મેરુપર્વતના ૧૬ વિશેષણોઃ

મેરુપર્વતને કુલ ૧૬ વિશેષણોથી પણ બોલાવાય છે. ૧) મંદર ૨) મેરુ ૩) મનોરમ ૪) સુદર્શન ૫) સ્વયંપ્રભ ૬) ગિરિરાજ ૭) રત્નોચ્ચય ૮) શિલોચ્ચય ૯) લોકમધ્ય ૧૦) લોકનાભિ ૧૧) અચ્છ ૧૨) સૂર્યાવર્ત ૧૩) સૂર્યાવરણ ૧૪) ઉત્તમ અથવા ઉત્તર ૧૫) દિગાદિ ૧૬) અવતંસ. ઉપરોક્ત વિશેષણો મેરુપર્વતના વિશેષ ગુણધર્મો યુક્ત છે. આગમયુક્ત નામો છે.

જંબુદ્ધીપમાં સુદર્શન મેરુપર્વતનું ક્ષેત્ર અને પ્રમાણઃ

સુદર્શન મેરુપર્વત ઔરાવતક્ષેત્ર અને ઉત્તર કુરુક્ષેત્રની દક્ષિણમાં, ભરતક્ષેત્ર અને દેવકુરુક્ષેત્રની ઉત્તરમાં, પૂર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની પશ્ચિમમાં અને પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના પૂર્વમાં તેમજ જંબુદ્ધીપની બરાબર મધ્યમાં સુદર્શન મેરુપર્વત આવેલ છે. સુદર્શન મેરુપર્વત સમગ્ર તિરછાલોકના બરાબર મધ્યમાં આવેલ છે. ૧૪ રાજલોકની નાભિ ભાગ છે. ચિત્રમાં સ્પષ્ટ રીતે સમજાઈ જશે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૬૬

મનુષ્ય જીવ - ૮૪ : મેરુ પર્વત-૩ :

સુર્દર્શન મેરુપર્વત ૧,૦૦,૦૦૦ યોજન પ્રમાણ ઉંચાઈ છે. સમતલભૂમિથી ૮૮,૦૦૦ યોજન જીચે અને ૧,૦૦૦ યોજન નીચે ઉંડાણમાં છે. તેનો વાસ સમતલભૂમિથી ૧૦,૦૦૦ યોજન પહોળો છે. એકદમ તળીયેથી ૧૦,૦૮૦-૧૦/૧૧ યોજન વાસ (પહોળાઈમાં) છે. તળીયેથી અનુકૂમે ઘટતાં-ઘટતાં શિખરે ૧,૦૦૦ તેનો વાસ (પહોળાઈમાં) છે. તળીયામાં તેનો ધેરાવો (પરિધિ) ૩૧,૮૧૦-૩/૧૧ યોજન, સમતલભૂમિથી ધેરાવો (પરિધિ) ૩૧,૬૨૩ યોજન છે. તેમજ શિખરે ધેરાવો (પરિધિ) ૩,૧૬૨ યોજન છે.

સુર્દર્શન મેરુપર્વત મૂળમાં પહોળો, મધ્યમાં સંક્ષિપ્ત (સાંકળો) અને ઉપર પાતળો ગાયના પૂછડાના આકાર જીવો છે. આપને ચિત્ર ઉપર સરળતાથી સમજાઈ જશે. તે સંપૂર્ણ રત્નમય છે. સ્વચ્છ, સ્નિગ્ધ અને મનોહર છે.

વન:

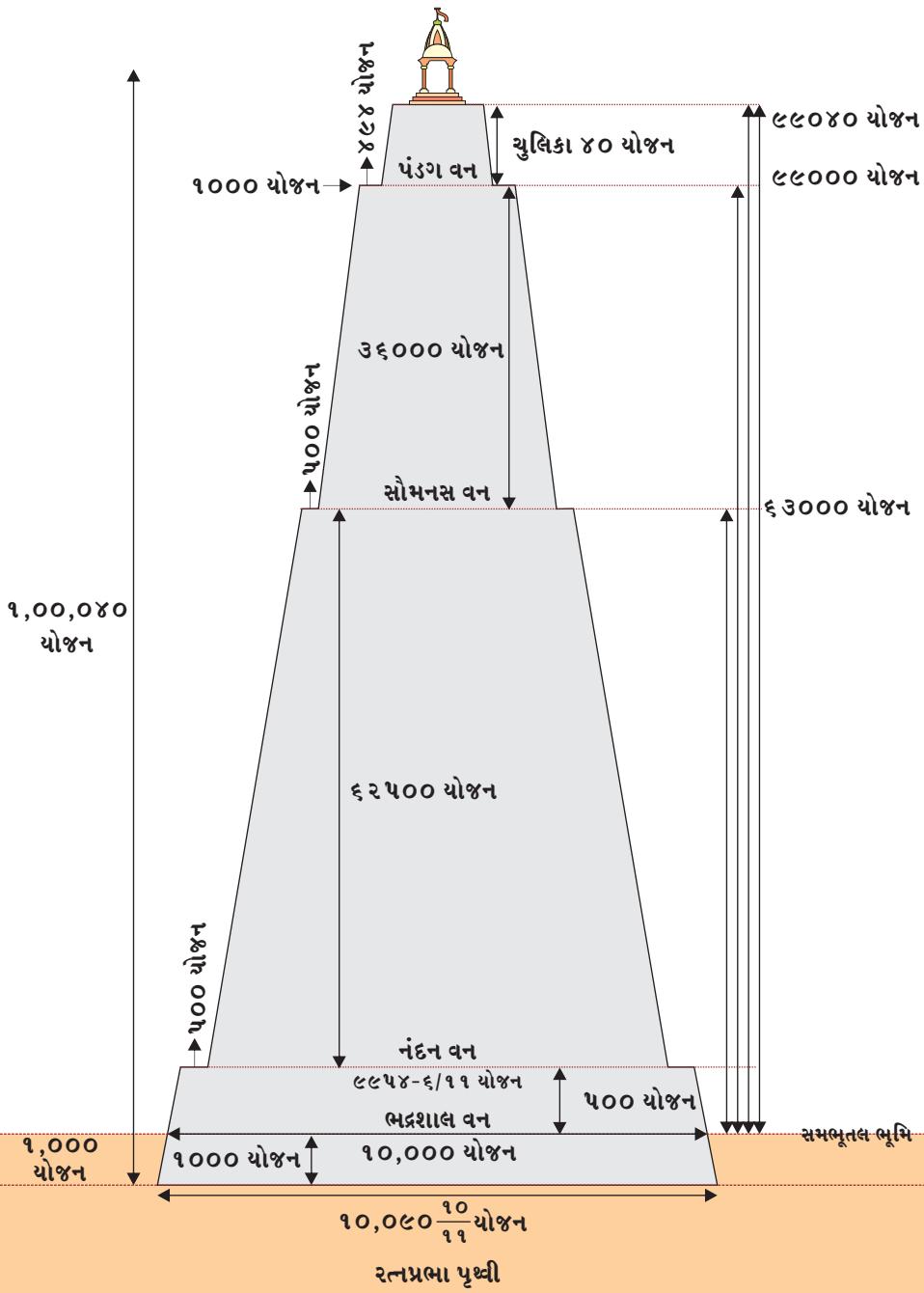
સુર્દર્શન મેરુપર્વત ઉપર તળીયાથી શિખર સુધી ચાર વન છે. ૧) ભદ્રશાલ વન
૨) નંદન વન ૩) સૌમનસ વન અને ૪) પંડગ વન.

ભદ્રશાલ વન:

સુર્દર્શન મેરુપર્વતના સમતલભૂમિ ભાગ પર ભદ્રશાલ વન છે. તે પૂર્વ-પશ્ચિમ લાંબુ અને ઉત્તર-દક્ષિણ પહોળું છે. તે સૌમનસ પર્વત, વિદ્યુતમભ પર્વત, ગંધમાદન પર્વત અને માલ્યવાન પર્વત વક્ષસ્કાર (હાથીના દાંતની જેમ વળાંક વાળો-હાથીના બહારના દાંત સમાન) પર્વત હોય છે તેમજ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની બે મહાનદી સીતા અને સીતોદા નામની નદીથી ભદ્રશાલ વન કુલ ૮ ભાગમાં વિભાજિત થાય છે.

મેરુપર્વત

જંબુદ્વીપમાં આવેલ સુર્દર્શન મેરુપર્વત

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૭૦

મનુષ્ય જીવ - ૮૫ : મેરુ પર્વત - ૪:

ભક્તશાલ વન:

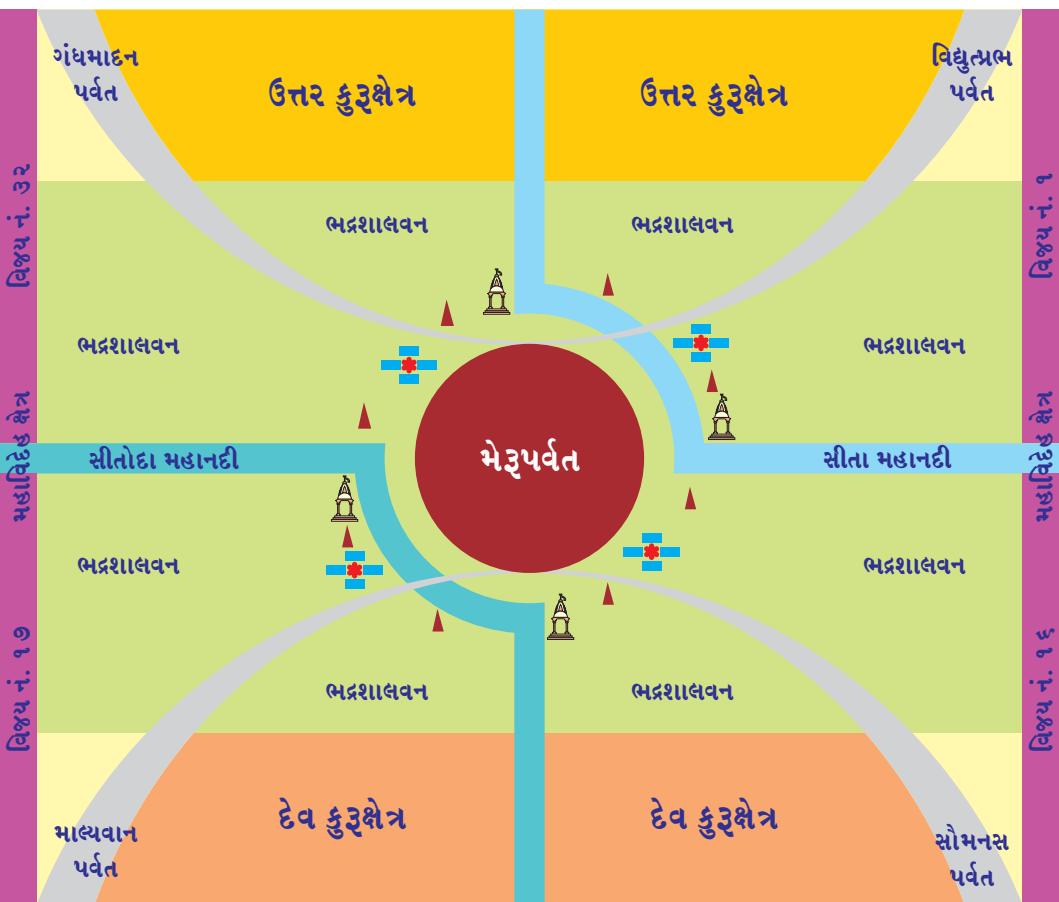
ભક્તશાલ વન સુદર્શન મેરુપર્વતની પૂર્વમાં ૨૨,૦૦૦ યોજન અને પશ્ચિમમાં પણ ૨૨,૦૦૦ યોજન લાંબુ છે. ઉત્તરમાં ૨૫૦ યોજન પહોળું અને દક્ષિણમાં ૨૫૦ યોજન પહોળું છે. તેમાં એક પદ્મવરવેદિકા અને એક વનખંડનો (એટલે એક જ પ્રકારના વૃક્ષોનો વન વિભાગ) સમાવેશ છે. તેમાં ઘણાં દેવી-દેવતાઓ આશરો અને આરામ કરે છે.

સુદર્શન મેરુપર્વતની પૂર્વ દિશાએ ભક્તશાલ વનમાં ૫૦ યોજન દૂર વિશાળ સિદ્ધાયતન છે. તે ૫૦ યોજન લાંબુ, ૨૫ યોજન પહોળું અને ત૬ યોજન ઊંચુ છે. સેંકડો સ્તંભ (થાંભલાઓ) ઉપર સ્થિર છે. આજ પ્રમાણે સુદર્શન પર્વતની પશ્ચિમ, ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશામાં ૫૦ યોજન લાંબુ, ૨૫ યોજન પહોળું અને ત૬ યોજન ઊંચુ છે. સેંકડો સ્તંભ (થાંભલાઓ) ઉપર સ્થિર છે. ચારેય દિશાના સિદ્ધાયતન સપ્રમાણ હોય છે. સુદર્શન મેરુપર્વતથી ઇશાન ખૂણામાં (ઉત્તર - પૂર્વની વચ્ચે) ૫૦ યોજન દૂર ૧) પક્ષા ૨) પદ્મપ્રમભા ૩) કુમુદા અને ૪) કુમુદપ્રમભા નામની ચાર દિશાએ ચાર પુષ્કરિણી (વાપિકા, ચોરસ કૂવો) છે. તે ૫૦ યોજન લાંબો અને ૨૫ યોજન પહોળો અને ૧૦ યોજન ઊડો હોય છે. દરેકમાં પદ્મવરવેદિકા, વનખંડ અને તોરણોથી સજાવેલું સામાન્યપણે હોય છે. ચાર પુષ્કરિણીઓની વચ્ચે ૨૫૦ યોજન લાંબો, ૨૫૦ યોજન પહોળો અને ૫૦૦ યોજન ઊંચો ઇશાનેન્દ્ર (બીજા વૈમાનિક દેવલોકના ઇન્દ્ર) મહારાજાનો મહેલ છે.

વિશેષ નોંધ: સ્થાનકવાસી સંપ્રદાય સ્થાન - પ્રવચન - શ્રુતજ્ઞાનને અનુસરે છે. તેથી સિદ્ધાયતન શબ્દનો ઉલ્લેખ થાય છે. મૂર્તિપૂર્જક સંપ્રદાય જિનેશ્વર પ્રતિમા પૂજાને અનુસરે છે. તેથી તેમણે સિદ્ધાયતન શબ્દના સ્થાને જિનાલય શબ્દ સમજવો. જૈન ધર્મ અને કાંતવાદને માને છે. દરેકે પૌત્રપોતાની ગણ્ય - ગુરુ સમાચારીને પ્રાધાન્યતા આપી શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્વીકાર કરવો. જૈન દર્શન કેવળીગમ્ય છે. એટલે કે, કોઈ તત્ત્વ ઉપર શંકા ઉપજે તો તેનું નિવારણ માત્ર કેવળજ્ઞાની ભગવંતો જ કરી શકે !

મેરુપર્વત

જંબુદ્વિપમાં આવેલ સુદર્શન મેરુપર્વત ઉપરથી ભરશાલવનનું દર્શય

■ સીતોદા મહાનદી - ૧

✿ હિન્મ મહારાજના મહેલ-૪ ■ પુષ્પરિષ્ણી - ૧૬

■ ભરશાલ વન ૪-ભાગ અને કુલ ૮ વિભાગ
૨૨૦૦૦ યોજન લાંબુ, ૨૫૦ યોજન પહોળું

■ ઉત્તરકુરુ ક્ષેત્ર (યુગાલિક ક્ષેત્ર) - ૧

■ દેવકુરુ ક્ષેત્ર (મુગાલિક ક્ષેત્ર) - ૧

■ સીતા મહાનદી - ૧

▲ નાના ગજદંત પર્વત - ૮

▲ સિદ્ધાયતન - શાચ્છત જિનાલય - ૪

■ મોટા ગજદંત પર્વત - ૪

■ મહાવિદેહ સેત્ર નં. ૧, ૧૬, ૧૭, ૩૨

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૭૧
મનુષ્ય જીવ - ૮૬ : મેરુ પર્વત - ૫:

ભર્ગશાલ વન:

સુદર્શન મેરુપર્વતથી અભિનભૂણામાં (પૂર્વ-દક્ષિણાની વચ્ચે) ૫૦ યોજન દૂર ૧) ઉત્પલ ગુલ્મા ૨) નલિના ૩) ઉત્પલા અને ૪) ઉત્પલોજજીવલા નામની ચાર દિશાએ ચાર પુષ્ટરિણી (વાપિકા, ચોરસ કૂવો) છે. તે ૫૦ યોજન લાંબો અને ૨૫ યોજન પહોળો અને ૧૦ યોજન ઊડો હોય છે. દરેકમાં પદ્મવરવેદિકા, વનખંડ અને તોરણોથી સજાવેલું સામાન્યપણો હોય છે. ચાર પુષ્ટરિણીઓની વચ્ચે ૨૫૦ યોજન લાંબો, ૨૫૦ યોજન પહોળો અને ૫૦૦ યોજન ઊંચો સૌધર્મેન્દ્ર (પ્રથમ વૈમાનિક દેવલોકના ઇન્દ્ર) મહારાજાનો મહેલ છે.

સુદર્શન મેરુપર્વતથી નૈऋત્ય ખૂણામાં (દક્ષિણ-પશ્ચિમની વચ્ચે) ૫૦ યોજન દૂર ૧) ભૃંગા ૨) ભૃંગનિભા ૩) અંજના અને ૪) અંજનપ્રભા નામની ચાર દિશાએ ચાર પુષ્ટરિણી (વાપિકા, ચોરસ કૂવો) છે. તે ૫૦ યોજન લાંબો અને ૨૫ યોજન પહોળો અને ૧૦ યોજન ઊડો હોય છે. દરેકમાં પદ્મવરવેદિકા, વનખંડ અને તોરણોથી સજાવેલું સામાન્ય પણો હોય છે. ચાર પુષ્ટરિણીઓની વચ્ચે ૨૫૦ યોજન લાંબો, ૨૫૦ યોજન પહોળો અને ૫૦૦ યોજન ઊંચો સૌધર્મેન્દ્ર (પ્રથમ વૈમાનિક દેવલોકના ઇન્દ્ર) મહારાજાનો મહેલ છે.

સુદર્શન મેરુપર્વતથી વાયવ્ય ખૂણામાં (પશ્ચિમ અને ઉત્તરની વચ્ચે) ૫૦ યોજન દૂર ૧) શ્રી કાંતા ૨) શ્રી ચંદ્રા ૩) શ્રી ભહિતા અને ૪) શ્રી નિલયા નામની ચાર દિશાએ ચાર પુષ્ટરિણી (વાપિકા, ચોરસ કૂવો) છે. તે ૫૦ યોજન લાંબો અને ૨૫ યોજન પહોળો અને ૧૦ યોજન ઊડો હોય છે. દરેકમાં પદ્મવરવેદિકા, વનખંડ અને તોરણોથી સજાવેલું સામાન્યપણો હોય છે. ચાર પુષ્ટરિણીઓની વચ્ચે ૨૫૦ યોજન લાંબો, ૨૫૦ યોજન પહોળો અને ૫૦૦ યોજન ઊંચો ઇશાનેન્દ્ર (બીજા વૈમાનિક દેવલોકના ઇન્દ્ર) મહારાજાનો મહેલ છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૭૨

મનુષ્ય જીવ - ૮૭ : મેરુ પર્વત - ૬ :

ભદ્રશાલ વન:

દરેક સિદ્ધાયતન અને ઇન્દ્રના મહેલની વચ્ચે અને વિદ્યામાં ૨-૨ કૂટપર્વતો (શિખરી પર્વત) કુલ ૮ પર્વતો હાથીના દાંત સમાન આકારે હોય છે. ૧) પચ્ચોત્તર ૨) નીલવાન ૩) સુહરસ્તિ ૪) અંજનગિરિ ૫) કુમુદ ૬) પલાશ ૭) અવતંસ અને ૮) રોચનાગિરિ આવેલ છે. દરેક શિખરી પર્વત હોય છે. દરેક પર્વત સમતલભૂમિથી ૫૦૦ યોજન ઊંચાઈ, સમતલભૂમિથી ૧૨૫ યોજન ઊંડાણમાં અને ૫૦૦ યોજન વાસ (પહોળાઈ) છે.

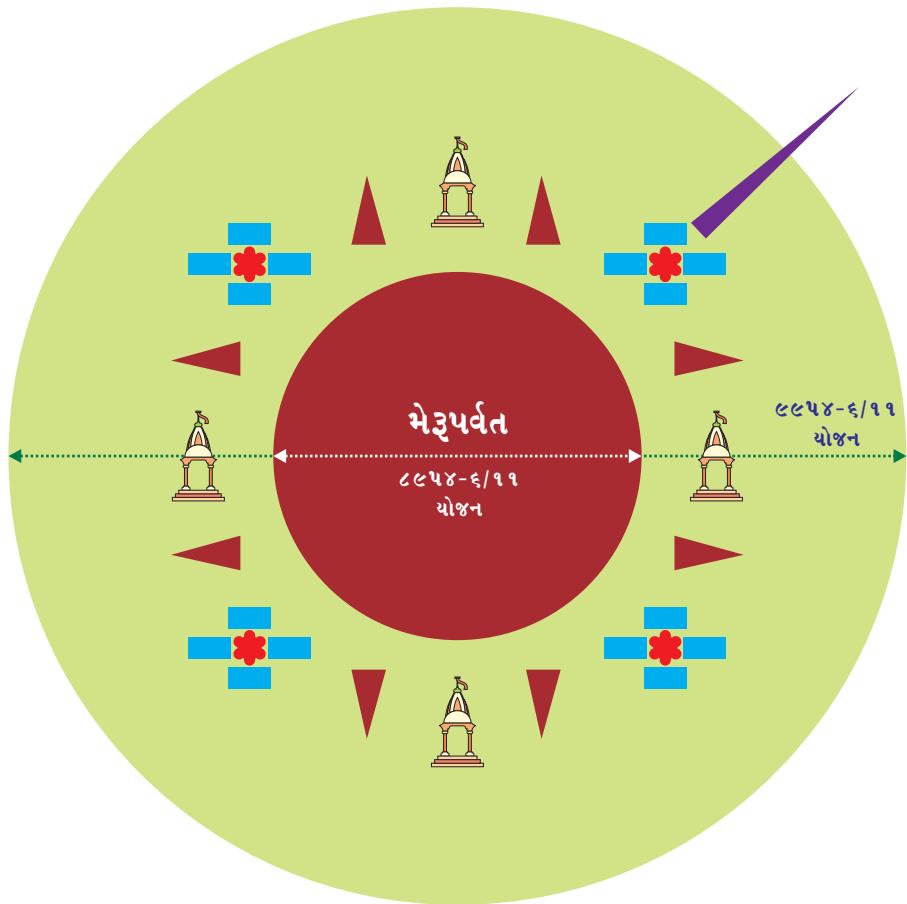
નંદનવન:

સુદર્શન મેરુપર્વતના ભદ્રશાલ વન અને સમતલભૂમિથી ૫૦૦ યોજન ઉપર નંદનવન આવે છે. મેરુપર્વતની ફરતે વલય (ગોળાઈ) આકારમાં ૫૦૦ યોજન પહોળાઈમાં નંદનવન પથરાયેલ છે. નંદનવન શરૂ થતાં બહારથી સુદર્શન મેરુપર્વતનો વાસ (પહોળાઈ) ૮,૮૫૪-૬/૧૧ યોજન છે. ઘેરાવો (પરિધિ) ૩૧,૪૭૯ યોજન છે. નંદનવનના અંદરના ભાગની ગણતરીએ મેરુપર્વતનો વાસ (પહોળાઈ) ૮,૮૫૪-૬/૧૧ યોજન હોય છે. પરિધિ (ઘેરાવો) ૨૮,૩૧૬-૮/૧૧ યોજન હોય છે. ત્યાં ૧ પચવરવેદિકા અને ૧-વનખંડ (એક જ પ્રકારના વૃક્ષોનું વન)થી ચારે બાજુથી ઘેરાયેલો છે. ત્યાં દેવી-દેવતાઓ આશરો અને વિશ્વામ કરે છે.

નંદનવનમાં પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ અને ઉત્તર ચારેય દિશામાં એકેક સિદ્ધાયતન છે. ઇશાન, અણિ, નૈऋત્ય અને વાયવ્ય દિશામાં ચાર-ચાર પુરુષરિષ્ણીઓ કુલ મળી ૧૬ થાય અને પ્રત્યેક ચાર પુરુષરિષ્ણીની વચ્ચે ઇન્દ્ર મહારાજાનો ૧-મહેલ હોય છે કુલ-૪ મહેલ હોય છે. સિદ્ધાયતન, પુરુષરિષ્ણી અને મહેલનું માપ (લંબાઈ, પહોળાઈ, ઊંડાઈ અને ઊંચાઈ) ભદ્રશાલ વનમાં વિસ્તારમાં જણાવેલ, તે જ પ્રમાણે હોય છે.

મેરુપર્વત

જંબુદ્વીપમાં આવેલ સુદર્શન મેરુપર્વત ઉપરથી
નંદનવનનું દૃશ્ય

નંદનવન

ઇન્દ્ર મહારાજના મહેલા-૪

પુષ્કરિણી - ૧૬

નાના ગજદંત પર્વત-૮

મેરુપર્વતની બહાર નમેલો ગજદંત પર્વત-૧

સિદ્ધાયતન - શાચ્છત જિનાલય - ૪

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૭૩

મનુષ્ય જીવ - ૮૮ : મેરુ પર્વત - ૭:

નંદનવન:

નંદનવનમાં ૮ કૂટો (શિખર વાળા પર્વત) છે. ૧) નંદનવનકૂટ ૨) મંદરકૂટ
 ૩) નિષધકૂટ ૪) હિમવંતકૂટ ૫) રજતકૂટ ૬) રૂચકૂટ ૭) સાગરચિતકૂટ ૮)
 વજકૂટ અને ૯) બલકૂટ (ઇશાન ખૂણામાં સુદર્શન મેરુપર્વતની બહાર સુધી નમેલું
 તેનું શિખર હોય છે.)

સૌમનસ વન:

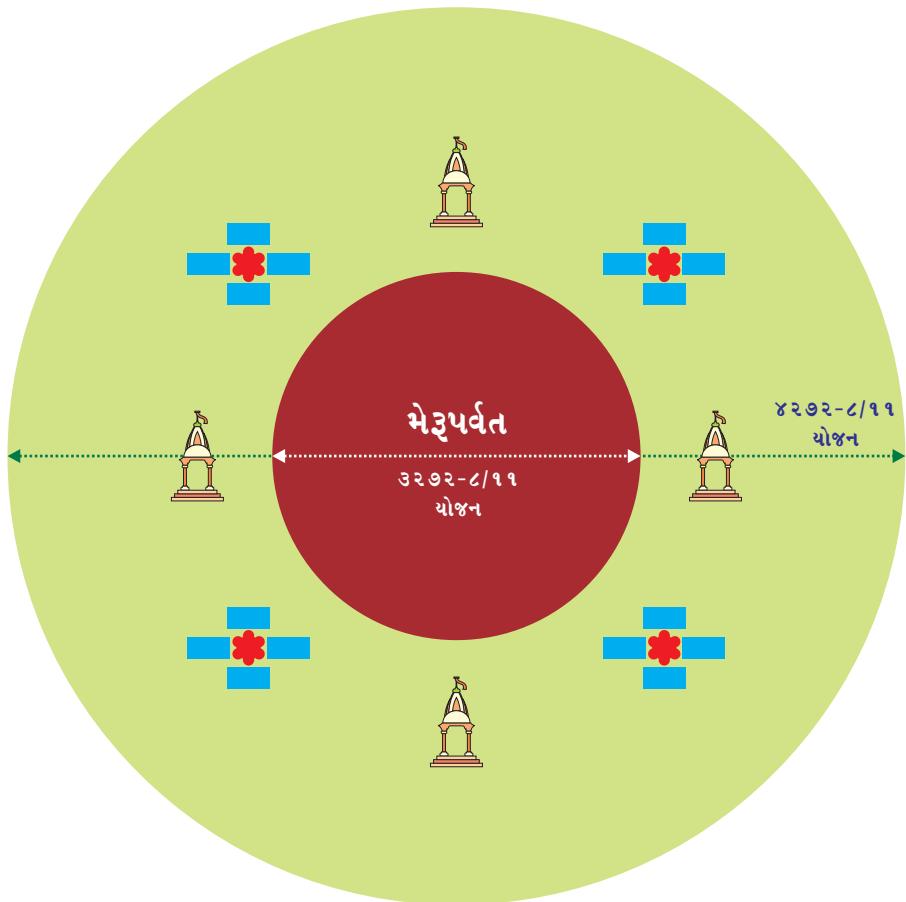
સૌમનસ વન સુદર્શન મેરુપર્વત ઉપર આવેલ નંદનવનની સમતલભૂમિથી
 ૬૨,૫૦૦ યોજન ઊંચે અને ૫૦૦ યોજન પહોળાઈમાં બહારથી અંદરના ભાગે
 વલય આકારે (ગોળ ફરતે) હોય છે.

સુદર્શન પર્વત, સૌમનસ વનના બહારના છેડેથી તેનો વ્યાસ ૪,૨૭૨-
 ૮/૧૧ યોજન પહોળાઈ અને તેની પરિધિ (ઘેરાવો) ૧૩,૫૧૧-૬/૧૧ યોજન છે.
 સૌમનસ વનની અંદરના ભાગથી સુદર્શન મેરુપર્વતનો વ્યાસ ૩,૨૭૨-૮/૧૧
 યોજન છે અને પરિધિ (ઘેરાવો) ૧૦,૩૪૮-૩/૧૧ છે.

સૌમનસ વનમાં ૧-પદ્મવરવેદિકા અને ૧-વનખંડ (વનખંડ એક જ પ્રકારના
 વૃક્ષો હોય છે.) થી ચારે બાજુથી ઘેરાયેલો છે. તેમાં ભરશાલવનની જેમ ચારેય દિશા-
 વિદિશા મળીને કુલ ૪-સિદ્ધાયતન, ૧૬-પુષ્ટરિણી (વાપિકા, ચોરસ કૂવો) અને
 ઇન્દ્ર મહારાજાના ૪-મહેલ છે. ત્યાં માત્ર કૂટ પર્વતો નથી. ભરશાલ વનની જેમ
 દરેકના માપ, વિસ્તાર, અંતર, દિશા વગેરે સમાન છે.

મેરુપર્વત

જંબુદ્વિપમાં આવેલ સુદર્શન મેરુપર્વત ઉપરથી સૌમનસવનનું દર્શય

સૌમનસ વન

ઇન્દ્ર મહારાજના મહેલ-૪

પુષ્કરિણી - ૧૬

સિદ્ધાયન - શાશ્વત જીગાન્ધય - ૪

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૭૪

મનુષ્ય જીવ - ૮૮ : મેરુ પર્વત - ૮:

પંડકવન:

સુદર્શન મેરુપર્વતના ઉપર સૌમનસ વનની સમતલ ભૂમિથી ૩૬,૦૦૦ યોજન ઊંચે, ૪૮૪ યોજન પહોળાઈમાં મેરુપર્વતની ગોળાઈમાં ફરતે આવેલ છે. સુદર્શન મેરુપર્વત બહારથી ૧,૦૦૦ યોજન વાસ (પહોળાઈ) અને પરિધિ (ધેરાવો) ૩,૧૬૨ યોજન છે.

પંડકવનમાં ૧-પદ્મવર વેદિકા, ૧-વનખંડથી ધેરાયેલ છે. ત્યાં દેવી-દેવતાઓ આશરો અને વિરામ કરે છે. પંડકવનની વચ્ચે મંદર ચૂલ્લિકા શિખર છે. પંડકવનની સમતલભૂમિથી ચૂલ્લિકાનું પ્રમાણા ૧૨ યોજન વાસ (પહોળાઈ) અને પરિધિ (ધેરાવો) ૩૭ યોજન છે. ચૂલ્લિકાની ઊંચાઈ ૪૦ યોજન છે. મંદર ચૂલ્લિકાના શિખર ભાગે વાસ ૪ યોજન છે. સંપૂર્ણપણે વૈદૂર્ય (નીલમ રત્ન) રત્નમય ઉજ્જવળ છે. ૧-પદ્મવર વેદિકા અને ૧-વનખંડથી ચારે તરફથી ધેરાયેલું છે.

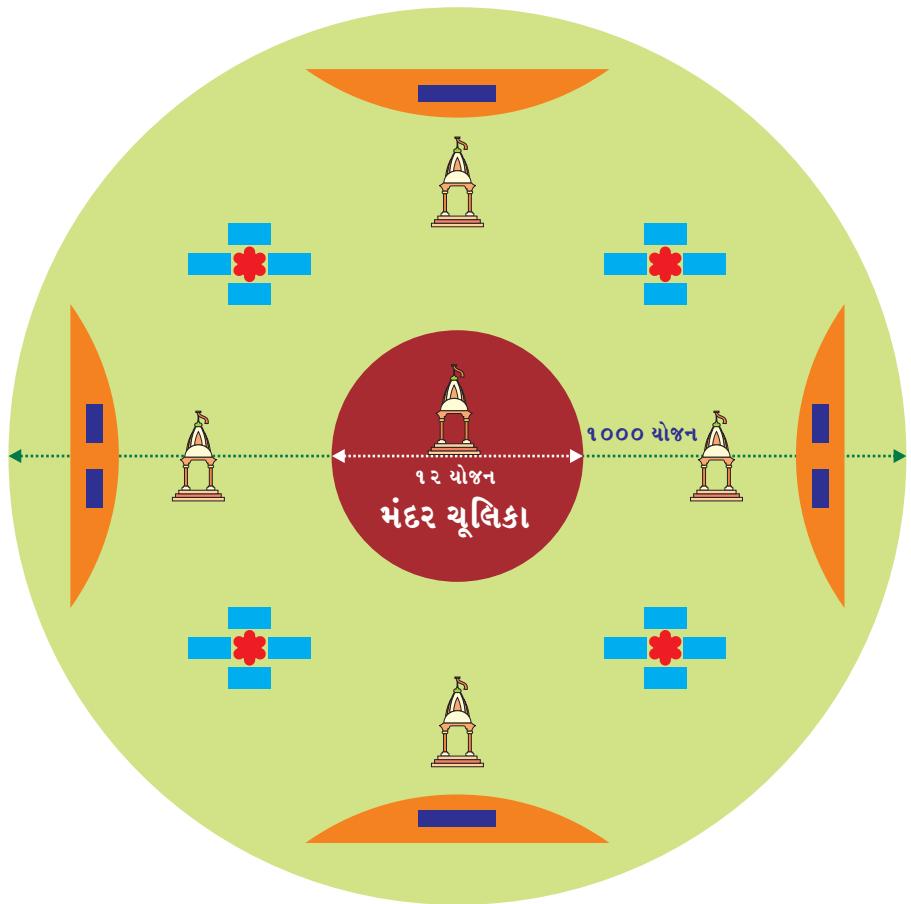
મંદર ચૂલ્લિકાની ઉપર મધ્યમાં સિદ્ધાયતન છે. સિદ્ધાયતન ૧-ગાઉ લંબાઈ, અડધો ગાઉ પહોળાઈ અને ૧,૪૪૦ ધનુષ્ણની ઊંચાઈ અને સેંકડો થાંભલાઓ ઉપર સ્થિત છે. પંડકવનમાં ચૂલ્લિકાની પૂર્વમાં પંડકવનમાં ૫૦ યોજન દૂર ૧-વિજ્ઞાળ ભવન છે. પંડકવનની ચારેય દિશા-વિદિશામાં કુલ ૪-સિદ્ધાયતન, ૧૬-પુરુષરિષ્ણી, ઇન્દ્ર મહારાજના ૪-મહેલ વગેરેના માપ, પ્રમાણા, અંતર, દિશા ભડકશાલ વન પ્રમાણે જ હોય છે.

પંડકવનમાં તીર્થકર પરમાત્માના સ્નાત્ર અભિષેક માટે કુલ ૪-અભિષેક શીલા ૧) પાંડુ શીલા ૨) પાંડુકબલ શીલા ૩) રક્ત શીલા ૪) રક્તકબલ શીલા છે.

પાંડુ શીલા મંદર ચૂલ્લિકાની પૂર્વમાં પંડકવનની સીમાના અંતે ઉત્તર - દક્ષિણ પ્રોત્સાહન લાંબી અને પૂર્વ - પશ્ચિમ ૨૫૦ યોજન પહોળી અડધા ગોળાકારે અને ૪ યોજન જાડી છે. તે સંપૂર્ણપણે સુવાર્ણમય અને સ્વચ્છ છે.

મેરુપર્વત

જંબુદ્વિપમાં આવેલ સુદર્શાન મેરુપર્વત ઉપરથી પંડગવન (પંડકવન)નું દ્રશ્ય

- પંડગવન (પંડકવન) - ૧
- ▲ જિનેશ્વર જન્માભિષેક શિલા - ૪
- ✿ ઈન્દ્ર મહારાજના મહેલ - ૪
- જિનેશ્વર દેવનું અભિષેક સિંહાસન - ૬
- પુષ્કરિણી - ૧૬
- ▲ સિદ્ધાયતન - શાશ્વત જિનાલય - ૫

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૭૫

મનુષ્ય જીવ - ૧૦૦ : મેરુ પર્વત - ૬:

પંડકવન:

પાંડુ શિલા પદ્મવર વેદિકા અને વનખંડથી ચારે તરફથી ઘેરાયેલ છે. શિલાની ચારે બાજુ ગ્રણ-ગ્રણ પગથિયા અને તોરણોથી સજાવેલ છે. શિલા ઉપર સમતલ ભૂમિ અને દેવી-દેવતાઓ વિશ્રાંમ કરે છે. તેના ઉપર ઉત્તર અને દક્ષિણામાં એકેક એટલે કે, બાળપ્રભુના સ્નાત (જન્મ અભિષેક) માટે ૨-અભિષેક સિંહાસન છે.

સિંહાસન ૫૦૦ ધનુષ્યની લંબાઈ, ૫૦૦ ધનુષ્યની પહોળાઈ અને ૨૫૦ ધનુષ્યની ઊંચાઈ છે. ઉત્તર દિશામાં આવેલ સિંહાસન ઉપર પૂર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના વિજય નં. ૧ થી વિજય નં. ૮ માં જન્મ લેતાં તીર્થકર પરમાત્માના સ્નાત મહોત્સવ થાય છે.

દક્ષિણ દિશામાં આવેલ સિંહાસન ઉપર પૂર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના વિજય નં. ૮ થી વિજય નં. ૧૬ માં જન્મ લેતાં તીર્થકર પરમાત્માના સ્નાત મહોત્સવ થાય છે. પાંડુકબલશિલા મંદર ચૂલિકાની દક્ષિણામાં પંડકવનની સીમાના અંતે ઉત્તર - દક્ષિણ રૂપો યોજન પહોળાઈ અને પૂર્વ - પશ્ચિમ ૫૦૦ યોજન લાંબી અડધા ગોળાકારે અને ૪ યોજન જારી છે. તે સંપૂર્ણપણે સર્કારી સુવર્ણમય અને સ્વચ્છ છે.

પાંડુકબલશિલા પદ્મવર વેદિકા અને વનખંડથી ચારે તરફથી ઘેરાયેલ છે. શિલાની ચારે બાજુ ગ્રણ-ગ્રણ પગથિયા અને તોરણોથી સજાવેલ છે. શિલા ઉપર સમતલ ભૂમિ અને દેવી-દેવતાઓ વિશ્રાંમ કરે છે. તેના ઉપર પ્રભુના સ્નાત માટે ૧-અભિષેક સિંહાસન છે. સિંહાસન ૫૦૦ ધનુષ્યની લંબાઈ, ૫૦૦ ધનુષ્યની પહોળાઈ અને ૨૫૦ ધનુષ્યની ઊંચાઈ છે. આ સિંહાસનમાં ભરતક્ષેત્ર માં જન્મેલ તીર્થકર પરમાત્માનું જન્મ અભિષેક થાય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૭૬

મનુષ્ય જીવ - ૧૦૧ : મેરુ પર્વત - ૧૦:

પંડકવન:

રક્તશિલા મંદર ચૂલ્હિકાની પશ્ચિમમાં પંડકવનની સીમાના અંતે ઉત્તર - દક્ષિણ ૫૦૦ યોજન લાંબી અને પૂર્વ - પશ્ચિમ ૨૫૦ યોજન પહોળી અડધા ગોળાકારે અને ૪ યોજન જાડી છે. તે સંપૂર્ણપણે રક્ત સુવર્ણમય અને સ્વચ્છ છે.

રક્તશિલા પદ્મવર વેદિકા અને વનખંડથી ચારે તરફથી ઘેરાયેલ છે. શિલાની ચારે બાજુ ગ્રાણ-ગ્રાણ પગથિયા અને તોરણોથી સજાવેલ છે. શિલા ઉપર સમતલ ભૂમિ અને દેવી-દેવતાઓ વિશ્રાબ કરે છે. તેના ઉપર ઉત્તર અને દક્ષિણમાં પ્રભુના સ્નાત્ર માટે ૨ અભિષેક સિંહાસન છે. સિંહાસન ૫૦૦ ધનુષ્યની લંબાઈ, ૫૦૦ ધનુષ્યની પહોળાઈ અને ૨૫૦ ધનુષ્યની ઊંચાઈ છે.

ઉત્તર દિશામાં આવેલ સિંહાસન ઉપર પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના વિજય નં. ૨૫ થી વિજય નં. ૩૨ માં જન્મ લેતાં તીર્થકર પરમાત્માના સ્નાત્ર મહોત્સવ થાય છે.

દક્ષિણ દિશામાં આવેલ સિંહાસન ઉપર પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના વિજય નં. ૧૭ થી વિજય નં. ૨૪ માં જન્મ લેતાં તીર્થકર પરમાત્માના સ્નાત્ર મહોત્સવ થાય છે.

રક્તકંબલશિલા મંદર ચૂલ્હિકાની ઉત્તરમાં પંડકવનની સીમાના અંતે ઉત્તર - દક્ષિણ ૨૫૦ યોજન પહોળાઈ અને પૂર્વ - પશ્ચિમ ૫૦૦ યોજન લાંબી અડધા ગોળાકારે અને ૪ યોજન જાડી છે. તે સંપૂર્ણપણે રક્ત સુવર્ણમય અને સ્વચ્છ છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૭૭

મનુષ્ય જીવ - ૧૦૨ : મેરુ પર્વત - ૧૧:

પંડકવન:

રક્તકબલશિલા પદ્મવર વેદિકા અને વનખંડથી ચારે તરફથી ધેરાયેલ છે. શિલાની ચારે બાજુ ગ્રાણ-ગ્રાણ પગથિયા અને તોરણોથી સજાવેલ છે. શિલા ઉપર સમતલ ભૂમિ અને દેવી-દેવતાઓ વિશ્રામ કરે છે. તેના ઉપર પ્રભુના સ્નાત્મ માટે ૧-અભિષેક સિંહાસન છે. સિંહાસન ૫૦૦ ધનુષ્યની લંબાઈ, ૫૦૦ ધનુષ્યની પહોળાઈ અને ૨૫૦ ધનુષ્યની ઊંચાઈ છે. સિંહાસનમાં ઔરાવતક્ષેત્ર માં જન્મેલ તીર્થકર પરમાત્માનું જન્મ અભિષેક થાય છે.

આ પ્રમાણે સુદર્શન મેરુપર્વત ઉપર ૪ શિલાઓ ઉપર ૬-સિંહાસનો છે. ત્યાં ઉત્કૃષ્ટપણો (વધુમાં વધુ) મહાવિદેહક્ષેત્રના ૪-તીર્થકર, ૧-ભરતક્ષેત્ર અને ૧-ઔરાવતક્ષેત્રના તીર્થકરોના જન્મ અભિષેક થાય છે. તીર્થકર પરમાત્માના જન્મ હંમેશા મધ્યરાત્રિએ થાય છે.

કાળની બિન્નતાના કારણો અઠીદ્વિપમાં એક સાથે ૩૦ તીર્થકરોનો જન્મ થતો નથી. પરંતુ ઉત્કૃષ્ટપણો ૫-ઔરાવતક્ષેત્રના-૫ તીર્થકર, ૫-ભરતક્ષેત્રના-૫ તીર્થકર અને ૫-મહાવિદેહક્ષેત્રના ૨૦ તીર્થકરોના જન્મ થાય છે.

સુદર્શન મેરુપર્વતના દ્રવ્ય(પદાર્થ)થી ગ્રાણ વિભાગ થાય છે. ૧) નીચેનો ભાગ ૨) વચ્ચેનો ભાગ અને ૩) ઉપરનો ભાગ. નીચેનો ભાગ (નંદનવન સુધી) ૧) માટી ૨) પથ્થર ૩) હીરક અને ૪) કાંકરા વાળો છે. વચ્ચેનો ભાગ (સૌમનસવન સુધી) ૧) અંકરન ૨) ઝફટિક ૩) સુવર્ણા(સોનુ) અને ૪) રજત(ચાંદી) નો હોય છે. ઉપરનો ભાગ (પંડકવન સુધી) જંબુનદ સુવર્ણામય છે.

સુદર્શન મેરુપર્વતને મંદર પર્વત પણ કહેવાય છે. મંદર નામના પરમ ઋદ્ધિશાળી અને ૧-પલ્યોપમના આયુષ્ય વાળા દેવ રહે છે. તેથી તેને મંદર પર્વત કહેવાય છે. આ નામ શાશ્વત છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૭૮

મનુષ્ય જીવ - ૧૦૩ : મેરુ પર્વત - ૧૨:

બાકીના ૪ મેરુપર્વત ૧) વિજ્ય મેરુ ૨) અચલ મેરુ ૩) મંદર મેરુ અને ૪) વિદ્યુન્માલિ મેરુ સમભૂમિતલથી ૧,૦૦૦ ગ્રામ છે. સમભૂમિતલતી ૮૪,૦૦૦ યોજન ઊંચાઈમાં આવેલ છે. નીચેથી પહોળાઈ ૧૦,૦૦૦ યોજન પ્રમાણ વાસ (પહોળાઈ) છે. ઉપર શિખરે ૧,૦૦૦ યોજન વાસ (પહોળાઈ) છે. તેની ઉપર ૪૦ યોજન મંદરચૂલિકા છે. તેથી કુલ ઊંચાઈ ૮૫,૦૪૦ યોજન ચારેય પર્વતની છે.

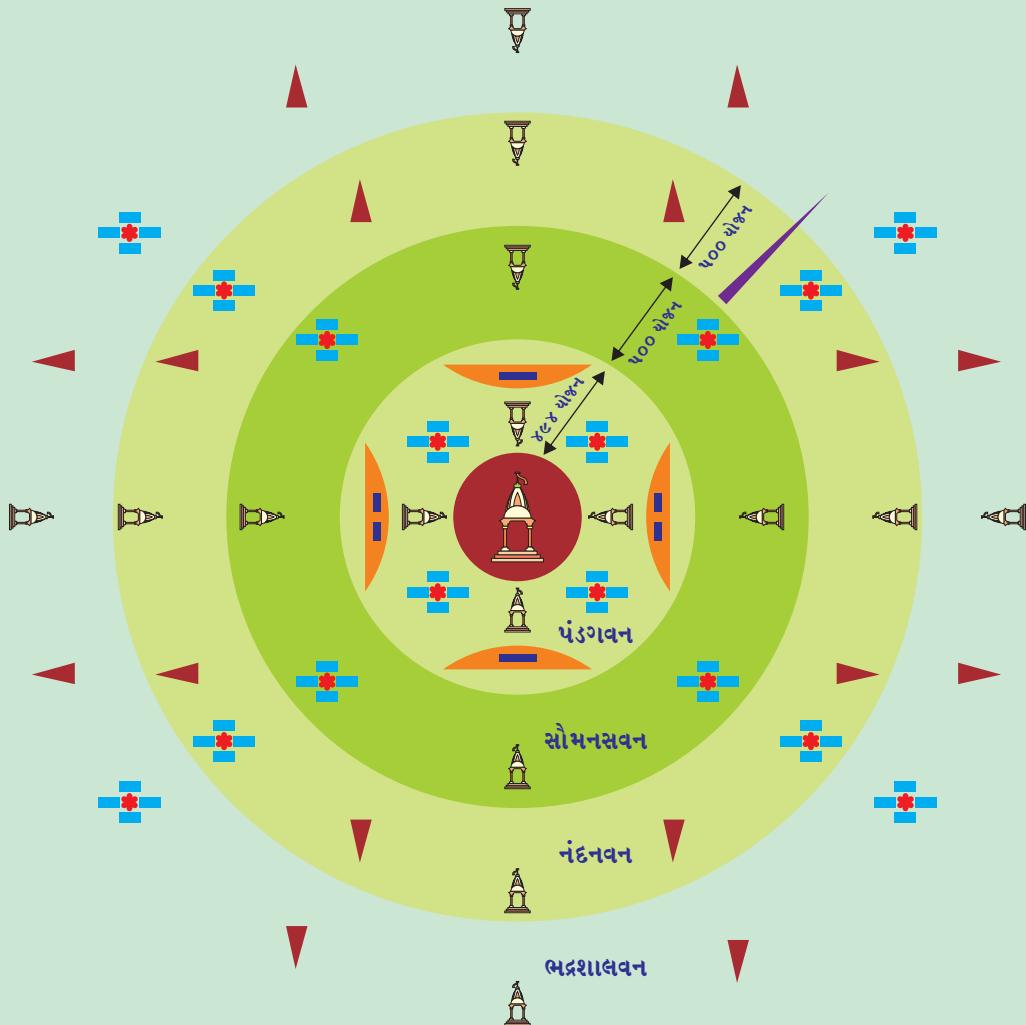
સુદર્શન મેરુપર્વતની જેમ, ચારેય મેરુપર્વતના કુલ ચાર-ચાર વન (દરેક વન એક પ્રકારના વૃક્ષોનું હોય) છે. દરેક વનમાં ૪-સિદ્ધાયતન, ૧૬-પુષ્ટરિણી, ઇન્દ્ર મહારાજાના ૪-મહેલ, ૪-શિલા, ૧-મુખ્ય સિદ્ધાયતન, ૬-તીર્થકર પરમાત્માને જન્મ અભિષેક માટેના સિંહાસન વગેરેનું માપ, વિસ્તાર, દિશા, સંખ્યા એક સમાન છે.

ચારેય મેરુપર્વતના ત્રણ વિભાગ થાય છે અને સુદર્શન મેરુપર્વતમાં જણાવેલ વિશેષ દ્રવ્યોથી બનેલ છે. તફાવત માત્ર મેરુપર્વતની સંપૂર્ણ ઊંચાઈનો છે.

વિશેષતા: ધાતકીખંડના પૂર્વ દિશામાં આવેલ મેરુપર્વતના શિખરે પ્રભુના જન્મ અભિષેક ભરતક્ષેત્ર માં જન્મેલ તીર્થકરના દક્ષિણ દિશામાં આવેલ શિલા ઉપર, ઉત્તર દિશામાં આવેલ શિલામાં ઐરાવતક્ષેત્રના, પૂર્વ દિશાની શિલા ઉપર પૂર્વ મહાવિદેહક્ષેત્રના અને પશ્ચિમ દિશાની શિલા ઉપર પશ્ચિમ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં જન્મેલા તીર્થકર પરમાત્માનો જન્મ અભિષેક થાય છે. તે જ પ્રમાણે ધાતકીખંડના પશ્ચિમ મેરુપર્વતે, અર્ધ પુષ્ટરદ્વિપના પૂર્વ અને પશ્ચિમ મેરુપર્વતે તે-તે ક્ષેત્રના તીર્થકર દિશા પ્રમાણે શિલા ઉપર જન્મ અભિષેક જંબુદ્ધિપના સુદર્શન મેરુશિખરની જેમ થાય છે.

મેરુપર્વત

જંબુદ્વિપમાં આવેલ સુદર્શન મેરુપર્વત ઉપરથી
સંપૂર્ણ સુદર્શન મેરુપર્વત

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૭૬

મેરુપર્વત શાશ્વત તીર્થ:

તિરછાલોક લોક ઉપર મેરુપર્વત વિશે આપે વિસ્તારમાં જાણકારી મેળવી. જેમ નંદીશર દ્વારે શાશ્વત તીર્થ ૫૨ જિનાલય છે, તેમ મેરુપર્વત ઉપર કુલ ૮૫ શાશ્વત તીર્થ છે. આજે આપણે વિસ્તારથી જાણીએ...

જંબુદ્વિપમાં કેન્દ્રમાં સુદર્શન મેરુપર્વત છે. તે કુલ ૪ વનથી વિભાજિત છે. ૧) ભદ્રશાલવન, ૨) નંદનવન, ૩) સૌમનસવન અને ૪) પંડકવન (પંગવન).

દરેક વનમાં મેરુપર્વતથી ૫૦ યોજન દૂર પૂર્વ દિશા, દક્ષિણ દિશા, પશ્ચિમ દિશા અને ઉત્તર દિશા માં એકેક શાશ્વત જિનાલય છે. શાશ્વત જિનાલય ૫૦ યોજન લાંબું, ૨૫ યોજન પહોળું અને તુદ્દ યોજન ઊંચું છે. સેંકડો સંભાળ (થાંભલાઓ) ઉપર સ્થિર છે.

પ્રત્યેક જિનાલયમાં શાશ્વતા જિન ૧) ઋખભાનન, ૨) ચંદ્રાનન, ૩) વારિષેષા અને ૪) વર્ધમાન ચૌમુખજીની પ્રતિમા છે. પ્રત્યેક પ્રતિમા રત્નમય ૫૦૦ ધનુષ્ણની પદ્માસન મુદ્રામાં છે.

સુદર્શન મેરુપર્વતની ઉપર ચોથા વન, પંડકવનમાં ૪૦ યોજન મંદર ચૂલ્લિકા ની ઉપર મધ્યમાં ૧ શાશ્વત જિનાલય છે. શાશ્વત જિનાલય ૧-ગાઉની લંબાઈ, અડધો ગાઉની પહોળાઈ અને ૧,૪૪૦ ધનુષ્ણની ઊંચાઈ અને સેંકડો થાંભલાઓ ઉપર સ્થિત છે.

મંદર ચૂલ્લિકા (શેખર, ચોટી) ઉપર જિનાલયમાં શાશ્વતા જિન ૧) ઋખભાનન, ૨) ચંદ્રાનન, ૩) વારિષેષા અને ૪) વર્ધમાન ચૌમુખજીની પ્રત્યેક પ્રતિમા રત્નમય પદ્માસન મુદ્રામાં છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૦

મેરુપર્વત શાશ્વત તીર્થ-૨:

સુર્દર્શન મેરુપર્વત ઉપર કુલ ૧૭ શાશ્વત જિનાલય હોય છે. ભદ્રશાલવન માં ૪ શાશ્વત જિનાલય, નંદનવન માં ૪ શાશ્વત જિનાલય, સૌમનસવન માં ૪ શાશ્વત જિનાલય, પંડકવન માં ૪ શાશ્વત જિનાલય અને મંદર ચૂલિકા ઉપર ૧ શાશ્વત જિનાલય મળી કુલ ૧૭ શાશ્વત જિનાલય હોય છે.

અદીક્ષીપ (મનુષ્ય લોક)માં કુલ ૫ મેરુપર્વત હોય છે. ૧) સુર્દર્શન મેરુ, ૨) વિજય મેરુ, ૩) અચલ મેરુ, ૪) મંદર મેરુ અને ૫) વિદ્યુત્-ન્માલિ મેરુ. જંબુદ્ધીપમાં એક મેરુપર્વત, ઘાતકીખંડમાં પૂર્વ ઘાતકીખંડ અને પશ્ચિમ ઘાતકીખંડમાં એકેક મેરુપર્વત તેમજ પુષ્ટ રદ્વીપમાં પૂર્વ પુષ્ટ રદ્વીપ અને પશ્ચિમ પુષ્ટ રદ્વીપમાં એકેક.

પ્રત્યેક મેરુપર્વત ઉપર જંબુદ્ધીપના સુર્દર્શન મેરુપર્વતની જેમ ચાર-ચાર વન (ભદ્રશાલ, નંદન, સૌમનસ અને પંડક)થી વિભાજિત હોય છે. દરેક વનમાં મેરુપર્વતથી પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ અને ઉત્તર દિશામાં ૫૦ યોજન દૂર શાશ્વત જિનાલય જે. તે જ પ્રમાણે પંડકવનમાં મંદર ચૂલિકા ઉપર એક શાશ્વત જિનાલય છે. કુલ ૧૭ શાશ્વત જિનાલય \times ૫ મેરુપર્વત = ૮૫ શાશ્વત જિનાલય છે. દરેક જિનાલયમાં ચાર શાશ્વતા જિનની પ્રતિમા પદ્માસન મુદ્રામાં બિરાજમાન છે.

શાશ્વત જિનાલય અકૃતિગમ છે. તેમાં બિરાજમાન પ્રતિમાં પણ અકૃતિગમ છે. અકૃતિગમ એટલે પ્રતિમા અને જિનાલય કોઈ દેવો કે મનુષ્યો દ્વારા નિર્માણ નથી પામી. પ્રતિમા દેવો દ્વારા પૂજનીય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૧

અષ્ટાપદ તીર્થ-૧ :

અષ્ટાપદ, અષ્ટ એટલે આઠ, પદ એટલે પગથિયા. અષ્ટાપદ તીર્થનું નિર્માણ શ્રી ભરત ચક્રવર્તીએ કરાવ્યું હતું. શ્રી ભરત ચક્રવર્તીએ શ્રી ઋષભદેવ (આદ્યનાથ ભગવાન)ના અનિ સંસ્કાર ભૂમિની નજીકમાં ત્રણ ગાઉં ઊંચો સિંહનિષયા નામનું જિનાલય રત્નમય પદ્ધતિની વર્દ્ધકિરતન (કુશળ શિલ્પકાર) પાસેથી નિર્માણ કરાવ્યું હતું.

સિંહનિષયા જિનાલયની ચારેય બાજુ સમવસરણાની જેમ કોતરણી યુક્ત સ્ફેરિક રત્નના રમણીય ૪-પ્રવેશદ્વાર બનાવ્યા હતાં. દરેક દ્વારની બન્ને તરફ રત્નમય ચંદ્રના ૧૬ કળશોની રચના કરી હતી. ૧૬-૧૬ રત્નમય તોરણો, અષ્ટમંગલની ૧૬-૧૬ હરોળ અને ચાર દિક્પાલોની સભાની જેમ દરેક દ્વારે વિશાળ મુખમંડપોની રચના કરાવી હતી.

ચાર મુખમંડપોની આગળ ચાલતાં-ચાલતાં શ્રી વલ્લીમંડપ ની અંદર ચાર પ્રેક્ષાસદન મંડપોની રચના કરવામાં આવી હતી. દરેક પ્રેક્ષામંડપોની વચ્ચે વજ્ઞમય અક્ષવાટ રચી દરેક અક્ષવાટની વચ્ચે મનોહર સિંહાસન બનાવ્યું હતું. દરેક પ્રેક્ષામંડપની આગળ એકેક મહિાપીઠિકા ની રચના કરી હતી. મહિાપીઠિકાની ઉપર રત્નના મનોહર ચૈત્યસ્તૂપ (નાનકડી દરી) બનાવ્યા હતા. દરેક ચૈત્યસ્તૂપમાં આકાશમાં પ્રકાશ થાય તેવી મોટી મહિાપીઠિકા ની રચના કરાવી હતી.

મહિાપીઠિકાની ઉપર અને ચૈત્યસ્તૂપની બરાબર સામે ૫૦૦ ધનુષ્ણની રત્નમય ઋષભાનન, ચંદ્રાનન, વારિષ્ઠા અને વર્ધમાન શાશ્વત જિનપ્રતિમા પદ્માસને ચારેય દિશા સન્મુખ (ચૌમુખજી) બિરાજમાન હતી.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૨

અષ્ટાપદ તીર્થ-૨:

શ્રી ભરત ચક્રવર્તીએ ચૌમુખજીમાં દરેક પ્રતિમા રત્નની મનોહર , નંદીશ્વર દ્વીપમાં શાશ્વત જિનાલય જેવી પ્રતિમા ઘડાવી સ્થાપના કરાવેલ. દરેક ચૈત્યસ્તૂપની (દેરી) આગળ અમૂલ્ય માણિકચ રત્નની પીઠિકા રચાવી. દરેક પીઠિકા ઉપર એક-એક ચૈત્યવૃક્ષની રચના કરાવી. દરેક ચૈત્યવૃક્ષની બાજુમાં બીજા માણિપીઠિકા બનાવી તેના ઉપર ઇન્દ્ર ધજ રચાવ્યો. ઇન્દ્ર ધજની આગળ ત્રણ પગથીયા અને તોરણોવાળી નંદા પુષ્કરિણી (વાપિકા, ચોરસ ફૂવો) બનાવડાવી. તે પુષ્કરિણી સ્વચ્છ, નિર્મળ અને વિવિધ કમળોથી શોભાયમાન હતી.

સિંહનિષદ્ધા જિનાલયની વચ્ચે મોટી માણિપીઠિકા બનાવી સમવસરણાની જેમ તેના વચ્ચે દેવચુંદક ની રચના કરાવી. તેની ઉપર વિવિધ રંગના વસ્ત્રનો ચંદરવો બનાવ્યો. જિનાલયની દિવાલોમાં માણિકય ગવાક્ષ (ગોખલા, ઝરુખા) રચાવ્યા હતા. દેવચુંદની ઉપર ધ્યાન મુદ્રામાં હોય તેવી વર્તમાન અવસર્પણી કાળના ૨૪ તીર્થકર પરમાત્માના દેહના પ્રમાણ (શરીર ઊંચાઈ) જેટલી (દા. ત. શ્રી આદ્વિનાથ ભગવાનની ૫૦૦ ધનુષ્યની, શ્રી અજિતનાથ દાદા ૪૫૦ ધનુષ્ય થી શ્રી મહાવીરસ્વામીના ૭ હાથ પ્રમાણની) પ્રતિમા, તેમજ તે-તે તીર્થકર પરમાત્માના વર્ણવાળી (૧૬ પ્રતિમાઓ સુવર્ણની, ૨ પ્રતિમા શ્યામ રત્નોની, ૨ પ્રતિમા સ્ફટિક રત્નોની, ૨ પ્રતિમા નીલમરત્નની, ૨ પ્રતિમા માણિરત્નની પદ્માસન મુદ્રામાં બિરાજમાન કરાવી હતી.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૩

અષ્ટાપદ તીર્થ-૩:

દરેક પ્રતિમાઓના નખ રોહિતાક્ષ મહિણા (લાલ રંગ)ના આભાસવાળા અને અંકરલ (સફેદ રંગ)ના હતા. નાભિ, વાળના મૂળ, જ્ઞાન, તાળવું, શ્રીવત્સ, સ્તનભાગ અને હાથ-પગના તળિયા સુવર્ણના હતાં. પાંપણો, આંખની કીકીઓ, રૂવાંટા, અમ્રત, વાળ રિષ્ટરલ (શ્યામ વર્ણ)ના હતાં. હોઠ પરવાળામય (લાલ રંગ) હતાં. દાંત સ્ફટિકરલના (સફેદ) હતાં. મસ્તકનો ભાગ વજભય હતો. નાક અંદરથી રોહિતાક્ષ મહિણા આભાસવાળી અને સુવર્ણની હતી. દરેક પ્રતિમાની દ્રષ્ટિઓ લોહિતાક્ષ મહિણા અને અંકમહિણાથી બનાવેલ હતી. દરેક પ્રતિમાઓ અત્યંત શોભાયમાન હતી.

દરેક પ્રતિમાની પાછળ યોગ્ય માપવાળી છત્રધર (હાથમાં છત્ર લઈને ઊભા રહેનાર)ની રત્નમયી પ્રતિમા બનાવી હતી. છત્રધાર પ્રતિમાએ કુરંટક ફૂલની માળા, મોતી અને પરવાળા વડે ગૂંઘેલી અને સ્ફટિક મહિણા દંડવાળા સફેદ છત્ર ધર્યા હતાં. દરેક પ્રતિમાની બન્ને બાજુએ રત્નના ચામર ધરનારની બે પ્રતિમાઓ હતી. આગળ નાગ, યક્ષ, ભૂત અને કુરંદ્ધરની બે-બે પ્રતિમાઓ હતી. અંજલિ જોડીને ઊભેલી નાગ આદિ દેવોની રત્નમય પ્રતિમાઓ શોભાયમાન હતી.

દેવચ્છંદક ઉપર ઉજ્જવળ રત્નના ૨૪ ધંટાઓ, માહિકચના દર્પણો, યોગ્ય સ્થાને મૂકેલ સુવર્ણના દીવાઓ, રત્નના કરંડિયા, ગોળાકાર પુષ્પચંગોરીઓ, ઉત્તમ અંગલૂંછણા, આભૂષણાના ડબલા, સોનાના ધૂપિયા અને આરતીઓ, રત્નોના મંગળદીવાઓ, ઝારીઓ, થાળો...

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૪

અષ્ટાપદ તીર્થ-૪:

સુવર્ણનાં પાત્રો, રત્ના ચંદ્રકળશો, રત્ના સિંહાસનો, રત્ના અષ્ટમંગલ, સુવર્ણના ધીના ડબ્બાઓ, ધૂપ રાખવા માટે સુવર્ણના પાત્રો વગેરે ૨૪ તીર્થકર પરમાત્માની દરેક પ્રતિમાઓ પાસે રાખવામાં આવી હતી. આ પ્રમાણે ગ્રંથોકમાં અતિ સુંદર એવું સિંહનિષિદ્ધા જિનાલય વિધિયુક્ત શ્રી ભરત ચક્રવર્તીની આજ્ઞાથી વર્દ્ધકિરતે બનાવી આપ્યું હતું. જિનાલય એવી કુશળતાથી બનાવ્યું હતું કે દરેક પથ્યરના સાંધારો એકમેક થયા હતાં, જાડો એવું લાગે કે એક જ પથ્યરથી જિનાલય નિર્માણ થયું હોય!

જિનાલયના મધ્યભાગે વિવિધ મુદ્રાયુક્ત માણોકરત્નની પૂતળીઓ ગોઠવેલ હતી. દરેક દ્વારની બન્ને તરફ ચંદ્રસથી લીંપેલા બે કુંભો મૂકેલા હતાં. જિનાલયમાં હંમેશા કપૂર, અગારુ અને કસ્તુરીથી બનાવેલ ધૂપના ધૂમાડાયુક્ત વાતાવરણ રહેતું.

સિંહનિષિદ્ધા જિનાલયમાં શ્રી ભરત ચક્રવર્તીના નિર્વાણ પામેલા ૮૮ ભાઈઓની દિવ્ય રત્નમય પ્રતિમાઓની સ્થાપના કરાવી. પોતે પ્રભુની સેવા કરતાં હોય તેવી એક પ્રતિમા પોતાની પણ ચાંસ સ્થાપિત કરાવી.

સિંહનિષિદ્ધા જિનાલયની બહાર શ્રી આદિનાથ દાદાનો એક સ્તૂપ (પગલાંની દેરી) બનાવડાવી હતી. તેની બાજુમાં પોતાના ૮૮ ભાઈના પગલાંની દેરીઓ બનાવી (શ્રી આદિનાથ દાદા સાથે એક સમયે ૧૦૮ મહાત્માઓ નિર્વાણ પામ્યાં હતાં, તેમાં ૮૮ મહાત્માઓ દાદાના પુત્ર તેમજ શ્રી ભરત ચક્રવર્તીના ભાઈઓ પડા હતાં).

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૫

અષ્ટાપદ તીર્થ-૫:

નિર્વાણ પામેલ શ્રી આદિનાથ દાદા અને ૮૮ ભાઈઓના પગલાંની દેરી પાસે દર્શને આવનાર લોકો દ્વારા આશાતના ન થાય એ હેતુથી લોઢાના (લોખંડ) યંત્રમય સુરક્ષા પુરુષો ઊભા રાખ્યા હતાં.

શ્રી ભરત ચક્રવર્તીએ પોતાના દંડ શસ્ત્રથી પર્વતના દાંતા પાડ્યા જેથી સીધા અને ઊંચા થાંભલાની જેમ તેના ઊપર લોકો ચડી ન શકે ! પર્વતની ચોમેર ફરતે એકેક યોજનને અંતરે આઈ પગથિયા બનાવ્યા જેથી લોકોએ તે પર્વતને અષ્ટાપદ નામ આપ્યું. તેમજ આ પર્વત હરાદ્રિ, કેલાશ અને સ્ફટકાદ્રિ તરીકે પણ ઓળખાપણ છે. દરેક પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા શ્રી ભરત ચક્રવર્તીએ ચારણમુનિઓ પાસે કરાવેલ.

ચોથા આરાના અંત સુધી અષ્ટાપદ તીર્થ વિદ્યમાન હતો. બીજા તીર્થકર શ્રી અજિતનાથ દાદાના સમયમાં થયેલા બીજા ચક્રવર્તી શ્રી સગરના ૬૦,૦૦૦ પુત્રો, પંચમ આરામાં મહામૂર્ય રત્નો અને સુવર્ણથી બનેલ સિંહનિષધા તીર્થને લાલચું, ચોરો-લૂંટારાઓ અને વિવિધ ઉપદ્રવોથી નુકશાન થશે તેવા ડર્થી શ્રી અષ્ટાપદ તીર્થની રક્ષા માટે શસ્ત્રથી ૧,૦૦૦ યોજન ઊર્ડી ખાઈ અષ્ટાપદ તીર્થની ચોમેર (ચારે તરફ) ખોડી, તેમાં ગંગાનદીના પાણીનું ખાઈમાં વહેણ કરાવતાં પાણી ખાઈમાં ભરાતાં નાગફુમાર દેવોના ભવનોને નુકસાન થતાં કોષિત થઇ ૬૦,૦૦૦ સગરપૂત્રોને ભર્સુ કરી નાખે છે.

અષ્ટાપદ તીર્થ અશાશ્વત તીર્થ છે. અષ્ટાપદ તીર્થ સામાન્ય લોકોથી ચડી શકાય તેવો પર્વત ન હતો. માત્ર લભ્યધારી મનુષ્યોથી જ આ તીર્થના દર્શન થઇ શકે !

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૬

મનુષ્ય જીવ - ૧૦૮ : ચક્રવર્તી-૧ :

મનુષ્ય જીવમાં ત્રિજીલશલાકા પુરુષોમાં તીર્થકર પરમાત્મા બાદ બીજા કમાંકે ચક્રવર્તી મહાપુરુષ આવે છે. જે વ્યક્તિ ચક્રને અનુસરતા છ ખંડ ઉપર વિજ્ય મેળવી તેનું આધિપત્ય ભોગવે તેને ચક્રવર્તી કહેવાય છે. ચક્રવર્તી તીર્થકરની જેમજ ઉત્તમ જાતિ, ગોત્ર અને રાજકુળમાં જ જન્મ ધારણ કરે છે. ચક્રવર્તીની માતા, તીર્થકરની માતાની જેમ ૧૪ મહાસ્વજ્ઞો જૂંએ છે પણ તે સ્વખાઓ તીર્થકરની માતાના સ્વખા કરતાં કંઈક ઝાંખા હોય છે. ચક્રવર્તી કળા આચાર્યની હાજરી માત્રથી શસ્ત્ર, શાસ્ત્ર તથા સમસ્ત કળાઓમાં વિશારદ (કુશળજ્ઞાની) થાય છે.

પાંચ ભરતક્ષેત્ર, પાંચ ઔરાવતક્ષેત્ર અને પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ચક્રવર્તી મહાપુરુષોના જન્મ થાય છે. દરેક ક્ષેત્રમાં છ ખંડ હોય છે. એટલે કે, ભરતક્ષેત્રમાં છ ખંડ હોય છે. ઔરાવતક્ષેત્રમાં છ ખંડ હોય છે અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ત૨ વિજ્ય છે, તે દરેક વિજ્યમાં છ ખંડ હોય છે. છ ખંડના વિજેતા ચક્રવર્તી મહારાજા હોય છે. એકચઙ્ગી સુશાસન કરે છે.

અસંખ્યાતકાળ પછી ચક્રવર્તી મહારાજનો જન્મ થાય છે. ભરતક્ષેત્ર - ઔરાવતક્ષેત્રમાં અવસર્પિણી કાળ અને ઉત્સર્પિણી કાળના છ-છ આરા પ્રવર્ત્તાય છે. મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં અવસર્પિણી કાળના સદાય ચોથા આરા જેવો સમય હંમેશા વર્તાય છે. જ્યારે ચક્રવર્તી મહારાજાનો જન્મ થાય અને તેમના જીવિત અવસ્થામાં કચારેય પણ વાસુદેવ, બળદેવ અને પ્રતિવાસુદેવનો જન્મ ન થાય !

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૭

મનુષ્ય જીવ - ૧૧૦ : ચક્રવર્તી-૨ :

ચક્રવર્તી મહારાજા યશસ્વી, શ્રેષ્ઠ પુરુષ હોવાથી ઉત્તમ, ઉત્તમ વંશમાં જન્મ થવાથી અભિજાત (કુલીન) હોય છે. તેઓ સાહસિક, આંતરિક બળ તથા પરાક્રમ ગુણોથી યુક્ત હોય છે. તેઓનું શરીરનું પ્રશસ્ત વર્ણ આદિ (વગેરે) અને સુદૃઢ બંધારણ (શરીરની રચના) હોય છે. બુદ્ધિ, અર્થને ધારણ કરનારી ધારણા શક્તિ, પ્રાપ્ત કરવા જેવું, આદરવા જેવી બુદ્ધિ, શરીરની આકૃતિ, શીલ આચાર, પ્રકૃતિ વગેરે ઉત્તમ હોય છે. તેઓના આજ્ઞા, ઐશ્વર્ય, શરીર, શોભા અને ગતિ ઉત્કૃષ્ટ હોય છે. તેઓ વિવિધ પ્રકારના પ્રભાવશાળી વચન બોલવામાં હોશિયાર હોય છે તેમજ અન્યોને પરાજ્ય કરે તેવા પ્રતાપી હોય છે. આયુષ્ય બળવાન, શરીર બળયુક્ત હોય છે. તેઓનું શરીરના હાડકાનું બંધારણ પ્રથમ વજાત્ર ભનારાચ સંઘયણ (હાડકાનું બંધારણ, મજબૂતાઈ) અને સમચતુરસ્થ (જૈન વિજ્ઞાન - તીર્થકર પરમાત્માના વેખમાં સમજાવેલ છે.)

ચક્રવર્તી મહારાજાની શરીર રચના:

૧) ચક્રવર્તી મહારાજાની હથેળી અને પગના તળીયા મત્સ્ય, ધોસઙું, ઝારી, વર્ધમાનક, ભદ્રાસન, શંખ, છત્ર, વીજણો, પતાકા, ચક, હળ, મૂસળ, રથ, સ્વસ્તિક, અંકુશ, ચંદ્ર, સૂર્ય, અગ્નિ, યજ્ઞસંભ, સમુર્દ, ઇન્દ્રધ્વજ, પૃથ્વી, કમળ, હાથી, સિંહાસન, દંડ, કાચબો, ઉત્તમ પર્વત, અશ્વ, શ્રેષ્ઠ મુગટ, હુંડળ, નંદાવર્ત, ધનુષ્ય, ભાલો, હુંબ, ભવન, વિમાન વગેરે વિસ્મયકારી, અલગ અલગ ૧૦૦૮ ચિન્હો (લક્ષણો)થી યુક્ત અને સુંદર હોય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૮

મનુષ્ય જીવ - ૧૧૧ : ચક્રવર્તી-૩ :

- ૨) વક્ષઃસ્થળ : વક્ષઃસ્થળ એટલે છાતીનો ભાગ. ઉર્ધ્વમુખી (ઉપસેલું), સુફુમાર, સ્થિરધ, દક્ષિણાવર્ત પ્રશસ્ત એવી રોમરાજ્ઞથી રચિત, શ્રીવત્સના ચિન્હથી યુક્ત હોય છે. વિશિષ્ટ શરીર આકૃતિના ધારક હોય છે.
- ૩) વર્ણ : તેઓનો વર્ણ (રંગ) ઉગાતા સૂર્યના કિરણોથી વિકસિત કમળના મધ્યભાગ જેવો સુવર્ણ વર્ણના હોય છે.
- ૪) ગુદાભાગ : ઘોડાના ગુદાભાગની જેમ તેઓનો પાછળનો ભાગ મળથી અલિપ્ત હોય છે.
- ૫) શરીરની સુગંધ : શરીરની સુગંધ પદ્મ, ઉત્પલ, ચમેલી, માલતી, જુદી, ચંપક, નાગકેસર અને કસ્તુરી જેવી સુગંધથી સુગંગિત હોય છે.
- ૬) ઉદ્ રાજગુણ : તેઓ ઉદ્ રાજગુણોથી યુક્ત હોય છે. એકછત્ર રાજના ધારક, નિર્મળ માતૃવંશ-પિતૃવંશવાળા, પોતાના નિષ્ઠલંક કુળરૂપી ગગનમાં મૃદુ સ્વભાવના કારણે પૂર્ણચંદ્રની જેમ આંખ અને મનને આનંદદાયી લાગે છે. તેઓ ક્ષીરસમુદ્રની જેમ નિશ્ચલ, સ્થિર અને ગંભીર; ધનપતિ કુબેરની જેમ વિદ્યમાન દ્રવ્ય અનુસાર ભોગ ઉપભોગોના ભોગવનારા, સમરાંગણમાં (યુદ્ધ પ્રદેશમાં) અપરાજિત, ઉત્કૃષ્ટ પરાક્રમથી યુક્ત હોય છે. ઇન્દ્રતુલ્ય રૂપવાળા, નાભ શત્રુવાળા, મનુષ્યોના અધિપતિ ચક્રવર્તી મહારાજા છ ખંડ ઉપર શાસન કરે છે અને તેનો ઉપભોગ કરે છે.

દરેક અવસર્પણી કાળમાં અને ઉત્સર્પણી કાળમાં અવશ્ય ૧ ૨-૧ ૨ ચક્રવર્તી અવશ્ય થાય છે. આ એક શાશ્વત નિયમ છે. દરેક અવસર્પણી કાળ અને ઉત્સર્પણી કાળમાં ભરતક્ષેત્રમાં ૧ ૨ ચક્રવર્તી જન્મે તેમાનાં ૧ ચક્રવર્તી, ભરત નામના ચક્રવર્તી અવશ્ય હોય છે. તેના નામ ઉપરથી જ ભરતક્ષેત્ર કહેવાય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૬

મનુષ્ય જીવ - ૧૧૨ : ચક્રવર્તી-૪ :

- ૭) લક્ષ્ણા : લક્ષ્ણા એટલે ચિન્હ. મહાપુરુષોના શરીર, હાથ-પગના તળિયા પર શુભ, મંગલ વસ્તુઓના રેખા ચિન્હ હોય છે. તીર્થકર અને ચક્રવર્તીઓને ૧૦૦૮ લક્ષ્ણા હોય છે. બળદેવ અને વાસુદેવને ૧૦૮ લક્ષ્ણા હોય છે. સામાન્ય માણસને ઉર લક્ષ્ણા હોય છે.
- ૮) ચાતુરંગ ચક્રવર્તી : ચક્રવર્તીના આધિન ચક્રરત્ન હોય છે. ચકના આધારે સંપૂર્ણ ક્ષેત્ર ઉપર વિજ્ય મેળવે છે. ચાતુરંગ એટલે ચારે દિશાના અંત પર્યતની પૃથ્વી ઉપર સ્વામિત્વ પ્રાપ્ત કરે છે. દા. ત. જંબુદ્ધીપમાં દક્ષિણામાં ભરતક્ષેત્ર છે. તેની ગ્રાણ દિશામાં લવણસમુક્ર સુધી અને ઉત્તર દિશામાં હિમવંત પર્વત સુધી તેમનું સાપ્રાજ્ય હોય છે.
- ૯) ઉર રાજગુણા : (૧) શરીરના અંગ-ઉપાંગ ખામી વગરના હોય છે. (૨) લક્ષ્ણાથી પૂર્ણ હોય છે. (૩) રૂપસંપત્તિથી યુક્ત હોય છે. (૪) મદ રહિત હોય છે. (૫) પરાકર્મી હોય છે. (૬) યશસ્વી હોય છે. (૭) કૃપાળુ હોય છે. (૮) કળાઓમાં નિપુણ હોય છે. (૯) શુદ્ધ રાજકુળમાં જન્મ હોય છે. (૧૦) વૃદ્ધના અનુયાયી હોય છે. (૧૧) પ્રભુ, મંત્ર અને ઉત્સાહ નામની ગ્રાણ પ્રકારની શક્તિવાળા હોય છે. (૧૨) પ્રજા પ્રત્યે અનુરોગ હોય છે. (૧૩) પ્રજામાં પિતા સમાન હોય છે. (૧૪) ધર્મ, અર્થ અને કામ ગ્રાણ પુરુષાર્થને સમાનરૂપે સાધનારા હોય છે. (૧૫) ભરપૂર બંડારવાળા હોય છે. (૧૬) સત્ય પ્રતિજ્ઞાવાળા હોય છે. (૧૭) ચર પુરુષોની દ્રષ્ટિકોણથી લાંબો વિચાર કરનારા હોય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૬૦

મનુષ્ય જીવ - ૧૧૩ : ચક્રવર્તી-૫ :

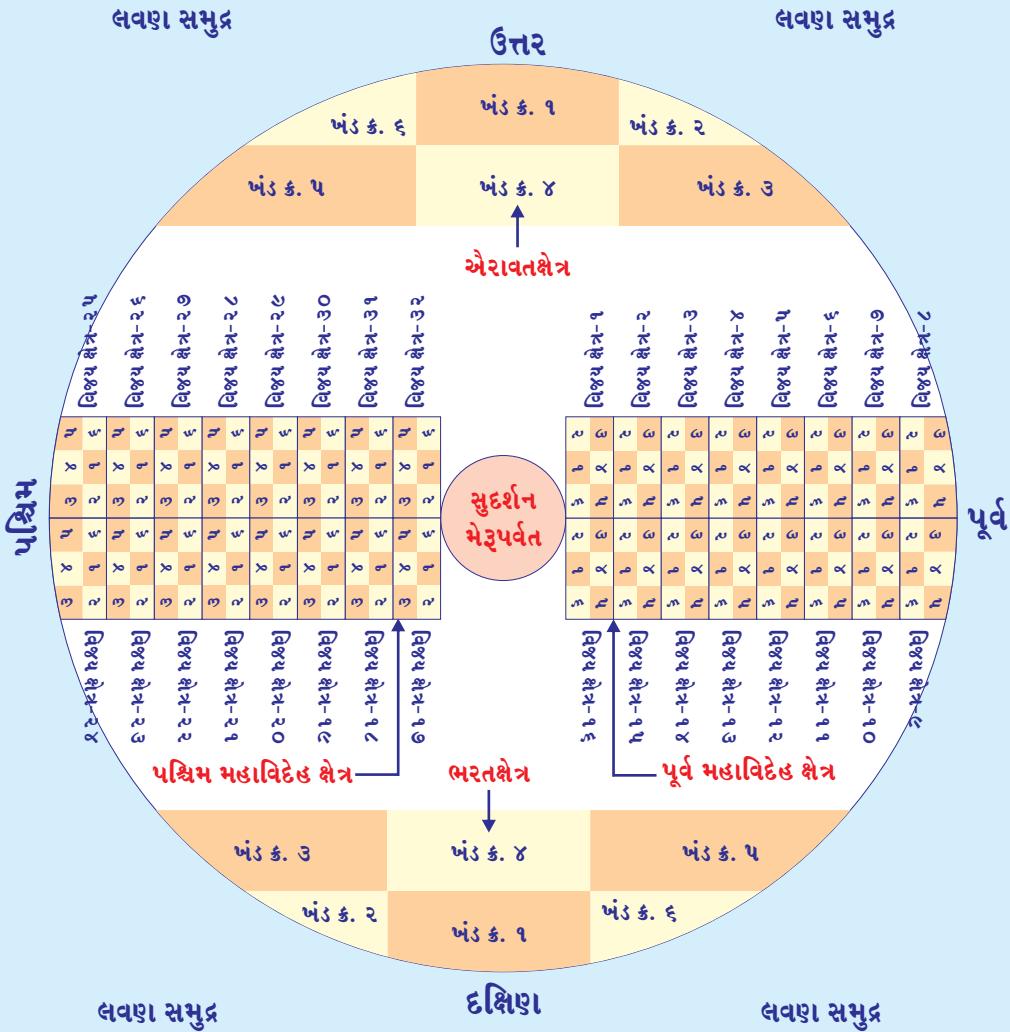
(૧૮) સિદ્ધિ પર્યત કાર્ય કરનારા હોય છે. (૧૯) શસ્ત્રમાં પ્રવિષા (હોણિયાર) હોય છે. (૨૦) શાસ્ત્રમાં પ્રવિષા હોય છે. (૨૧-૨૨-૨૩) દુષ્ટના નિગ્રહ (અસ્વીકાર), શિષ્ટ અનુગ્રહ (સ્વીકાર)માં તત્પર હોય છે. (૨૪) સામ, દામ, દંડ અને ભેદ ઉપાય વડે ઉપાર્ક્ષિત (ઉત્પન્ન) લક્ષ્મીવાળા હોય છે. (૨૫) દાનવીર હોય છે. (૨૬) નિશ્ચયથી જ્ય મેળવનારા હોય છે. (૨૭) ન્યાયપ્રિય હોય છે. (૨૮) ન્યાયવેતા હોય છે. (૨૯) વસનોના ત્યાગી હોય છે. (૩૦) અત્યંત પરાક્રમી હોય છે. (૩૧) ગાંભીર્ય ગુણાયુક્ત હોય છે. (૩૨) ઔદાર્ય હોય છે. (૩૩) ચાતુર્યથી ભૂષિત હોય છે. (૩૪) પ્રાણામ પર્યત જ કોધ રાખનારા એટલે કે, સામી વક્તિ ક્ષમાયાચના કરે ત્યારે તરત જ શાંત થછ જનારા હોય છે. (૩૫) તાત્ત્વિક હોય છે. (૩૬) સાત્ત્વિક હોય છે.

૧૦) ચક્રરતની ઉત્પત્તિ :

દિવ્ય ચક્રરતન તેમની આયુધશાળા (શસ્ત્રાગાર) માં ઉત્પન્ન થાય છે. આયુધશાળાના રક્ષક (રખેવાળ) ઉત્પન્ન થયેલા દિવ્ય ચક્રરતનને જુબે છે. તેને જોઈને હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થાય છે. હર્ષિત, સંતુષ્ટ, આનંદિત, પ્રસન્નચિતવાળા, પ્રીતિકારી મનવાળા, અતિ સૌભ્ય મનવાળા, વિકસિત હૃદયવાળા તે આયુધરક્ષક (શસ્ત્ર બંડારા રખેવાળ) દિવ્ય ચક્રરતની પાસે આવીને ગ્રણવાર આદક્ષિણા અને પ્રદક્ષિણા કરી, હાથ જોડી ચક્રરતને પ્રાણામ કરે છે. પ્રાણામ કરી, ચક્રવર્તી મહારાજાની સભામાં ચક્રવર્તી મહારાજને ઉદેશીને અંજલિ મુદ્રામાં કહે છે, ‘આપનો જ્ય હો ! આપનો વિજ્ય હો !’ ચક્રવર્તી મહારાજાને ચક્રરતની ઉત્પત્તિની વધામણી આપે છે.

ચક્રવર્તિ દિગ્નિજ્ય ક્ષેત્ર

ભરતક્ષેત્ર, એરાવતક્ષેત્ર અને મહાવિદેહ ક્ષેત્ર

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૧

મનુષ્ય જીવ - ૧૧૪ : ચક્રવર્તી-૬ :

ચક્રવર્તી મહારાજા આ ખુશીના સમાચાર જાણી હર્ષવિભોર થઈ આયુધશાળા (શસ્ત્રભંડાર) તરફની દિશાએ ચક્રરત્નની સામે સાત-આठ પગલા જાય છે, ડાબો ગોઠણ ઊંચો આખી, જમણો ગોઠણ જમીન પર સ્થાપી (નમોત્થુણાં મુદ્રામાં) ચક્રરત્નને પ્રણામ કરે છે.

આયુધશાળાના રક્ષકને પોતાના મુગાટ સિવાય બધાં જ આભૂષણો દાનમાં આપી દે છે તેમજ જીવન ઉપયોગી પુજ્ઞ પ્રીતિદાન આપે છે. એટલે કે, આજીવન ચાલે તેટલું ધન આપી ભરણ-પોષણ રૂપ આજીવિકાની વ્યવસ્થા કરી તેનો સત્કાર અને સન્માન કરે છે.

ચક્રવર્તી મહારાજા સેવકોને આદેશ આપી રાજધાનીમાં ચારેબાજુ ગંધોદક (સુગંધીત દ્રવ્ય)નો છંટકાવ કરાવે, નગરી સાફ કરાવે, રાજમાર્ગમાં દર્શકો માટે બેઠકોની વ્યવસ્થા કરાવે, વિશાળ મંડપોની સજાવટ કરાવે, નગરીના મકાનોને છાણથી કિંપાવે, દિવાલોને રંગરોગાન, ચંદન કળશો મુકાવે વગેરે કાર્યોથી આખી રાજધાનીને સજાવી ધૂપ આહિથી સુગંધમય બનાવે છે.

ચક્રવર્તી મહારાજા સ્નાનગૃહમાં જઈ સ્નાન કરી દિવ્ય વસ્ત્રો અને આભૂષણોથી સજજ થઈ સેવકો દ્વારા ચામર ઢળાય તેમજ અંગરક્ષકો, વિશાળ સંખ્યામાં દાસીઓ, સર્વ પ્રકારના વાજિંત્ર-વાદકોની સાથે આયુધશાળામાં જાય છે.

ચક્રરત્નને પ્રણામ કરી હાથમાં મોરપીંછીથી પ્રમાર્જન કરી દિવ્ય જલધારાથી પ્રક્ષાલન (પક્ષાલ) કરે છે. ગોશીર્ષ ચંદનથી લેપ કરે છે. સુગંધીત વિવિધ દ્રવ્યો અને પાંચ વર્ણના અને સુગંધિત પુષ્પોથી પૂજા કરે છે. અક્ષતથી અષ્ટમંગલનું આલેખન (ચોખાના અષ્ટમંગલની આકૃતિઓ બનાવવી) કરે છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૯૨

મનુષ્ય જીવ - ૧૧૫ : ચક્રવર્તી-૭ :

ચક્રતનની વિધિપૂર્વક પૂજા કરી રાજસભામાં પદ્ધારી નગરજનો સમક્ષ ઘોષણા કરાવે છે કે, ‘જકાતનાકાના રાજ્યકર, પશુધનના રાજ્યકર, બેતીની મહેસુલ (ટેક્ષ) માફ કરે છે. પ્રજાજનોના ધરોમાં રાજ કર્મચારીનો પ્રવેશ નહીં (કર રૂપે કોઈપણ વસ્તુઓ માપે કે ગણો નહીં), અપરાધીઓને સજામાંથી મુક્તિ, રાજદેણા માફ, દંડ માફ વગેરે ખુશીઓ પ્રજાજનોને બેટ સ્વરૂપે ચક્રવર્તી મહારાજા આપે છે.

રાજધાનીમાં અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ રૂપે નગરજનો માટે વાધ, વાંઝિત્ર, નાટક વગેરે સતત મનોરંજન પણ થાય છે. અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવમાં ૧૮ શ્રેષ્ઠી (૧૮ આલમ, જાત) અને પ્રશ્રેષ્ઠી (પ્રજાતિ, પેટાભાગ) (કુંભાર, ગામના મુખી, સોની, રસોઇયા, ગાયક, વાણંદ, માળી, કથાકાર, પાન વિકેતા, મોચી, તેલી, ગાંધી, રંગનારા, કંસારા, દરજી, ભરવાડ, બિલ્લ, માછીમાર) આ ૧૮ પ્રકારમાં સર્વ પ્રજાજનોનો સમાવેશ થઈ જાય છે.

ચક્રવર્તી પૂર્વભવના પ્રભળ પુણ્યના પ્રભાવે ૧૪ રત્નોના સ્વામી બને છે. તેની પ્રાપ્તિ કમશઃ થાય છે. તેમાં સહૃથી પ્રથમ આયુધશાળામાં ચક્રતનની ઉત્પત્તિ થાય છે. ચક્રતન ૧૦૦૦ દેવ અધિક્ષિત હોય છે. તેની જ સહાયતાથી ચક્રવર્તી છ ખંડનો રાજ બને છે.

ચક્રતન રત્નમય અને સ્વર્ણ જ હોય છે. તેમ છતાં તેનું પ્રમાર્જન, પ્રક્ષાલન, પૂજાવિધિ વગેરે પ્રક્રિયા દ્વારા ચક્રતન પ્રત્યે અને તેના અધિક્ષિત દેવ પ્રત્યે ચક્રવર્તીના આદરભાવના દર્શન થાય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૯૩

મનુષ્ય જીવ - ૧૧૬ : ચક્રવર્તી-૮ :

જેમ અરિહંત પરમાત્મા કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય પછી દેવો દ્વારા નિર્ભિત સમવસરણમાં પ્રથમ દેશના આપે છે, ચૈત્યવૃક્ષની નીચે મનુષ્યો અને દેવી-દેવતાઓને ધર્મદેશના આપી તીર્થ પ્રવર્તાવે છે. હવેથી તેઓ તીર્થકર કહેવાય છે. કેમકે, પૂર્વ ભવમાં ‘સવિ જીવ કરું શાસન રસ્તી’ ની શુભ ભાવના અને વીસ સ્થાનક તપની બબ્ય આરાધના કારણે તીર્થકર નામ કર્મનો ઉદ્ય થાય છે. તીર્થકર નામ કર્મના પ્રભાવે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થતાં જ તીર્થમાં દેશના આપે છે.

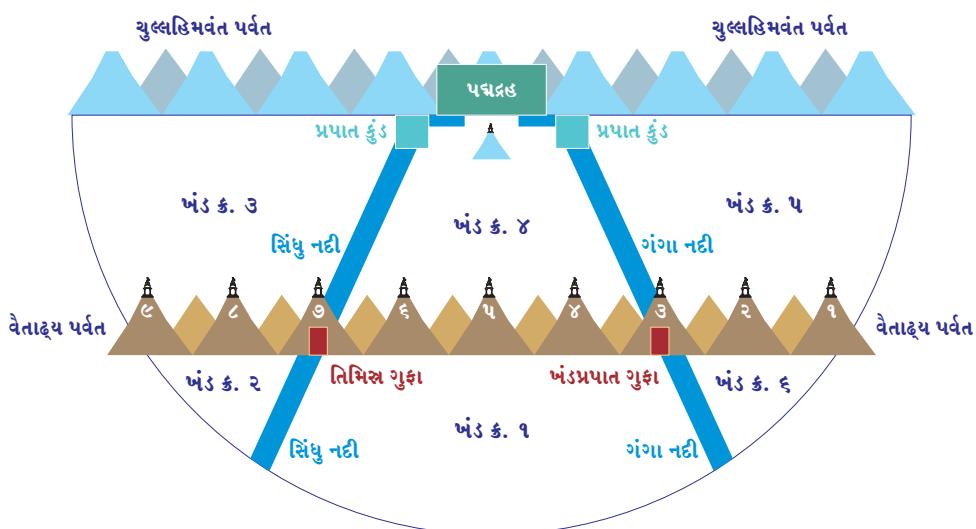
એ જ પ્રમાણે ચક્રવર્તી નામકર્મના ઉદ્યે જ ચક્રવર્તી મહારાજના શસ્ત્રના ભંડારમાં (આયુધશાળામાં) જ ચક્રરતની ઉત્પત્તિ થાય છે. પરંતુ, ચક્રરતની ઉત્પત્તિથી જ ચક્રવર્તી નથી બનાતું ! તેના માટે છ ખંડમાં ચક્રરતની સહાયતાથી દરેક ખંડમાં યુદ્ધ કરી અથવા વિવિધ દેશોના રાજાઓની શરણાગતિથી વિજેતા બનવાનું હોય છે. દરેક રાજાઓ ચક્રવર્તીને આધીન થઈ, જ્યારે છ ખંડ વિજેતા બને ત્યારે જ તે ચક્રવર્તી કહેવાય છે.

દિવિજ્ય પ્રયાણઃ

અષ્ટાન્ધિકા મહોત્સવ સંપન્ન થતાં જ દિવિ ચક્રરત આયુધશાળા (શાસ્ત્રાગાર) માંથી બહાર નીકળી આકાશ માર્ગ ચાલે છે. ચક્રરત ૧,૦૦૦ યક્ષોથી અધિક્ષિત હોય છે. દિવિ વાજિંત્રોના ધ્વનિથી અને નિર્ધારથી આકાશને શબ્દાયમાન કરતું ચક્રરત, ચક્રવર્તી મહારાજાની રાજધાનીની મધ્યેથી નીકળે છે.

ચક્રવર્તિ દિગ્ભિજ્ય ક્ષેત્ર

ભરતક્ષેત્ર અને તેના દિંડો

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૯૪

મનુષ્ય જીવ - ૧૧૭ : ચક્રવર્તી-૮ :

ચક્રવર્તી મહારાજાની પોતાની વિજ્ઞાન સેના હોય છે. તેનો વિશ્રાબ્મ માટેનો પડાવ ૧૨ યોજન લાંબો અને ૮ યોજન પહોળો હોય છે. ચતુરંગિણી (ચાર પ્રકારની) સેનામાં શ્રેષ્ઠ કોટિના ઘોડા, હાથી, રથ અને શ્રેષ્ઠ યોદ્ધાઓ સામેલ હોય છે. ૪ ખંડ વિજેતા બનવા માટે બહુ જ લાંબો સમય (ઘણા જ વર્ષો) લાગવાના કારણો વિશિષ્ટ ધન-ધાન્યના ભંડારો પડા સાથે જ હોય છે.

દિવિવજય માટે પ્રયાણઃ

ચક્રરત્ન, ચક્રવર્તી મહારાજાની રાજધાનીથી માગધતીર્થ તરફ પ્રયાણ કરે છે. વચ્ચે આવતા હજારો ગામ, ખાડાઓ, નગર, ખેટ, કર્બટ, મરુંબ, દ્રોષમુખ, પદ્ધન, આશ્રમ તથા પ્રજાજનયુક્ત રાજા-મહારાજાઓને પરાજિત કરી ઉત્કૃષ્ટ (શ્રેષ્ઠ) રત્નો રાજા-મહારાજાઓ પાસેથી ભેટ સ્વરૂપે સ્વીકારે છે તેમજ પોતાના આધીન કરે છે.

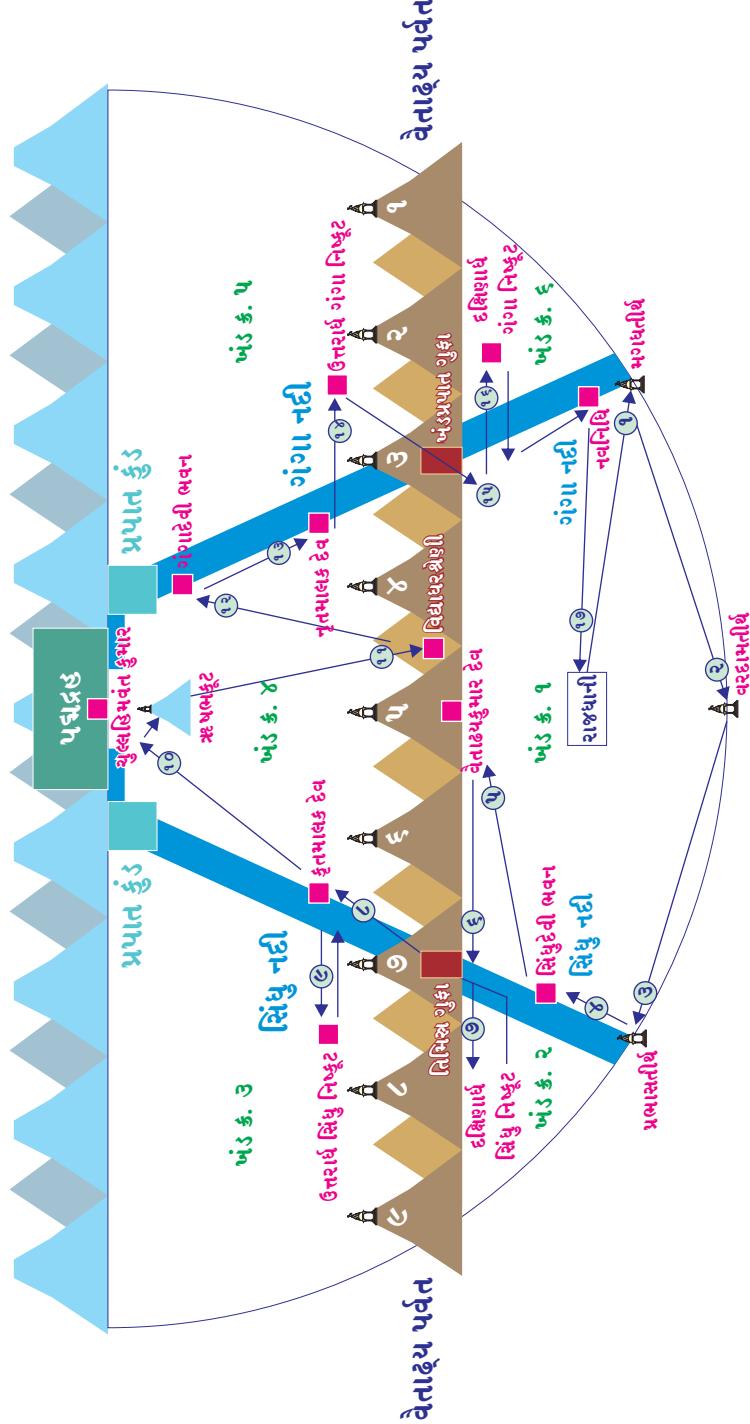
દિવિ ચક્રરત્ન રોજ ૧-૧ યોજન આકાશ માર્ગ આગળ વધે છે અને જ્યાં સ્થિર થાય ત્યાં જ ચક્રવર્તી મહારાજા અને તેની સેના વિશ્રાબ્મ માટે પડાવ નાંખે. અહીં, એક યોજન પ્રમાણ એટલે ચક્રરત્નના પ્રયાણથી હિવસના અંતે સ્થિરતા કરે તે મુજબ એક યોજન ગણવાનું હોય છે. જ્યાં-જ્યાં ચક્રરત્ન જે દિશાએ આગળ વધે, તે દિશામાં જ ચક્રવર્તી મહારાજા અને તેમની સેના ચક્રરત્નને અનુસરે.

વિશ્રાબ્મ સ્થળે વર્ષકિરતન (શ્રેષ્ઠ શિલ્પકાર) ચક્રવર્તી મહારાજા માટે વિશેષ કોટિનું આવાસ સ્થાન બનાવે છે. સૈનિકો માટે શ્રેષ્ઠ નગરની જેમ નિવાસરૂપ છાવણી બનાવે છે.

અફ્રિકાન લિગલ જ્ઞાન કોર

મન્ડેટ અંકવાતી કારો દ અંડોનો વિજય કુમ

શુલ્કલિભિમંબત પર્વત

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૯૫

મનુષ્ય જીવ - ૧૧૮ : ચક્રવર્તી-૧૦ :

જ્યાં-જ્યાં તીર્થ કે કોઇ ક્ષેત્ર, રાજ્ય, નગર દેવોને આધીન હોય કે તે ક્ષેત્ર ઉપર અધિષ્ઠાયક દેવોની કૃપા સતત વરસતી હોય ત્યાં દેવોની કૃપા મેળવવા ચક્રવર્તી મહારાજા પૌષ્ટધરત અહુમ તપ સાથે અવશ્ય કરે ! જેથી તે ક્ષેત્રના દેવ તેમને આધીન થાય અને યુદ્ધમાં વિજ્ય સરળતાથી થાય ! તે જ ઉદેશ્યથી ત્યાંના અધિષ્ઠાયક દેવની અસીમ કૃપા મેળવવા પૌષ્ટધરશાળાનું નિર્માણ વર્દ્ધકિરતની પાસેથી કરાવે છે.

ચક્રવર્તી મહારાજા પૌષ્ટધરશાળાનું પ્રમાર્જન કરે, અઠી હાથ પ્રમાણા દર્ભ (ડાબ, એક જાતનું ધાસ)નું આસન પાથરી તેના ઉપર બેસે અને જે ક્ષેત્રમાં યુદ્ધ વિજ્ય મેળવવાનું હોય તે ક્ષેત્રના અધિષ્ઠાયક દેવને ઉદેશીને અહુમતપ (ત્રણ ઉપવાસ) ધારણ કરે. બ્રહ્મચારી બનીને, મહિારત્નો, સુવર્ણના આભૂષણોનો ત્યાગ કરે. શરીર ઉપર ચંદન આદિ સુગંધિત લેપોને દૂર કરે, શસ્ત્ર, મુશળ (સાંબેલુ) વગેરે સાવદ્ય યોગ (હિંસાજનક પ્રવૃત્તિઓ)નો ત્યાગ કરીને દર્ભાસન (એક જાતના ધાસનું આસન) ઉપર બેસી તે ક્ષેત્રના અધિષ્ઠાયક દેવને એકચિત્ત બની, સર્વ વ્યાપાર (પ્રવૃત્તિઓ) છોડી, એકલા જ સૈન્ય આદિની સહાયતા વગર આત્મબળપૂર્વક અહુમતપમાં જાગૃત રહે છે. પરંતુ, જે ચક્રવર્તી મહારાજાને તીર્થકર નામકર્મનો પણ સાથે ઉદ્ય હોય તો તેમને અહુમ તપની સાધના કરવી નથી પડતી. તેમને સંકલ્પ માત્રથી દેવો તેમની આશા સ્વીકારી લે છે ! દા. ત. શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન.

અહુમતપની પૂર્ણાઙ્ગુહીતિએ પૌષ્ટધરશાળામાંથી બહાર નીકળી પછી જ યુદ્ધ વિજ્ય માટે સેનાને તૈયાર રહેવાનો આદેશ આપે છે, તે પહેલાં યુદ્ધ કરતાં નથી. મહાન પુરુષોની એક વિશેષતા હોય છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૮૬

મનુષ્ય જીવ - ૧૧૮ : ચક્રવર્તી-૧૧ :

ચક્રવર્તી મહારાજાએ જીતેલા છ ખંડમાં મુખ્ય શાશ્વત મહા પ્રદેશો :

માગધતીર્થ :

દક્ષિણ ભરતક્ષેત્રના પૂર્વ કિનારે ગંગા મહાનદી જ્યાં સમુદ્રને મળે છે, ત્યાં માગધતીર્થ છે. માગધતીર્થના અધિપતિ નાગકુમાર જાતિના માગધકુમાર દેવ છે.

વરદામતીર્થ :

વરદામ તીર્થ ભરતક્ષેત્રના દક્ષિણ ક્ષેત્રના લવણસમુદ્રના કિનારે, વિનીતા નગરીની દક્ષિણમાં બરાબર સીધી રેખાએ અને જંબુદ્ધીપની જગતીની દક્ષિણ દિશાના વૈજ્યંત દ્વારની સીધી રેખાએ વરદામ તીર્થ છે. વરદામતીર્થના અધિપતિ વરદામતીર્થકુમાર દેવ હોય છે.

પ્રભાસતીર્થ :

દક્ષિણ ભરતક્ષેત્રના પશ્ચિમ દિશામાં આવેલ લવણ સમુદ્રના કિનારે, જ્યાં સિંધુ મહાનદી લવણ સમુદ્રને મળે છે, તે સંગમ સ્થાન ઉપર છે. પ્રભાસતીર્થના અધિપતિ પ્રભાસતીર્થકુમાર દેવ છે.

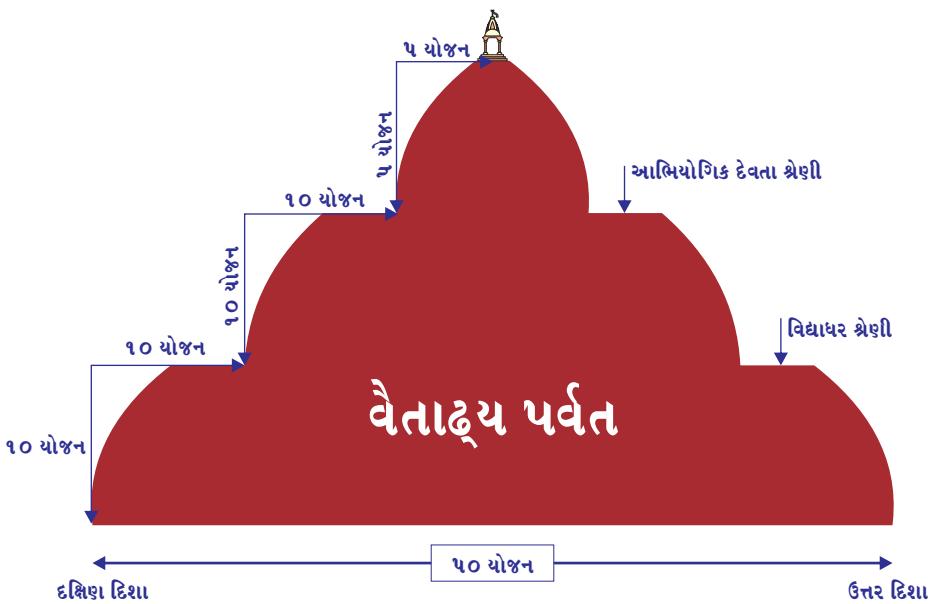
સિંધુદેવી :

મહા ઋદ્ધિવાળા દેવ-દેવીઓના ભવનો અનેક સ્થાને હોય છે. જેમાં આ ભવન સિંધુ મહાનદી, વેતાદ્વય પર્વતની નીચેથી નીકળી દક્ષિણ ભરતક્ષેત્રમાં ઉત્તરથી દક્ષિણ દિશામાં વિનીતાનગરીની સમાંતરે વહેતી-વહેતી પશ્ચિમ દિશામાં વળાંક લે છે, તે પશ્ચિમી વળાંક સિંધુદેવીનું સ્થાન આવેલ છે. તે સ્થાનના અધિપતિ સિંધુદેવી છે.

ચક્રવર્તિ દિગ્ભિજ્ય ક્ષેત્ર

વૈતાઢ્ય પર્વત

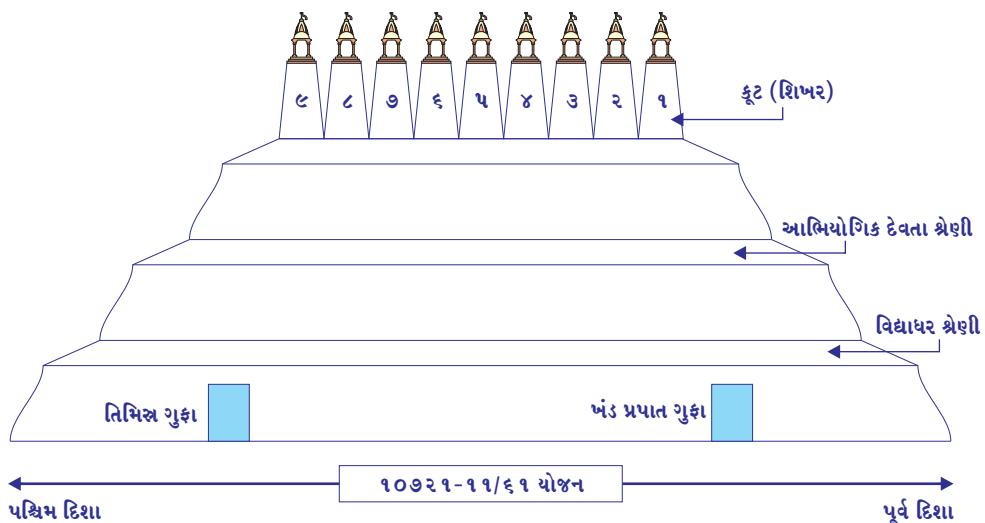
પહોળાંછ : ઉત્તર દિશા અને દક્ષિણ દિશા

ચક્રવર્તિ દિગ્ભિજ્ય ક્ષેત્ર

વૈતાદ્ય પર્વત

લંબાઈ : પૂર્વ દિશા અને પશ્ચિમ દિશા

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૯૭

મનુષ્ય જીવ - ૧૨૦ : ચક્રવર્તી-૧૨ :

ચક્રવર્તી મહારાજાએ જીતેલા છ ખંડના મુખ્ય શાશ્વત મહા પ્રદેશો :

કોઈપણ ક્ષેત્ર કે વિજ્ય વૈતાઢ્ય પર્વત અને બે મહાનદી ગંગા અને સિંધુના કારણો તે ક્ષેત્ર દ ખંડમાં વિભાજિત થાય છે. વૈતાઢ્ય પર્વતના કારણો બે વિભાગ થાય છે ઉત્તર અને દક્ષિણા, તે જ પ્રમાણો ઉત્તર દિશાથી વહેતી-વહેતી મહાનદી દક્ષિણમાં લવણ સમુદ્રને મળે છે. પૂર્વ દિશાએ ઉત્તરથી દક્ષિણ તરફ ગંગા મહાનદી અને પશ્ચિમમાં સિંધુ મહાનદીના કારણો પૂર્વ ખંડ - મધ્ય ખંડ - પશ્ચિમ ખંડમાં વિભાજિત થાય છે તેમજ વૈતાઢ્ય પર્વતના કારણો ઉત્તરમાં અને દક્ષિણમાં બે પ્રકારે વિભાજિત થાય છે.

વૈતાઢ્ય :

વૈતાઢ્ય પર્વતના ફુલ દ ફૂટ (શિખર) છે. તેમાનાં પાંચમા ફૂટનું નામ વૈતાઢ્ય ફૂટ છે. સિંધુદેવીના ભવનથી છશાન (ઉત્તર અને પૂર્વની વચ્ચે) ખૂણો આવેલ છે. વૈતાઢ્ય પર્વતના અધિપતિ વૈતાઢ્યગિરિકુમાર દેવ છે.

કૃતમાલ દેવ:

વૈતાઢ્ય પર્વતના ફુલ દ ફૂટોમાંથી ઉમું તિમિસ ગુફા ફૂટ છે. તેમાં કૃતમાલ દેવનું સ્થાન છે. આ જ તિમિસ ગુફાથી દક્ષિણ ક્ષેત્રમાંથી ઉત્તરક્ષેત્રમાં જઇ શકાય છે.

દક્ષિણ સિંધુ નિર્ઝૂટ:

નિર્ઝૂટ એટલે જ્યાં શિખરો યુક્ત પર્વતો નથી તેવી સમાંતર અને અસમાંતર ભૂમિ ક્ષેત્ર. સિંધુ મહાનદીની પશ્ચિમ દિશાએ, પશ્ચિમ સમુદ્ર અને ઉત્તર દિશામાં વૈતાઢ્ય પર્વતથી ઘેરાયેલ ક્ષેત્ર છે (ખંડનંબર-૨).

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૯૮

મનુષ્ય જીવ - ૧૨૧ : ચક્રવર્તી-૧૩ :

ચક્રવર્તી મહારાજાએ જીતેલા છ ખંડના મુખ્ય શાશ્વત મહાપ્રદેશો :

તિમિસ ગુફાઃ

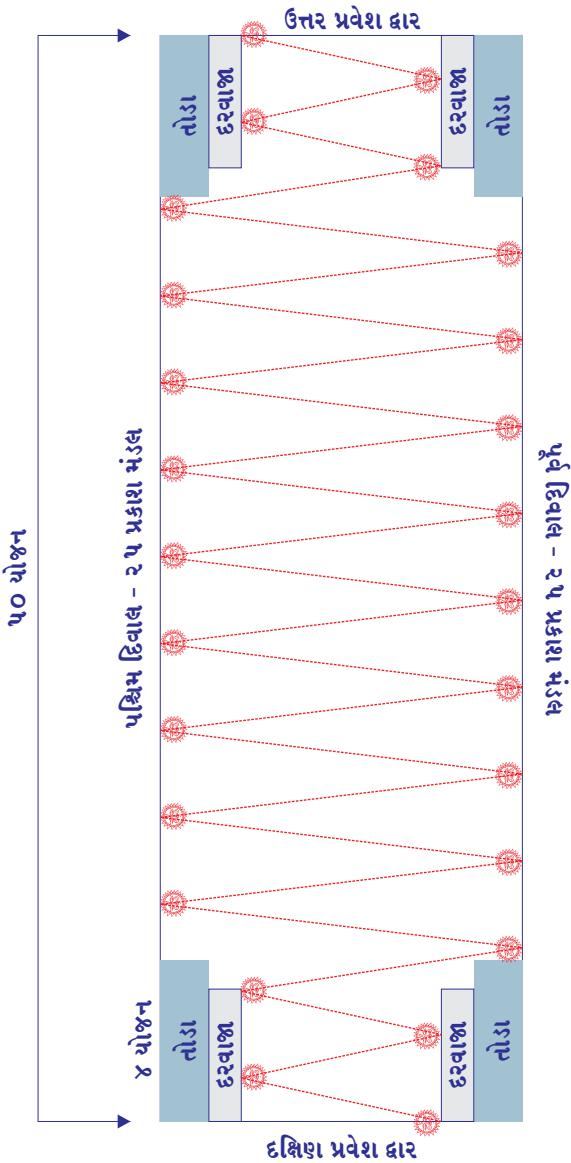
તિમિસ ગુફા વૈતાણ્ય પર્વતના કુલ છ કૂટો (શિખરો) છે. તેમાંથી ઉમાં નંબરની કૂટની નીચે ઉત્તર-દક્ષિણ પ૦ યોજન લાંબી અને પૂર્વ-પશ્ચિમ ૧૨ યોજન પહોળી, ૮ યોજન ઊંચી છે. ઉત્તર અને દક્ષિણ બંને બાજુઓ દ્વાર હોય છે. તે હંમેશાં બંધ હોય છે. તેના દ્વાર ૮ યોજન ઊંચા, ૪ યોજન પહોળા હોય છે. પ્રત્યેક દ્વારને ૨-૨ યોજન પહોળા ૨-કમાડ હોય છે. તે દ્વારની બંને બાજુઓ ૪ યોજન લાંબા, ૪ યોજન પહોળા ટોડા (ભારણાંના ટેકા રૂપે એક-એક તોડક) હોય છે. દ્વાર ખુલ્લે ત્યારે ટોડાના ટેકાથી ખુલ્લા રહે છે.

તિમિસ ગુફાનું દ્વારને વિધિવત્તુ પૂજન અને વંદન બાદ દંડરલ્ન દ્વારા ચક્રવર્તી મહારાજાના સેનાપતિ, દરવાજા ઉપર પ્રહાર કરવા સાત-આઈ પગલા પાછળ ખસીને વેગપૂર્વક તિમિસ ગુફાના દ્વારને ત્રણ વાર દંડરલથી પ્રહાર કરતાં જ દ્વાર ખૂલી જાય છે. ચક્રવર્તી મહારાજા મહિરલ્નને ગજરાજના જમણા કુંભસ્થળ (મસ્તકની જમણી બાજુ) સ્થાપિત કરે છે. મહિરલથી અંધકારમય ગુફામાં ચોમેરથી પ્રકાશ ફેલાય છે. તિમિસ ગુફામાં સૂર્ય અને ચંદ્રનો પ્રકાશ પણ નથી આવતો તેવા ગાઢ અંધકારમાં કાકણિરલથી અંધકાર દૂર થાય છે. કાકણિરલના સહાયતાથી ચક્રવર્તી મહારાજાની સેના તિમિસ ગુફા પાર કરે છે.

ચક્રવર્તી દિગ્ભિજ્ય ક્ષેત્ર

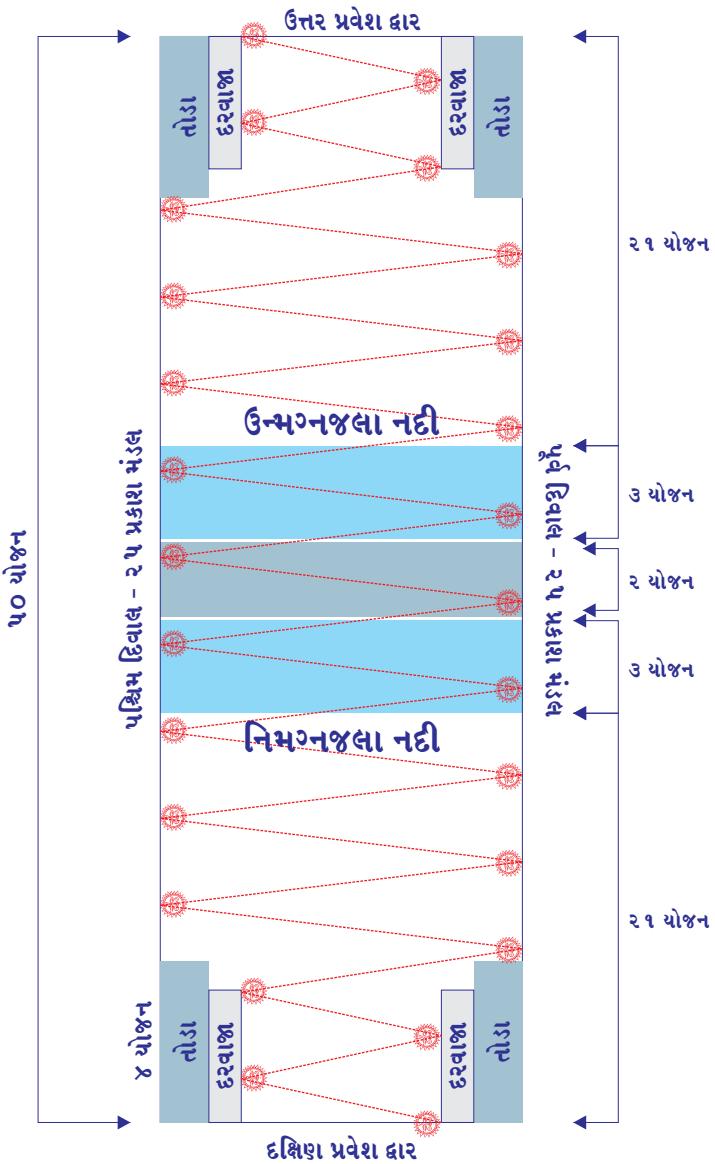
તિમિલાગુણા - ખંડપ્રાત ગુણા

૪૮ પ્રકાશ મંડળો

ચક્રવર્તિ દિગ્ભિજ્ય ક્ષેત્ર

તિમિલાગુફા - ખંડપ્રાત ગુફા
ઉન્મંજલા - નિમંજલા નદી

જૈન વિજ્ઞાન - ૧૯૯

મનુષ્ય જીવ - ૧૨૨ : ચક્રવર્તી-૧૪ :

ચક્રવર્તી મહારાજાએ જીતેલા છ ખંડના મુખ્ય શાશ્વત મહા પ્રદેશો :

તિમિસ ગુફાઃ

કાકણિરન ગુફાની પૂર્વ-પશ્ચિમ દિવાલ પર, એક-એક યોજનના અંતરે, ૫૦૦ ધનુષ્યની પહોળાછ અને ઉત્તર-દક્ષિણામાં ૧-૧ યોજન ક્ષેત્રને પ્રકાશિત કરી રદ્દ મંડલથી ગુફા દિવસ જેવી બની જાય છે. તિમિસ ગુફામાં બરાબર વચ્ચે ઉન્મજનજલા અને નિમજનજલા નામની બે મહાનદીઓ હેઠે છે જે સિંધુ મહાનદીમાં ભૂણી જાય છે. ઉન્મજનજલા નદીમાં ધાસ, પાંડાં, લાકડાં, પથ્થરના ટુકડા, ઘોડા, હાથી, રથ, યોદ્ધા કે મનુષ્ય, કોઈપણ પદાર્થ નાંખવામાં આવે તો તે પાણીમાં તરતાં કિનારે પહોંચી જાય છે. તેનાથી વિપરીત નિમજનજલા મહાનદીમાં રૂબી જાય છે. વર્દ્ધકિરનની સહાયતાથી પૂલ બનાવી સેના બન્ને મહાનદી પાર કરે છે. તિમિસ ગુફાનો ઉત્તરનો દરવાજો પોતાની મેળે જ ખૂલે છે.

કિરાત ક્ષેત્રઃ

આપાત કિરાતોનો દેશ, તિમિસ ગુફાની ઉત્તરમાં આવેલ છે.

ઉત્તરાર્ધ સિંધુ નિષ્ઠૂટઃ

ઉત્તરાર્ધ સિંધુ નિષ્ઠૂટ પ્રદેશની પૂર્વમાં સિંધુ મહાનદી, દક્ષિણમાં વૈતાઢ્ય પર્વત, પશ્ચિમમાં લવણ સમુદ્ર અને ઉત્તરમાં હિમવંત પર્વત આવેલ છે.

ચુલ્લાહિમવંતઃ

ચુલ્લાહિમવંત પર્વતની મધ્ય ભાગની તળેટીમાં સેનાનો પડાવ નાંખે છે. તેના અધિપતિ ચુલ્લાહિમવંતગિરિકુમાર દેવ છે.

જૈન વિજ્ઞાન - ૨૦૦

મનુષ્ય જીવ - ૧૨૩ : ચક્રવર્તી-૧૫ :

ચક્રવર્તી મહારાજાએ જીતેલા છ ખંડના મુખ્ય શાશ્વત મહાપ્રદેશો :

ઝાખભક્ત :

ઝાખભક્ત ઉપર ચક્રવર્તી મહારાજા પોતાનું નામ કાકણિરતનથી અંકિત કરે છે. હું ચક્રવર્તી મહારાજ (પોતાનું નામ) થયો છું. હું ક્ષેત્ર (નામ : ભરત, ઐરાવત કે મહાવિદેહ (વિજયનું નામ)નો અધિપતિ છું. મારો કોઇ પ્રતિશત્રુ નથી. મેં આ ક્ષેત્ર (નામ) જીતી લીધું છે. ઝાખભક્ત ઉપર માત્ર ચક્રવર્તી મહારાજ પોતાનું નામાકન ચક્રવર્તી તરીકે કરે છે. અત્યાર સુધીમાં ખંડ નંબર ૧, ૨, ૩ અને ૪ ઉપર વિજય મેળવ્યો છે પરંતુ, હજી બીજા બે ખંડો ઉપર વિજય મેળવવાના બાકી હોય છે.

વિદ્યાધર શ્રેષ્ઠી:

વૈતાંદ્ર પર્વત ઉપર વિદ્યાધરોની શ્રેષ્ઠી આવેલ છે. ચક્રવર્તી મહારાજા વિદ્યાધરો સાથે યુદ્ધમાં વિજય મેળવતાં ૧૪ મહામૂલ્ય રત્નોમાંના એક રત્ન તેમને સ્ત્રીરત્ન ની બેટ આપવામાં આવે છે.

ગંગાદેવી:

ગંગાનદી ચુલ્લાહિમવંત પર્વતમાંથી નીકળી પર્વત ઉપરથી વહેતી-વહેતી પર્વતથી ધોઘરૂપે નીચે ઉત્તર ક્ષેત્રમાં જ્યાં પડે છે, ત્યાં ગંગાપ્રપાત દ્રષ્ટ (કુંડ) છે અને તે ગંગાપ્રપાત કુંડમાં ગંગાક્ષીપ ઉપર ગંગાદેવીનું ભવન છે.

નૃતમાલક દેવ:

વૈતાંદ્ર પર્વતના ગીજા કૂટની સમીપે, ગંગા મહાનદીના પશ્ચિમ કિનારે, દક્ષિણ દિશામાં ખંડપ્રપાત ગુર્જા આવેલ છે.

જિનાશા વિરાધના થથ હોય તો નિવિધે નિવિધે કરી મિથ્યામિ દુકુંમ !

લિ. જીશેશ ચંદ્રકાન્ત હંસરાજ લોડાયા (વારાપધર-ડૉઓબિલી)

જે દેવનિર્મિત સમવસરહો બેસી દેતા દેશના,
વાહી અમીય સમાણી સુષાતા, તૃપ્તિ કદીએ થાય ના,
ચોત્રીશ અતિથય શોભતા, પાંત્રીસ ગુહા વાણીતણા,
અરિહંતના શુભ ચરણમાં, કરું ભાવથી હું વંદના...
જે રજત સોનાને અનુપમ, રલના તણ ગઠ મહી, સુવર્ણના નવપદ્મમાં,

પદકમળને સ્થાપન કરી;
શારે દિશા મુખ ચાર ચાર, કિંહાસન જે શોભતા, અરિહંતના શુભ ચરણમાં,
કરું ભાવથી હું વંદના...
શારે દિશા મુખ ચાર ચાર, કિંહાસન જે શોભતા, અરિહંતના શુભ ચરણમાં,

